

Ett ändamålsenligt minoritetsskydd

REGERINGSKANSLIET

Justitiedepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst.
Beställningsadress: Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Webbplats: fritzes.se

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.
Svara på remiss – hur och varför.
Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)
En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remiss

Omslag: Regeringskansliets standard.
Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24293-3
ISSN 0284-6012

Inledning

Den 8 april 2014 uppdrog Regeringskansliet åt adjungerade professorn Rolf Skog att som sakkunnig överväga huruvida reglerna om särskild granskning kan utformas på ett mer ändamålsenligt sätt, och i så fall lämna förslag till ändringar (ärende Ju2014/2553/P). Uppdragspromemorian finns i *bilaga 1*. I förevarande promemoria behandlas de frågor som uppdraget har omfattat.

I förevarande promemoria behandlas också några frågor om inlösen av minoritetsaktier, bl.a. utifrån en framställan som Sveriges Aktiesparares Riksförbund har gett in till Justitiedepartementet (ärende Ju 2011/8469/L1).

Innehåll

Inledning.....	1
Sammanfattning	5
1 Författningsförslag	7
1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.....	7
1.2 Förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551)	13
2 Särskild granskning.....	31
2.1 Huvuddragen i gällande rätt	31
2.1.1 Inledning.....	31
2.1.2 Förslag och beslut om särskild granskning	31
2.1.3 Granskningen och granskningsyttrandet	32
2.2 Rättsläget i vissa andra länder	34
2.2.1 Inledning.....	34
2.2.2 Norge.....	34
2.2.3 Danmark.....	36
2.2.4 Finland.....	36
2.2.5 Storbritannien.....	37
2.3 Överväganden	38
2.3.1 Inledning.....	38
2.3.2 Beslut om att utse särskild granskare.....	40
2.3.3 Granskningstema m.m.....	43
2.3.4 Val av granskare.....	47

2.3.5	Granskarens rätt till insyn.....	49
2.3.6	Granskning i dotterföretag	51
2.3.7	Granskarens rätt till ersättning.....	52
2.3.8	Minoritetsrevisor	55
2.3.9	Tillämplighet på andra juridiska personer	56
3	Inlösen av minoritetsaktier	59
3.1	Formen för prövning av inlösentvister	59
3.2	Tillämpliga förfaranderegler	64
3.3	Förhandstillträde och deldom	68
3.4	Lösenbeloppets storlek.....	69
3.5	Ersättning till den gode mannen	72
4	Konsekvenser	75
5	Författningskommentar	79
5.1	Förslaget till ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar	79
5.2	Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551).....	89
Bilaga 1	Uppdrag att se över reglerna om särskild granskning i aktiebolagslagen	115

Sammanfattning

I denna promemoria behandlas frågor om särskild granskning i aktiebolag och ekonomiska föreningar samt inlösen av minoritetsaktier i aktiebolag. Förslagen syftar till att stärka det minoritets-skydd som dessa bestämmelser innefattar samt att komma till rätta med vissa missbruk av bestämmelserna. Förslagen skapar också bättre förutsättningar för effektiva och rättssäkra förfaranden.

När det gäller särskild granskning föreslås bl.a. att en minoritet ska kunna begära direkt hos Bolagsverket att en särskild granskare utses utan att frågan dessförinnan har behandlats på stämma. Det föreslås också att särskild granskning i ett bolag eller en förening ska kunna omfatta förhållanden i dotterföretag samt att granskarens rätt till insyn i det företag som ska granskas stärks. I syfte att komma till rätta med vissa missbruk av granskningsinstitutet föreslås, såvitt gäller privata aktiebolag, att de aktieägare som har begärt granskning i undantagsfall ska kunna bli kostnadsansvariga, om granskningen varit uppenbart obehövlig.

I fråga om inlösen av minoritetsaktier föreslås bl.a. att det införs en möjlighet att i bolagsordningen ange att en tvist om inlösen av minoritetsaktier ska prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande. Vidare föreslås en möjlighet för aktieägare att i skiljetvister om inlösen komma överens om antalet skiljemän och om förfarandet för hur dessa utses. Genom dessa förändringar skapas förutsättningar för framför allt mindre bolag att hantera inlösentvister på ett sätt som passar för det enskilda bolaget och att begränsa kostnaderna för tvistlösningen. I syfte att stärka minoritetsaktieägarnas skydd föreslås en ny bestämmelse om att majoritetsaktieägaren ska stå för ersättningen till en sådan god man som utsetts att bevaka minoritetsaktieägarnas rätt också när den gode mannen för talan mot en skiljedom eller dom om inlösen.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

dels att 8 kap. 2, 11 och 17 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 8 kap. 17 a–17 c §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

2 §¹

Varje röstberättigad har rätt att föreslå att det hos Bolagsverket begärs att en revisor (medrevisor) utses att delta i revisionen tillsammans med de övriga revisorerna. Förslaget ska framställas på en föreningsstämma där revisorsval ska ske eller där förslaget enligt kallelsen till stämman ska behandlas. Om förslaget *har biträtts* av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de på stämman närvarande röstberätti-

Varje röstberättigad har rätt att föreslå att det hos Bolagsverket begärs att en revisor (medrevisor) utses att delta i revisionen tillsammans med de övriga revisorerna. Förslaget ska framställas på en föreningsstämma där revisorsval ska ske eller där förslaget enligt kallelsen till stämman ska behandlas. Om förslaget *biträds* av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de närvarande röstberättigade, ska

¹ Senaste lydelse 2013:736.

gade, ska styrelsen inom en vecka ansöka hos Bolagsverket om att en medrevisor utses. Om styrelsen försummar detta, får varje röstberättigad göra en sådan ansökan. Medrevisorerna ska tjänstgöra för tiden till och med ordinarie föreningsstämma under nästa räkenskapsår.

Bolagsverket efter ansökan av styrelsen eller, om styrelsen inte har gett in en sådan ansökan inom en vecka från stämman, av någon röstberättigad utse en medrevisor. Även om förslaget inte har framställts på föreningsstämma ska Bolagsverket utse en medrevisor om ansökan görs av röstberättigade som tillsammans utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade i föreningen. Medrevisorerna ska tjänstgöra för tiden till och med ordinarie föreningsstämma under nästa räkenskapsår.

Innehavare av förlagsandelar kan begära hos styrelsen att en medrevisor utses. Om detta begärs av innehavare som företrädare för förlagsinsatser till ett sammanlagt belopp motsvarande minst en tiondel av det totalt inbetalda insatskapitalet, ska styrelsen inom två månader ansöka hos Bolagsverket om att en medrevisor utses. Om styrelsen försummar detta, får varje innehavare av en förlagsandel göra en sådan ansökan.

11 §

Styrelsen och verkställande direktören skall ge revisorerna tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning som dessa finner behövt samt lämna de upplysningar och det biträde som de begär.

Samma skyldighet föreligger för företagsledningen och revisorerna i ett dotterföretag gentemot revisorerna i en moderförening.

Föreningen ska ge revisorerna tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning som revisorerna anser är nödvändig. Föreningen ska lämna de upplysningar och den hjälp som revisorerna begär.

Samma skyldighet har ett dotterföretag och revisorerna i ett sådant företag gentemot revisorerna i en moderförening.

17 §²

Varje röstberättigad kan föreslå att Bolagsverket ska utse granskare för särskild granskning av föreningens förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller förhållanden i föreningen.

Förslaget ska framställas på en ordinarie föreningsstämma eller på en stämma där ärendet enligt kallelsen ska behandlas. Om förslaget har biträttts av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de närvarande röstberättigade, ska styrelsen inom en vecka ansöka hos Bolagsverket om att granskare ska utses. Om styrelsen försummar detta, får varje röstberättigad göra en sådan ansökan. Bolagsverket får utse en eller flera granskare.

Innehavare av förlagsandelar kan begära hos styrelsen att granskare utses. Om detta begärs av innehavare som företräder förlagsinsatser till ett sammanlagt belopp motsvarande minst en tiondel av det totalt inbetalda insatskapitalet, ska styrelsen inom två månader ansöka hos Bolagsverket om att granskare utses. Om styrelsen försummar detta, får varje innehavare av en förlagsandel göra en sådan ansökan. Bolagsverket får utse en eller

Varje röstberättigad kan väcka förslag om granskning genom en särskild granskare. En sådan granskning kan avse

1. föreningens eller ett dotterföretags förvaltning och räkenskaper, eller

2. vissa åtgärder eller förhållanden i föreningen eller ett dotterföretag.

I ett förslag om särskild granskning ska det anges vad som ska granskas, skälen för granskning och den tidsperiod som granskningen ska omfatta.

Granskningen får inte omfatta tid efter det att den särskilda granskaren har utsetts.

² Senaste lydelse 2013:736.

flera granskare.

Det som sägs i 3 § första och tredje styckena, 4, 7, 11, 15 och 16 §§ samt 13 kap. 2 och 4–6 §§ om revisor ska tillämpas även i fråga om granskare.

Ett yttrande över granskningen ska avges till föreningsstämman. Yttrandet ska hållas tillgängligt för och sändas till medlemmar och andra röstberättigade enligt 7 kap. 8 § fjärde stycket samt läggas fram på stämman. På samma sätt ska yttrandet dessutom hållas tillgängligt för och sändas till innehavare av förlagsandelar, om granskaren har utsetts på begäran av en sådan innehavare.

17 a §

Ett förslag enligt 17 § ska framställas på en ordinarie föreningsstämma eller på en stämma där ärendet enligt kallelsen ska behandlas. Om förslaget biträds av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de närvarande röstberättigade, ska Bolagsverket efter ansökan av styrelsen eller, om styrelsen inte har gett in en sådan ansökan inom en vecka från stämman, av någon röstberättigad utse en eller flera särskilda granskare. Även om förslaget inte har framställts på föreningsstämma ska Bolagsverket utse en eller flera särskilda granskare om ansökan görs av

röstberättigade som tillsammans utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade i föreningen. En ansökan om särskild granskning ska innehålla de uppgifter som anges i 17 § andra stycket. Om ansökan görs av annan än styrelsen, ska Bolagsverket ge föreningens styrelse tillfälle att yttra sig innan någon särskild granskare utses.

Innehavare av förlagsandelar kan begära hos styrelsen att granskare utses. Om detta begärs av innehavare som företräder förlagsinsatser till ett sammanlagt belopp motsvarande minst en tiondel av det totalt inbetalda insatskapitalet, ska styrelsen inom två månader ansöka hos Bolagsverket om att granskare utses. Om styrelsen försummar detta, får varje innehavare av en förlagsandel göra en sådan ansökan. Bolagsverket får utse en eller flera granskare.

Den som utses till särskild granskare ska vara oberoende i förhållande till de röstberättigade och föreningen samt i övrigt lämplig för uppdraget.

17 b §

Det som sägs i 3 § första och tredje styckena, 4, 7, 11, 15 och 16 §§ samt 13 kap. 2 och 4–6 §§ om revisor ska tillämpas även i fråga om granskare.

Ett yttrande över granskning-

en ska avges till föreningsstämman. Yttrandet ska hållas tillgängligt för och sändas till medlemmar och andra röstberättigade enligt 7 kap. 8 § fjärde stycket samt läggas fram på stämman. På samma sätt ska yttrandet dessutom hållas tillgängligt för och sändas till innehavare av förlagsandelar, om granskaren har utsetts på begäran av en sådan innehavare.

17 c §

Föreningen ska betala skälig ersättning till den särskilda granskaren för granskarens arbete och kostnader. På begäran av den särskilda granskaren är föreningen skyldig att ställa säkerhet för ersättningen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2017.

2. Om ett förslag om särskild granskning har framställts på en föreningsstämma före ikraftträdandet eller om en ansökan om särskild granskning har getts in till Bolagsverket före den tidpunkten, gäller äldre bestämmelser.

1.2 Förslag till lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551)

Härigenom föreskrivs i fråga om aktiebolagslagen (2005:551)
dels att 22 kap. 11 § ska upphöra att gälla,
dels att 9 kap. 7 och 9 §§, 10 kap. 7 och 21–23 §§, 14 kap. 32 §, 22 kap. 2, 3, 5–8, 10, 12, 15, 17, 19, 24–28 §§ och rubriken närmast före 14 kap. 32 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas två nya paragrafer, 10 kap. 24 § och 22 kap. 24 a §, av följande lydelse,
dels att rubriken närmast före 22 kap. 20 § ska lyda ”Verkningar av en dom avseende lösenbeloppet”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap.

7 §

Styrelsen och den verkställande direktören skall ge revisorn tillfälle att genomföra granskningen i den omfattning revisorn anser är nödvändig. De skall lämna de upplysningar och den hjälp som revisorn begär.

Samma skyldigheter har styrelsen, den verkställande direktören och revisorn i ett dotterbolag gentemot en revisor i moderbolaget.

Bolaget ska ge revisorn tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning revisorn anser är nödvändig. Bolaget ska lämna de upplysningar och den hjälp som revisorn begär.

Samma skyldigheter har ett dotterföretag och revisorn i ett sådant företag gentemot en revisor i moderbolaget.

9 §¹

En aktieägare får föreslå att en revisor som utses av Bolagsverket ska delta i revisionen tillsammans med övriga revisorer.

Förslaget ska framställas på en bolagsstämma där revisorsval ska ske eller förslaget enligt

Förslaget ska framställas på en bolagsstämma där revisorsval ska ske eller förslaget enligt

¹ Senaste lydelse 2013:737.

kallelsen till bolagsstämman ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädna vid stämman och om någon aktieägare ansöker om det hos Bolagsverket, ska Bolagsverket utse en revisor.

kallelsen till bolagsstämman ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädna vid stämman och om någon aktieägare ansöker om det hos Bolagsverket, ska Bolagsverket utse en revisor. *Även om förslaget inte har framställts på bolagsstämman ska Bolagsverket utse en revisor om ansökan görs av aktieägare som innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget.*

Bolagsverket ska ge bolagets styrelse tillfälle att yttra sig innan verket utser en revisor. Beslutet ska avse tiden till och med nästa årsstämma.

10 kap.

7 §

Styrelsen och den verkställande direktören *skall* ge lekmannarevisorn tillfälle att genomföra granskningen i den omfattning lekmannarevisorn anser *vara* nödvändig. De *skall* lämna de upplysningar och den hjälp som lekmannarevisorn begär.

Samma skyldigheter har styrelsen, den verkställande direktören, revisorn och lekmannarevisorn i ett dotterbolag gentemot en lekmannarevisor i moderbolaget.

Bolaget ska ge lekmannarevisorn tillfälle att genomföra granskningen i den omfattning lekmannarevisorn anser *är* nödvändig. *Bolaget och revisorn ska* lämna de upplysningar och den hjälp som lekmannarevisorn begär.

Samma skyldigheter har *ett dotterföretag samt* revisorn och lekmannarevisorn i *ett sådant företag* gentemot en lekmannarevisor i moderbolaget.

21 §

En aktieägare kan väcka förslag om granskning genom en särskild granskare. En sådan granskning kan avse

1. bolagets förvaltning och räkenskaper, eller

2. vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget.

En aktieägare kan väcka förslag om granskning genom en särskild granskare. En sådan granskning kan avse

1. bolagets *eller ett dotterföretags* förvaltning och räkenskaper, eller

2. vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget *eller ett dotterföretag*.

I ett förslag om särskild granskning ska det anges vad som ska granskas, skälen för granskning och den tidsperiod som granskningen ska omfatta.

Granskeningen får inte omfatta tid efter det att den särskilda granskaren har utsetts.

22 §²

Ett förslag enligt 21 § ska framställas på en ordinarie bolagsstämma eller på den bolagsstämma där ärendet enligt kallelsen till bolagsstämman ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädda vid bolagsstämman ska Bolagsverket efter ansökan av en aktieägare utse en eller flera särskilda granskare. Bolagsverket ska ge bolagets styrelse tillfälle att yttra sig innan någon särskild granskare

Ett förslag enligt 21 § ska framställas på en ordinarie bolagsstämma eller på den bolagsstämma där ärendet enligt kallelsen till bolagsstämman ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädda vid bolagsstämman ska Bolagsverket efter ansökan av en aktieägare utse en eller flera särskilda granskare. *Även om förslaget inte har framställts på bolagsstämma ska Bolagsverket utse en eller flera*

² Senaste lydelse 2013:737.

utses.

särskilda granskare om ansökan görs av aktieägare som innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget. En ansökan om särskild granskning ska innehålla de uppgifter som anges i 21 § andra stycket. Bolagsverket ska ge bolagets styrelse tillfälle att yttra sig innan någon särskild granskare utses.

Den som utses till särskild granskare ska vara oberoende i förhållande till aktieägarna och bolaget samt i övrigt lämplig för uppdraget.

Följande bestämmelser ska tillämpas på en särskild granskare:

7 § om tillhandhållande av upplysningar m.m.,

9 § om obehörighetsgrunder,

10 och 11 §§ om jäv,

15 § om närvaro vid bolagsstämma,

16 § om tystnadsplikten,

17 och 18 §§ om upplysningsplikten samt

9 kap. 19 § om revisionsbolag.

23 §

Följande bestämmelser ska tillämpas på en särskild granskare:

7 § om tillhandhållande av upplysningar m.m.,

9 § om obehörighetsgrunder,

10 och 11 §§ om jäv,

15 § om närvaro vid bolagsstämma,

16 § om tystnadsplikt,
17 och 18 §§ om upplysnings-
plikt samt

9 kap. 19 § om revisionsbolag.

Den särskilda granskaren skall avge ett yttrande över sin granskning. Yttrandet skall hållas tillgängligt för och sändas till aktieägarna på det sätt som anges i 7 kap. 25 § samt läggas fram på en bolagsstämma.

Den särskilda granskaren ska avge ett yttrande över sin granskning. Yttrandet ska hållas tillgängligt för och sändas till aktieägarna på det sätt som anges i 7 kap. 25 § samt läggas fram på en bolagsstämma.

Samma rätt som en aktieägare har att ta del av yttrandet har den som inte längre är aktieägare men var upptagen i röstlängden för den bolagsstämma där frågan om utseende av särskild granskare behandlades.

24 §

Bolaget ska betala skälig ersättning till den särskilda granskaren för granskarens arbete och kostnader. På begäran av den särskilda granskaren är bolaget skyldigt att ställa säkerhet för ersättningen.

Om den särskilda granskningen har varit uppenbart obehövlig i någon del och de aktieägare som har ansökt om granskningen insett eller borde ha insett det, ska dessa aktieägare solidariskt ersätta bolaget för bolagets kostnader för granskningen i den delen. Om den särskilda granskaren bedömer att det finns en sådan ersättningskyldighet för någon eller några aktieägare, ska han eller hon i sitt yttrande uttala sig om detta.

Andra stycket gäller inte i fråga om publika aktiebolag.

14 kap.Hur aktier skall tecknasHur aktier ska tecknas

32 §

Teckning av nya aktier med utnyttjande av optionsrätt *skall* ske på en teckningslista som innehåller emissionsbeslutet. Följande handlingar *skall* vara fogade till teckningslistan eller hållas tillgängliga för aktietecknare på en plats som anges i listan:

1. en kopia av bolagsordningen,
2. en kopia av den årsredovisning som innehåller de senast fastställda balans- och resultaträkningarna, försedd med anteckning om bolagsstämmans beslut om bolagets vinst eller förlust,
3. en kopia av revisionsberättelsen för det år årsredovisningen avser,
4. en redogörelse, undertecknad av styrelsen, för händelser av väsentlig betydelse för bolagets ställning, vilka har inträffat efter det att årsredovisningen lämnades, och
5. ett yttrande över den redogörelse som avses i 4, undertecknat av bolagets revisor.

I avstämningsbolag får det bestämmas *i emissionsbeslutet* att teckning i fråga om hela eller en viss del av emissionen i stället *skall* ske genom betalning. I så fall *skall* de handlingar som anges i första stycket hållas tillgängliga för tecknarna hos bolaget.

Teckning av nya aktier med utnyttjande av optionsrätt *ska* ske på en teckningslista som innehåller emissionsbeslutet. Följande handlingar *ska* vara fogade till teckningslistan eller hållas tillgängliga för aktietecknare på en plats som anges i listan:

I emissionsbeslutet får det bestämmas att teckning i fråga om hela eller en viss del av emissionen i stället *ska* ske genom betalning. I så fall *ska* de handlingar som anges i första stycket hållas tillgängliga för tecknarna hos bolaget.

22 kap.2 §³

Om frågan om lösenbeloppet

Om frågan om lösenbeloppet

³ Senaste lydelse 2007:566.

för en aktie som *skall* lösas in enligt detta kapitel är tvistig, *skall* lösenbeloppet bestämmas med tillämpning av andra–fjärde styckena.

Lösenbeloppet för en aktie *skall* bestämmas så att det motsvarar det pris för aktien som kan påräknas vid en försäljning under normala förhållanden. För en aktie som är föremål för handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet *skall* lösenbeloppet motsvara det noterade värdet, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

Lösenbeloppet *skall* bestämmas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då begäran om prövning av skiljemän enligt 5 § gjordes. Om det finns skäl för det, får beloppet i stället bestämmas med hänsyn till förhållandena vid en tidpunkt som infaller tidigare.

Har ett yrkande om inlösen av aktie enligt detta kapitel föregåtts

för en aktie som *ska* lösas in enligt detta kapitel är tvistig, *ska* lösenbeloppet bestämmas med tillämpning av andra–fjärde styckena.

Lösenbeloppet för en aktie *ska* bestämmas så att det motsvarar det pris för aktien som kan påräknas vid en försäljning under normala förhållanden. För en aktie som är föremål för handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet *ska* lösenbeloppet motsvara det noterade värdet, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

Lösenbeloppet *ska* bestämmas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då prövning av skiljemän påkallades *eller talan väcktes i domstol med stöd av en bestämmelse i bolagsordningen. Om majoritetsaktieägaren har väckt talan i domstol enligt 6 §, ska beloppet dock bestämmas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då bolagets styrelse underrättades om lösningsanspråket enligt samma paragraf.* Om det finns skäl för det, får beloppet i stället bestämmas med hänsyn till förhållandena vid en tidpunkt som infaller tidigare än de tidpunkter som nu har angetts.

Har ett yrkande om inlösen av aktie enligt detta kapitel före-

av ett offentligt erbjudande till en vidare krets *att förvärva samtliga aktier som budgivaren inte redan innehar* och har detta erbjudande antagits av ägare till mer än nio tiondelar av de aktier som erbjudandet avser, *skall* lösenbeloppet motsvara det erbjudna vederlaget, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

gått av ett offentligt erbjudande till en vidare krets och har detta erbjudande antagits av ägare till mer än nio tiondelar av de aktier som erbjudandet avser, *ska* lösenbeloppet motsvara det erbjudna vederlaget, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

3 §

En aktieägare har rätt till ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) på lösenbeloppet från den dag någon av parterna begärde att tvisten skulle prövas av skiljemän till dess att den dom, där lösenbeloppet har fastställts, har *vunnit* laga kraft. För tiden därefter fram till dess att lösenbeloppet betalas har aktieägaren rätt till ränta enligt 6 § samma lag. I fråga om bolag som inte är avstämningsbolag *skall* dock sådan ränta inte betalas för tiden innan aktiebrev med anteckning om överlåtelse eller lösenbevis har överlämnats till majoritetsaktieägaren.

En aktieägare har rätt till ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) på lösenbeloppet från den dag någon av parterna begärde att tvisten skulle prövas av skiljemän *eller talan väcktes i domstol* till dess att den dom, där lösenbeloppet har fastställts, har *fått* laga kraft. För tiden därefter fram till dess att lösenbeloppet betalas har aktieägaren rätt till ränta enligt 6 § samma lag. I fråga om bolag som inte är avstämningsbolag *ska* dock sådan ränta inte betalas för tiden innan aktiebrev med anteckning om överlåtelse eller lösenbevis har överlämnats till majoritetsaktieägaren.

5 §

En tvist om huruvida det finns en rätt eller skyldighet till inlösen eller om lösenbeloppets storlek *skall* prövas av tre skiljemän. Om inte något annat följer av *bestämmelserna* i detta kapitel, gäller i

En tvist om huruvida det finns en rätt eller skyldighet till inlösen eller om lösenbeloppets storlek *ska* prövas av tre skiljemän, *om det inte i bolagsordningen anges att en sådan tvist ska*

fråga om skiljemännen och förfarandet inför dem i tillämpliga delar vad som föreskrivs i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

prövas i allmän domstol. Om samtliga aktieägare är överens om det, får tvisten prövas av ett annat antal skiljemän än tre eller utses på annat sätt än vad som föreskrivs i 6–11 §§. Om inte något annat följer av detta kapitel, gäller i fråga om ett skiljeförfarande enligt denna paragraf i tillämpliga delar vad som föreskrivs i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

Talan i en inlösentvist får tas upp till prövning om den avser

1. fastställelse av rätt eller skyldighet till inlösen,
2. fastställelse av lösenbeloppets storlek, eller
3. förpliktelse för majoritetsaktieägaren att betala fastställt lösenbelopp till aktieägare vars aktier löses in.

Bestämmelser om talan mot *skiljedomen* finns i 24 §.

Bestämmelser om talan mot *en skiljedom om inlösen* finns i 24 §.

Bestämmelserna i denna paragraf hindrar inte att talan mot en utländsk majoritetsaktieägare väcks vid en utländsk domstol.

Särskilda bestämmelser när majoritetsaktieägaren har begärt prövning av skiljemän

Särskilda bestämmelser när majoritetsaktieägaren har begärt prövning av en tvist om inlösen

Begäran om prövning av skiljemän

Begäran om prövning av en tvist om inlösen

6 §

Om en majoritetsaktieägare vill lösa in aktier i ett bolag enligt 1 § och det inte kan träffas en överenskommelse om detta, *skall* han eller hon hos bolagets styrelse skriftligen begära att tvisten avgörs av skiljemän och uppge sin skiljeman.

Om en majoritetsaktieägare vill lösa in aktier i ett bolag enligt 1 § och det inte kan träffas en överenskommelse om detta, *ska* han eller hon hos bolagets styrelse skriftligen begära att tvisten avgörs av skiljemän och uppge sin skiljeman *eller, om det*

anges i bolagsordningen, väcka talan i allmän domstol. Om majoritetsaktieägaren avser att väcka talan i domstol, ska han eller hon skriftligen underrätta bolagets styrelse om detta. Talan får inte väckas förrän aktieägarna underrättats enligt 7 § och antingen samtliga aktieägare har meddelat att de önskar föra sin egen talan eller en god man har utsetts enligt 8 §.

En talan i domstol enligt första stycket ska väckas i tingsrätten i den ort där bolagets styrelse har sitt säte.

7 §

Styrelsen *skall* genast efter det att den har mottagit en begäran enligt 6 § genom kungörelse underrätta de aktieägare, som lösningsanspråket riktas mot, om att inlösen har begärts. I underrättelsen *skall* aktieägarna ges tillfälle att *senast* två veckor från kungörelsen skriftligen uppge sin skiljeman till bolaget.

Underrättelsen skall kungöras i Post- och Inrikes Tidningar samt den eller de ortstidningar som styrelsen bestämmer. Underrättelsen skall även sändas med brev till varje aktieägare som lösningsanspråket riktas mot och vars postadress är känd för bolaget.

Styrelsen *ska* genast efter det att den har mottagit en begäran om skiljeförfarande eller en underrättelse enligt 6 § skriftligen underrätta de aktieägare, som lösningsanspråket riktas mot, om *begäran eller underrättelsen*. I underrättelsen *ska* aktieägarna ges tillfälle att *inom* två veckor skriftligen till bolaget anmäla om de önskar föra sin egen talan och, om skiljeförfarande har begärts, uppge sin skiljeman.

8 §⁴

Om inte samtliga i aktieboken införda aktieägare, som lösningsanspråket riktas mot, inom den tid som anges i underrättelsen enligt 7 § har uppgett en gemensam skiljeman, ska styrelsen hos Bolagsverket ansöka om att en god man utses.

Om inte samtliga i aktieboken införda aktieägare, som lösningsanspråket riktas mot, inom den tid som anges i underrättelsen enligt 7 § har uppgett en gemensam skiljeman *eller, om tvisten ska prövas i allmän domstol, har anmält att de önskar föra sin egen talan*, ska styrelsen hos Bolagsverket ansöka om att en god man utses.

En sådan ansökan ska prövas skyndsamt.

10 §

Den gode mannen *skall*

1. utse en gemensam skiljeman för minoritetsaktieägarna, och

2. i tvisten bevaka frånvarande aktieägars rätt.

Den gode mannen skall snarast underrätta bolagets styrelse om valet av skiljeman.

Den gode mannen *ska i*

tvisten bevaka frånvarande aktieägars rätt. Om skiljeförfarande

har begärts, ska den gode mannen utse en gemensam skiljeman för

minoritetsaktieägarna och snarast underrätta bolagets styrelse om valet av skiljeman.

Utöver vad som anges i denna lag, gäller om den gode mannens behörighet vad som föreskrivs i 12 kap. 14 § första stycket 2–6 rättegångsbalken. Den gode mannen är vidare behörig att framställa yrkande om fullgörelse enligt 5 § andra stycket 3.

12 §⁵

Innan frågan om lösenbeloppet slutligt har prövats, får skiljemännen *eller, sedan talan har väckts vid domstol 24 §*, domstolen på yrkande av majoritetsaktieägaren i en särskild dom besluta om förhandstill-

Innan frågan om lösenbeloppet slutligt har prövats, får skiljemännen *eller domstolen* på yrkande av majoritetsaktieägaren i en särskild dom besluta om förhandstill-

⁴ Senaste lydelse 2011:899.

⁵ Senaste lydelse 2007:317.

träde för majoritetsaktieägaren.

Ett avgörande enligt första stycket får meddelas endast om

1. parterna är ense om att det finns lösningsrätt eller lösningskyldighet eller det annars står klart att en sådan rätt eller skyldighet finns, och

2. majoritetsaktieägaren har ställt säkerhet för kommande lösenbelopp och ränta och säkerheten har godkänts av skiljemännen eller domstolen.

Om beslut om förhandstillträde har meddelats, får majoritetsaktieägaren utöva de rättigheter som aktierna ger från den tidpunkt då domen om förhandstillträde *vinner* laga kraft eller, om skiljemännen har beslutat enligt 24 § tredje stycket, från tidpunkten för det beslutet. Vid denna tidpunkt inträder också de rättsverkningar som anges i 13 och 14 §§.

Om beslut om förhandstillträde har meddelats, får majoritetsaktieägaren utöva de rättigheter som aktierna ger från den tidpunkt då domen om förhandstillträde *får* laga kraft eller, om skiljemännen *eller domstolen* har beslutat enligt 24 a §, från tidpunkten för det beslutet. Vid denna tidpunkt inträder också de rättsverkningar som anges i 13 och 14 §§.

15 §

Är frågan om majoritetsaktieägarens rätt eller skyldighet till inlösen tvistig, får skiljemännen på yrkande av part eller den gode mannen avgöra frågan genom en särskild *skiljedom*.

Om ett avgörande om förhandstillträde enligt 12 § har *vunnit* laga kraft, får skiljemännen på yrkande av part eller den gode mannen meddela en särskild dom över belopp som har medgetts av majoritetsaktieägaren.

Är frågan om majoritetsaktieägarens rätt eller skyldighet till inlösen tvistig, får skiljemännen *eller domstolen* på yrkande av part eller den gode mannen avgöra frågan genom en särskild *dom*.

Om ett avgörande om förhandstillträde enligt 12 § har *fått* laga kraft, får skiljemännen eller domstolen på yrkande av part eller den gode mannen meddela en särskild dom över belopp som har medgetts av majoritetsaktieägaren *och ränta på det beloppet enligt 3 §*. Om skiljemännen *eller domstolen* beslutar

att ett avgörande om förhandstillsäkring enligt 12 § gäller även om det inte har fått laga kraft, får de döma över sådant belopp och sådan ränta som avses i detta stycke även om avgörandet inte har fått laga kraft.

17 §

Om majoritetsaktieägarens lösningsrätt enligt 1 § har bortfallit på grund av majoritetsaktieägarens eller dennes dotterföretags överlåtelser av aktier, är majoritetsaktieägaren ändå på yrkande skyldig att lösa in motpartens aktier. Yrkande om inlösen får dock i så fall framställas endast beträffande aktie som ägdes av någon annan än majoritetsaktieägaren eller dotterföretag till denne den dag majoritetsaktieägaren begärde att tvisten skulle avgöras av skiljemän. Med dotterföretag likställs en sådan juridisk person som avses i 1 § tredje stycket.

Om majoritetsaktieägarens lösningsrätt enligt 1 § har bortfallit på grund av majoritetsaktieägarens eller dennes dotterföretags överlåtelser av aktier, är majoritetsaktieägaren ändå på yrkande skyldig att lösa in motpartens aktier. Yrkande om inlösen får dock i så fall framställas endast beträffande aktie som ägdes av någon annan än majoritetsaktieägaren eller dotterföretag till denne den dag majoritetsaktieägaren begärde att tvisten skulle avgöras av skiljemän *eller talan väcktes i domstol enligt 6 §*. Med dotterföretag likställs en sådan juridisk person som avses i 1 § tredje stycket.

19 §

Har någon annan än majoritetsaktieägaren lämnat tvisten för avgörande av skiljemän och återkallar han eller hon sin talan, *skall* tvisten ändå prövas om majoritetsaktieägaren yrkar det.

Har någon annan än majoritetsaktieägaren lämnat tvisten för avgörande av skiljemän *eller domstol* och återkallar han eller hon sin talan, *ska* tvisten ändå prövas om majoritetsaktieägaren yrkar det.

24 §⁶

Part eller god man som är missnöjd med en skiljedom i en inlösentvist har rätt att väcka talan vid Stockholms tingsrätt inom sextio dagar från det att han eller hon fick del av skiljedomen i original eller bestyrkt kopia.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till hovrätten.

Skiljemännen får besluta att en skiljedom om förhandstillträde enligt 12 § gäller även om den inte har vunnit laga kraft. Ett sådant beslut får endast avse aktier vars ägare har medgett att förhandstillträde sker. Beslutet får meddelas även efter det att skiljedomen om förhandstillträde har meddelats.

Beslut om omedelbar giltighet

24 a §

Skiljemännen eller domstolen får besluta att en dom om förhandstillträde enligt 12 § gäller även om den inte har fått laga kraft. Ett sådant beslut får endast avse aktier vars ägare har medgett att förhandstillträde sker. Beslutet får meddelas även efter det att domen om förhandstillträde har meddelats.

25 §⁷

Om en inlösentvist prövas av allmän domstol med stöd av en sådan bestämmelse i bolagsordningen som avses i 5 § första

⁶ Senaste lydelse 2007:317.

⁷ Senaste lydelse 2007:317.

stycket, gäller 23 § i fråga om rättegångskostnader i tingsrätten. Det som sägs i den paragrafen om att skiljemännen kan ålägga aktieägare vissa skyldigheter ska därvid avse tingsrätten.

I allmän domstol svarar majoritetsaktieägaren för sina egna kostnader och för kostnader som har uppkommit för motpart eller god man genom att majoritetsaktieägaren har väckt talan eller överklagat, om inte annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken. I övrigt gäller vad som sägs i 18 kap. rättegångsbalken om skyldigheten att svara för kostnader i högre rätt.

Om minoritetsaktieägarna helt eller delvis *skall* svara för rättegångskostnader, *skall* dessa fördelas efter det antal aktier som var och en innehar. Om det finns särskilda skäl, får domstolen besluta om en annan fördelning. Bestämmelserna i 18 kap. 9 § rättegångsbalken *skall* inte tillämpas.

Om en inlösentvist prövas av allmän domstol efter en talan enligt 24 § eller efter ett överklagande, gäller det som sägs i 23 § beträffande ersättningen till den gode mannen. Det som sägs i den paragrafen om att skiljemännen kan ålägga aktieägare vissa skyldigheter ska därvid avse allmän domstol. I övrigt gäller vad som sägs i 18 kap. rättegångsbalken om skyldigheten att svara för kostnader i högre rätt. Majoritetsaktieägaren svarar dock alltid för sina egna kostnader och för kostnader som har uppkommit för motpart genom att majoritetsaktieägaren har väckt talan eller överklagat, om inte annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Om minoritetsaktieägarna helt eller delvis *ska* svara för rättegångskostnader, *ska* dessa fördelas efter det antal aktier som var och en innehar. Om det finns särskilda skäl, får domstolen besluta om en annan fördelning. Bestämmelserna i 18 kap. 9 § rättegångsbalken *ska* inte tillämpas.

26 §⁸

En majoritetsaktieägare som utnyttjar sin rätt enligt 1 § att lösa in återstående aktier i bolaget har rätt att också lösa in teckningsoptioner och konvertibler som bolaget har gett ut. En innehavare av en sådan teckningsoption eller konvertibel har rätt att få denna inlöst av majoritetsaktieägaren, även om denne inte utnyttjar sin rätt till inlösen av aktier.

Har majoritetsaktieägaren enligt 6 § begärt att en tvist om inlösen *skall* avgöras av skiljemän, får teckningsoptionerna eller konvertiblerna inte utnyttjas för teckning eller konvertering förrän inlösentvisten har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har *vunnit* laga kraft. Om den tid inom vilken optionsrätten får utnyttjas eller konvertering får ske löper ut dessförinnan eller inom tre månader därefter, har innehavaren av teckningsoptionen eller konvertibeln ändå rätt att utnyttja optionen eller konvertibeln under tre månader efter det att avgörandet *vann* laga kraft.

Har majoritetsaktieägaren enligt 6 § begärt att en tvist om inlösen *ska* avgöras av skiljemän *eller domstol*, får teckningsoptionerna eller konvertiblerna inte utnyttjas för teckning eller konvertering förrän inlösentvisten har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har *fått* laga kraft. Om den tid inom vilken optionsrätten får utnyttjas eller konvertering får ske löper ut dessförinnan eller inom tre månader därefter, har innehavaren av teckningsoptionen eller konvertibeln ändå rätt att utnyttja optionen eller konvertibeln under tre månader efter det att avgörandet *fick* laga kraft.

27 §

Har majoritetsaktieägaren begärt att såväl en tvist om inlösen av aktier som en tvist om inlösen av teckningsoptioner eller konvertibler *skall* avgöras av skiljemän, *skall* tvisterna handläggas i samma skiljeförfarande.

Har majoritetsaktieägaren enligt 6 § begärt att såväl en tvist om inlösen av aktier som en tvist om inlösen av teckningsoptioner eller konvertibler *ska* avgöras av skiljemän *eller domstol*, *ska* tvisterna handläggas i samma skiljeförfarande *eller mål*.

⁸ Senaste lydelse 2007:317.

I en tvist om inlösen av teckningsoptioner eller konvertibler *skall* 1–11 §§ och 15–25 §§ tillämpas.

Om en tvist om inlösen avser såväl aktier som teckningsoptioner eller konvertibler och god man enligt 7 § har utsetts, är denne också behörig att företräda frånvarande innehavare av teckningsoptioner eller konvertibler.

I en tvist om inlösen av teckningsoptioner eller konvertibler *ska* 1–10 §§ och 15–25 §§ tillämpas.

Om en tvist om inlösen avser såväl aktier som teckningsoptioner eller konvertibler och god man enligt 8 § har utsetts, är denne också behörig att företräda frånvarande innehavare av teckningsoptioner eller konvertibler.

28 §⁹

I fråga om publika aktiebolag ska en underrättelse enligt 7 § och en uppmaning enligt 11 § kungöras i *Post- och Inrikes Tidningar* och i den rikstäckande dagstidning som har angetts i *bolagsordningen* i enlighet med 7 kap. 56 eller 56 a §.

I fråga om publika aktiebolag ska en underrättelse enligt 7 § sändas med brev till varje aktieägare som lösningsanspråket riktar sig till och vars postadress är känd för bolaget samt annonseras i enlighet med 7 kap. 56 eller 56 a §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2017.
2. Om ett förslag om särskild granskning har framställts på bolagsstämman före ikraftträdandet eller om ansökan om särskild granskning har getts in till Bolagsverket före den tidpunkten, gäller äldre bestämmelser.
3. Om inlösen av aktier har påkallats före ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser om bestämmande av lösenbelopp och om förfarandet.

⁹ Senaste lydelse 2010:1616.

2 Särskild granskning

2.1 Huvuddragen i gällande rätt

2.1.1 Inledning

I 10 kap. 21–23 §§ aktiebolagslagen (2005:551) finns bestämmelser om särskild granskning.

Enligt 21 § kan särskild granskning avse

1. bolagets förvaltning och räkenskaper under en viss förfluten tid, eller

2. vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget.

I det första fallet kan granskningen göras så vidsträckt att den närmast får karaktär av sedvanlig förvaltningsrevision. Granskningen måste dock avse förfluten tid, varmed i dag torde avses tiden före den stämma där begäran om granskning framställs.

I det andra fallet torde granskning kunna komma till stånd beträffande varje åtgärd i förfluten tid i och för bolaget (vare sig den har företagits av styrelsen, verkställande direktör eller någon anställd) samt varje förhållande som har påverkat eller borde ha påverkat förvaltningen i bolaget.

En särskild granskare faller under samma bestämmelser som en lekmannarevisor när det gäller bl.a. jäv, närvaro vid bolagsstämma och tystnadsplikt.

2.1.2 Förslag och beslut om särskild granskning

I 10 kap. 22 § regleras hur en särskild granskare utses. Förslag om särskild granskning ska framställas antingen på ordinarie bolagsstämma – och behöver då inte ha angetts i kallelsen – eller på extra stämma där ärendet enligt kallelsen till stämman ska behandlas. För att förslaget ska få tas upp på stämman måste det anges vad gransk-

ningen ska avse. Det räcker därvid med en allmän beskrivning av granskningstemat.

Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädna vid bolagsstämman, ska Bolagsverket efter ansökan av en aktieägare utse en eller flera särskilda granskare. Bolagsverket ska ge bolagets styrelse tillfälle att yttra sig innan särskild granskning utses. Den aktieägare som ansöker om granskning behöver inte ha röstat för förslaget eller varit representerad vid stämman.

Bolagsverkets prövning är av formellt slag: Är sökanden aktieägare? Har frågan prövats på en vederbörligen sammankallad stämma? Fick förslaget därvid det nödvändiga stödet? Finns det ett granskningstema? Bolagsverket ska inte pröva om en begäran om särskild granskning är grundad eller inte.¹ Detta utesluter dock inte att Bolagsverket avvisar sådana ansökningar som helt faller utanför vad som lagligen kan bli föremål för särskild granskning.

Bolagsverket beslutar vem som ska vara särskild granskare. Lagen uppställer inte några krav på granskarens kompetens. Det anses dock finnas anledning att kräva viss kompetens, i första hand relevanta fackkunskaper och erfarenhet av liknande uppgifter.² Bolagsverket får under alla förhållanden inte utse den som är underårig eller i konkurs eller som har näringsförbud eller har förvaltare enligt föräldrabalken. Vidare gäller att den som på grund av jäv inte kan vara revisor eller lekmannarevisor inte kan utses till särskild granskare. Sålunda kan t.ex. aktieägare eller styrelseledamot inte utses till särskild granskare. Lagen tillåter uttryckligen att revisionsbolag utses till särskild granskare.

Bolagsverket kan, om det är nödvändigt, utse flera granskare. Det är då också möjligt att ge de olika granskarna skilda granskningsteman.

2.1.3 Granskningen och granskningsyttrandet

Lagen upptar inte några bestämmelser om hur granskningen ska genomföras.

¹ Se prop. 1975:103 s. 438.

² Se S. Lindskog, Särskild granskning enligt aktiebolagslagen, 3 uppl., 2013, s. 69 f.

När det gäller granskarens rätt att ta del av handlingar m.m. finns dock en hänvisning till 10 kap. 7 §, som reglerar tillhandahållandet av upplysningar och biträde från bolagets, respektive dotterbolags, sida i förhållande till lekmannarevisor. Bestämmelsen ska tillämpas även i förhållande till särskild granskare. Det innebär att styrelsen och den verkställande direktören i bolaget ska ge granskaren tillfälle att genomföra granskningen i den omfattning granskaren anser vara nödvändig. De ska även lämna de upplysningar och den hjälp som granskaren begär. Bestämmelsen innebär vidare att dotterbolags styrelse, verkställande direktör, revisor och lekmannarevisor har samma skyldighet som moderbolagets ledning i relation till granskaren.

En särskild granskare har samma tystnadsplikt och samma upplysningsplikt som en lekmannarevisor. Granskaren får inte till en enskild aktieägare eller utomstående obehörigen lämna upplysningar om sådana bolagets angelägenheter som han eller hon får kännedom om under uppdragets fullgörande, om det kan vara till skada för bolaget. Samtidigt är granskaren skyldig att lämna bolagsstämman alla de upplysningar som den begär, i den mån det inte skulle vara till väsentlig skada för bolaget.

Enligt 29 kap. 2 § kan en särskild granskare bli skadeståndsskyldig enligt de grunder som anges 29 kap. 1 § aktiebolagslagen. Det innebär att granskaren ansvarar för skada som denne, uppsåtligt eller oaktsamt åsamkar bolaget vid fullgörande av sitt uppdrag.

Granskaren ska enligt 10 kap. 23 § avge ett yttrande över sin granskning. I doktrinen har uttalats att det ska redovisa ”alla förhållanden som skulle kunna ha relevans inom granskningstemat ävensom alla slutsatser som kan dras eller inte dras av de granskade sakförhållandena”.³

Yttrandet ska hållas tillgängligt för och sändas till aktieägarna samt läggas fram på en bolagsstämma. Normalt torde det bli den stämma som ska hållas närmast efter det att yttrandet blev färdigt.

Granskaren har rätt att närvara vid stämman. Han eller hon torde också vara skyldig att närvara om det med hänsyn till omständigheterna är påkallat (jfr 10 kap. 22 § andra stycket och dess hänvisning till 15 § i samma kapitel).

³ Se Lindskog, a.a, s. 102 f.

Samma rätt som en aktieägare har att ta del av yttrandet har den som inte längre är aktieägare men var upptagen i röstlängden för den bolagsstämma där frågan om utseende av särskild granskare behandlades.

Den särskilda granskaren anses ha rätt till arvode av bolaget. Arvodets storlek bestäms utifrån allmänna sysslomannarättsliga principer.⁴

Bestämmelser om särskild granskning av i allt väsentligt samma innebörd som de bestämmelser som har redovisats ovan finns i 8 kap. 17 § lagen (1987:635) om ekonomiska föreningar.

2.2 Rättsläget i vissa andra länder

2.2.1 Inledning

Det svenska aktiebolagsrättsliga institutet särskild granskning har sin motsvarighet i de övriga nordiska ländernas aktiebolagslagar. Den nuvarande regleringen av institutet tillskapades inom ramen för det nordiska lagstiftningssamarbetet under slutet av 1960-talet och hade till viss del sin förebild i då redan existerande regler om särskild granskning i Norge och Danmark. Här redovisas huvud dragen i den nuvarande regleringen i Norge, Danmark och Finland.

Även i andra europeiska länder finns likartade institut. Som ett exempel omnämns här kortfattat regleringen i Storbritannien.

Inom ramen för EU:s arbete för att harmonisera bolagsrätten har tankar på en EU-reglering av institutet framförts men ännu inte materialiserats.

2.2.2 Norge

I Norge regleras granskningsinstitutet i § 5-25-28 aksjeloven.

En aktieägare i ett aksjeselskap eller ett allmennaksjeselskap kan på ordinarie bolagsstämma, eller på extra stämma om det framgår av kallelsen, framställa förslag om särskild granskning av bolagets bildande, förvaltning eller närmare angivet förhållande rörande bolagets förvaltning eller räkenskaper.

⁴ Jfr prop. 1975:103 s. 439. Se, beträffande arvode, även Lindskog, a.a. s. 137 ff.

Om förslaget på stämman stöds av en majoritet av de avgivna rösterna eller av aktieägare med minst en tiondel av samtliga på stämman företrädde aktier, kan en aktieägare därefter hos rätten (tingretten) ansöka om särskild granskning.

Rätten ska ge bolaget och, i förekommande fall, andra än styrelsens ledamöter som avses att omfattas av granskningen, tillfälle att yttra sig över ansökan.

Ansökan om granskning ska bifallas av rätten, om den finner att ansökan har ”saklig grund”. Rekvisitet anses innebära att det ska finnas rimlig grund för misstanke om att det har förekommit olagligheter eller förhållanden värda kritik, som kan upptäckas genom granskningen. Rätten kan också beakta andra faktorer, exempelvis att minoritetens intresse av insyn kunnat tillgodoses på annat sätt, att vad som kan framkomma i granskningen under alla omständigheter kommer att vara av begränsad betydelse samt att bolaget har att bära kostnaden för granskningen.

Det ankommer på rätten att formulera granskningstemat, låt vara att det i ansökan angivna temat därvid normalt tjänar som utgångspunkt. Temat kan preciseras och avgränsas inom ramen för det tema som angivits i ansökan.

I lagen föreskrivs att bolagets ledande befattningshavare, styrelseledamöter och revisor på begäran ska lämna granskaren upplysningar som kan vara av betydelse för granskningen. Detsamma gäller personer som tidigare haft sådana positioner i bolaget.

Bolaget ska ge granskaren tillgång till att utföra de undersökningar som denna anser nödvändiga och lämna granskaren de upplysningar som krävs för fullgörande av granskningsuppdraget. En begäran om sådana upplysningar ska framföras skriftligen och bolaget ska ges en tidsfrist om minst en vecka för att lämna upplysningarna ifråga.

I lagen stadgas också att bolagets bankförbindelser utan hinder av tystnadsplikt ska lämna granskaren upplysningar om bolagets kundförhållanden till banken.

Granskningen ska resultera i ett skriftligt granskningsyttrande som ska ges in till rätten, vilken därefter ska kalla till bolagsstämma för att behandla berättelsen.

Kostnaderna för granskningen ska betalas av bolaget.

2.2.3 Danmark

I Danmark regleras granskningsinstitutet i 150-152 §§ lagen om aktie- och anpartsselskaber (selskabsloven).

En aktieägare i ett aktieselskab eller anpartsselskab kan på ordinarie bolagsstämma, eller på extra stämma om det framgår av kallelsen, framställa förslag om granskning rörande bolagets bildande, av närmare angivet förhållande avseende bolagets förvaltning eller av vissa räkenskaper.

Om förslaget på stämman stöds av en majoritet av de avgivna rösterna ska stämman förordna en eller flera granskare. Om förslaget inte uppnår enkel majoritet, men stöds av aktieägare med minst 25 procent av rösterna för samtliga aktier i bolaget, kan envar aktieägare inom fyra veckor från stämman ansöka hos rätten (skifteretten) om förordnande av granskare.

Rätten ska ge bolagets styrelse och direktion, revisor och i förekommande fall annan som granskningen avser att omfatta tillfälle att yttra sig över ansökan.

Om rätten finner ansökan tillräckligt välgrundad, ska granskare utses.

Granskaren har av styrelse och direktion rätt att få de upplysningar som kan anses vara av betydelse för uppdragets genomförande. Detsamma gäller i förhållande till styrelse och direktion i dotterbolag.

Granskningen ska resultera i ett skriftligt granskningsyttrande till bolagsstämman.

Kostnaderna för granskningen betalas av bolaget. Om granskaren utsetts av rätten, fastställer rätten också vederlagets storlek.

2.2.4 Finland

I Finland finns regler om särskild granskning i 7 kap. 7–10 §§ aktiebolagslagen.

En aktieägare i ett aktiebolag kan på ordinarie bolagsstämma, eller på extra stämma om det framgår av kallelsen, framställa förslag om särskild granskning av bolagets förvaltning och bokföring under en viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller omständigheter.

Om förslaget stöds av aktieägare med minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller med en tredjedel av de vid stämman företrädde aktierna, kan envar aktieägare hos regionförvaltningsverket på bolagets hemort ansöka om särskild granskning.

Regionförvaltningsverket ska höra bolagets styrelse och, om granskningen enligt ansökan gäller en viss persons åtgärder, denna person.

Ansökan om granskning ska bifallas, om det anses föreligga vägande skäl för granskningen.

Granskningen ska resultera i ett yttrande till bolagsstämman.

Kostnaderna för granskningen betalas av bolaget. Domstol kan dock, om särskilda skäl föreligger, ålägga en aktieägare som har ansökt om särskild granskning att helt eller delvis ersätta bolaget för granskningskostnaderna.

2.2.5 Storbritannien

Institutet särskild granskning motsvaras i Storbritannien av s.k. company investigations. Det handlar i korthet om en rätt för Department of Business Innovation and Skills (jfr Näringsdepartementet) att besluta om undersökning av förhållandena i ett aktiebolag i syfte att utreda eventuella oegentligheter. Bestämmelserna om sådana förfaranden finns i sections 431 – 453 Companies Act 1985. Departementet kan med stöd av dessa bestämmelser (särskilt section 447) för det första kräva ut räkenskaper och annat material från ett bolag liksom ålägga bolaget att ta fram nytt material som anses vara nödvändigt att ha tillgång till i undersökningen. På begäran av domstol eller av en aktieägarminoritet av viss storlek (minst 200 aktieägare eller ägare till minst en tiondel av samtliga aktier) kan departementet också förordna en eller flera s.k. inspectors för att granska "the affairs of a company" och rapportera till departementet. I syfte att förhindra missbruk av granskningsinstitutet måste minoriteten i det senare fallet numera ställa säkerhet upp till £ 5 000 för granskningskostnaderna och visa att det finns goda skäl bakom ansökan. I praktiken förekommer inte längre granskning genom inspectors medan möjligheten att kräva ut material från bolag synes komma till användning i något hundratal fall per år.

2.3 Överväganden

2.3.1 Inledning

I Sverige finns i dag omkring 460 000 aktiebolag. Tillförlitlig statistik över ägarstrukturen i dessa bolag saknas. Klart är dock att, även om många bolag har endast en ägare, så finns det ett mycket stort antal bolag med två eller flera ägare.

Aktieägarnas inflytande i ett aktiebolag utövas vid bolagsstämman, där beslutsordningen vilar på majoritetsprincipen. Huvudregeln är att stämmans beslut utgörs av den mening som fått mer än hälften av de avgivna rösterna (7 kap. 40 § aktiebolagslagen). Vid val, exempelvis av styrelseledamöter, anses den vald som fått de flesta rösterna (7 kap. 41 §).

Om det i ett bolag finns en aktieägare eller samverkande grupp av aktieägare som har ett aktieinnehav som ger röstmajoritet på bolagsstämman kan denna ägare eller grupp av ägare utöva ett avgörande inflytande i bolaget. Teoretiskt skulle man kunna säga att den som väljer att gå in som aktieägare i ett aktiebolag får antas känna till och acceptera denna ordning. För att aktiebolaget ska fungera som samarbetsform för flera aktieägare krävs emellertid vissa garantier för att en ägare eller samverkande grupp av ägare vars aktieinnehav är så stort att ägaren eller ägargruppen har majoritet på stämman inte kan fatta vilka beslut som helst utan hänsyn till övriga aktieägare. I lagen finns en rad bestämmelser med det gemensamma syftet att skapa sådana garantier. Betraktas aktiebolaget som en form för anskaffning av riskkapital kan syftet med dessa regler – ofta benämnda minoritetsskyddsregler – sägas vara att minska bolagets riskkapitalkostnader.

Till dessa regler hör bl.a. regeln att bolagets verksamhetsföremål ska framgå av bolagsordningen och att verksamheten, om inte annat anges i bolagsordningen, ska bedrivas i vinstsyfte. I lagen finns också regler som kräver olika grader av kvalificerad majoritet för mer ingripande bolagsstämmbeslut liksom en generell inskränkning i bolagsstämmans beslutanderätt av innebörd att stämman inte får fatta ett beslut som är ägnat att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare. Även andra regler rörande bolagsstämmans beslutsfattande skulle kunna nämnas i sammanhanget.

På motsvarande sätt finns det regler rörande styrelsens och den verkställande direktörens agerande som är uppställda till skydd för framför allt minoritetsaktieägare.

Till det aktiebolagsrättsliga minoritetsskyddet hör också institutten minoritetsrevisor och särskild granskning. Redan i 1910 års aktiebolagslag fanns regler som gav en minoritet av viss storlek rätt att få en minoritetsrevisor utsedd för att, tillsammans med övriga revisorer, delta i granskning av styrelsens förvaltning och bolagets räkenskaper, eller av vissa räkenskaper. Reglerna överfördes sedermera till 1944 års aktiebolagslag och ändrades i samband därmed på det sättet att minoritetsrevisorn även kunde förordnas för att granska endast vissa räkenskaper eller viss åtgärd.

I samband med införandet av 1975 års aktiebolagslag skapades institutet särskild granskning genom att minoritetsrevisorns uppgift att utföra specialgranskning av visst förhållande reglerades separat. Specialuppdraget utvecklades genom att granskningen kunde avse bolagets förvaltning och räkenskaper under förfluten tid, eller vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. För att göra en tydlig avgränsning i förhållande till revision kom granskningens utförare att benämnas granskare.

Granskningsinstitutets syfte är att en minoritet, med begränsad insyn i bolaget, ska kunna få till stånd en specialutredning för att undersöka ett visst förhållande vid misstanke om oegentligheter eller missförhållanden i bolaget. Flera andra mekanismer i aktiebolagslagen som kan användas mot oegentligheter och missförhållanden, så som skadeståndstalan enligt 29 kap. aktiebolagslagen och klandertalan enligt 7 kap. 50 § aktiebolagslagen, förutsätter att missförhållanden kan upptäckas och få en rättslig kvalificering.

Beslut att utse särskild granskare fattades tidigare av länsstyrelsen. Fr.o.m. den 1 november 2013 ankommer uppgiften i stället på Bolagsverket.

Det finns inte någon samlad statistik över antalet granskningar under den tid som länsstyrelserna ansvarade för hanteringen. Från olika källor kan emellertid den slutsatsen dras att antalet granskningar ökat över tiden. Bolagsverket har sedan hanteringen flyttades över dit handlagt ca 100 granskningsärenden, vilket innebär drygt ett granskningsärende i veckan. Den absoluta merparten av ärendena avser små eller medelstora bolag med ett fåtal ägare. I aktiemarknadsbolag, dvs. bolag vilkas aktier är upptagna till handel

på en reglerad marknad, och i bolag vilkas aktier handlas på någon handelsplattform, förekommer särskild granskning mycket sällan. Det handlar om något fall per år.

Regler till skydd för minoritetsaktieägare, däribland reglerna om särskild granskning, fyller en viktig funktion i det aktiebolagsrättsliga systemet. Under senare år har det emellertid ifrågasatts om reglerna om särskild granskning är fullt ändamålsenliga. Det har sålunda gjorts gällande att reglerna ibland missbrukas av minoritetsaktieägare när det finns en konflikt med majoriteten. Om särskilda granskare utses vid upprepade tillfällen utan att det finns sakliga skäl för det, kan enligt de kritiska rösterna bolagets verksamhet bli lidande eller rentav i praktiken lamsläs av minoritetsaktieägarna, vars agerande i realiteten ytterst kan syfta till att avveckla sitt ägande i bolaget.

Från motsatt utgångspunkt har det hävdats att reglerna gör det möjligt för majoritetsaktieägare att i viss utsträckning förvägra minoriteten berättigade krav på insyn och granskning, t.ex. genom att granskaren förvägras att få del av bolagets handlingar eller genom att bolagets ledning inte låter granskaren få del av information om andra bolag i koncernen.

2.3.2 Beslut om att utse särskild granskare

Förslag: Den nuvarande beslutsordningen om hur särskild granskare utses kompletteras på det sättet att en minoritet som innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget ska kunna begära direkt hos Bolagsverket att en särskild granskare utses.

Skälen för förslaget: Varje aktieägare kan väcka förslag om särskild granskning. Förslaget kan framställas på ordinarie bolagsstämma eller på annan stämma där ärendet enligt kallelsen ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädda vid bolagsstämman, ska Bolagsverket på begäran av en aktieägare utse en eller flera särskilda granskare.

Regleringen innebär att särskild granskning inte kan komma till stånd med mindre ett förslag därom tas upp till behandling på stämma och där görs till föremål för beslut genom omröstning. En

annan sak är att den rätt som aktieägarminoriteten genom stämmobehandlingen får att via Bolagsverket få till stånd särskild granskning inte i sig grundas på ett stämmobeslut – rätten uppkommer oberoende av vad stämman beslutar så länge som en tillräcklig andel av aktieägarna biträder förslaget om granskning.

Stämmobehandlingen fyller en viktig funktion på det sättet att den ger möjlighet för alla aktieägare liksom för styrelse och verkställande direktör att yttra sig över förslaget. Genom en dialog på stämman kan de oklarheter eller misstankar som ligger bakom önskemålet om granskning redas ut. En stämmobehandling kan också leda till att fler aktieägare än den minoritet som har begärt granskning får upp ögonen för vissa förhållanden i bolaget.

Kravet på stämmobehandling skapar emellertid också möjligheter för bolaget, som i dessa sammanhang ofta kontrolleras av en ägare eller samverkande grupp av ägare som har röstmajoritet på stämman, att motarbeta minoritetens förslag och urholka minoritetsskyddet. I praktiken har under senare tid sålunda förekommit att ett bolag i vilket en minoritetsägare med mer än en tiondel av samtliga aktier i bolaget begärt extra stämma för att lägga fram förslag om minoritetsrevisor (för vilkens utseende gäller samma krav på stämmobehandling), kallat till stämma men, sedan stämman öppnats, på den kontrollerande ägarens förslag beslutat ajournera densamma och upprepat detta vid nästa stämma och vid nästa stämma därefter osv. Det har också förekommit att stämman beslutat att bordlägga just ärendet om särskild granskning.

Om en aktieägare på förhand vet att han eller hon, ensam eller tillsammans med andra aktieägare, uppfyller kravet på att inneha en tiondel av aktierna i ett bolag, kan det uppfattas som en onödig omgång att behöva gå via bolagsstämman för att få en särskild granskare utsedd. De ovan refererade erfarenheterna visar också att den nuvarande ordningen med ett absolut krav på behandling och beslut på stämma medför problem i praktiken.

Ett alternativ för att komma tillrätta med de beskrivna problemen men samtidigt behålla kravet på stämmobehandling kunde vara att minoriteten inte bara ska kunna framtvinga en stämma utan också ett beslut på stämman. Sålunda skulle minoriteten ha veto mot ajourneringsbeslut och andra förhållningssyftande aktioner, så länge ett yrkande om en minoritetsrättighet inte hade prövats. Det får emellertid anses osäkert hur effektiv en sådan

ordning skulle vara i situationer då majoriteten och stämmans ordförande medvetet motarbetar minoriteten. Och om en förändring av detta slag ska genomföras, ligger det nära till hands att minoritetens möjlighet att framtvinga beslut inte ska vara begränsad till just särskild granskning utan gälla för alla minoritetsrättigheter som utövas på stämma. Det är svårt att överblicka konsekvenserna av en sådan omfattande förändring och det kan inte uteslutas att den i vissa fall på ett önskat sätt skulle komplicera genomförandet av stämmor.

Mot denna bakgrund talar övervägande skäl för att den nuvarande beslutsordningen får bestå som en huvudregel men att den kompletteras på det sättet att en minoritet som innehar en viss andel av det totala antalet aktier i bolaget direkt ska kunna begära direkt att en särskild granskare utses. I konsekvens med hur reglerna i övrigt ser ut bör gränsen för att kunna få till stånd en särskild granskare på detta sätt ligga vid en tiondel av samtliga aktier i bolaget.

Uppgiften att förordna särskild granskare ligger sedan den 1 november 2013 på Bolagsverket efter att tidigare ha legat på länsstyrelserna. Med hänsyn till att frågor om särskild granskare inte sällan aktualiseras i samband med tvistelikhande situationer i bolag skulle det kunna övervägas om det är lämpligare att uppgiften ligger på domstol. Så är systemet utformat i bl.a. Danmark och Norge. En fördel med en sådan ordning är att den skulle skapa bättre förutsättningar för en grundlig prövning av de materiella skälen för granskning (se vidare avsitt 2.3.3). En sådan förändring skulle emellertid stämma mindre väl överens med de strävanden som sedan en tid finns att renodla domstolarnas verksamhet, vilket bl.a. föranlett att en rad ärendetyper som tidigare handlades i domstol flyttats till förvaltningsmyndigheter (jfr t.ex. SOU 2007:56 s. 157 ff.). Här ska också beaktas att ärenden om särskild granskning relativt nyligen flyttades till Bolagsverket och att detta motiverades bl.a. med att en centraliserad handläggning av ärendena hos en och samma myndighet skapar förutsättningar för likformighet och effektivitet vid ärendenas handläggning (se prop. 2012/13:166 s. 29). Det har inte framkommit annat än att denna nya ordning i huvudsak fungerar väl.

Mot denna bakgrund förordas att uppgiften att handlägga ärenden om särskild granskning ligger kvar på Bolagsverket.

Ett särskilt problem som kan uppkomma för den minoritetsaktieägare som vill föreslå särskild granskning enligt nu gällande regler är att han eller hon inte kan få till stånd en bolagsstämma på grund av att bolagets styrelse vägrar att föra in honom eller henne i aktieboken eller felaktigt tar bort honom eller henne ur denna. En förutsättning för att utöva rättigheter i ett bolag, däri inbegripet exempelvis att ansöka hos Bolagsverket om att stämma sammankallas när styrelsen vägrar att göra det (se 7 kap. 17 § aktiebolagslagen), är nämligen att aktieägaren är antecknad i aktieboken (se 4 kap. 37 § aktiebolagslagen).⁵ Motsvarande problem skulle kunna uppkomma vid en sådan ansökan som görs direkt till Bolagsverket i enlighet med vad som föreslås i det föregående.

Bestämmelsen i 4 kap. 37 § aktiebolagslagen ger uttryck för en grundläggande aktiebolagsrättslig regel om att en aktieägare får utöva de rättigheter gentemot bolaget som aktierna ger först när han eller hon är införd i aktieboken.⁶ Den som felaktigt vägrats införing i aktieboken har möjlighet att föra skadeståndstalan mot styrelsen eller att i förekommande fall klandra beslut som fattas på den stämma som han eller hon inte fått delta på.⁷ Skyldigheten att föra aktiebok är dessutom straffsanktionerad. Regeln i 4 kap. 37 § har en generell räckvidd och är alltså inte begränsad till de situationer som behandlas i denna promemoria. Det framstår inte som lämpligt att i detta sammanhang vare sig föreslå ändringar i den grundläggande regeln eller att öppna upp för avsteg i just de situationer som behandlas här. Några sådana förändringar föreslås därför inte.

2.3.3 Granskningstema m.m.

Förslag: I ett förslag eller en begäran om särskild granskning ska det anges vad som ska granskas, skälen för granskning och den tidsperiod som granskningen ska omfatta. Granskningsuppdraget ska inte få omfatta tid efter det att den särskilda granskaren har utsetts.

⁵ Jfr Kammarrätten i Stockholms dom den 28 maj 2014 i mål nr 1102-14.

⁶ Se prop. 2004/05:85 s. 566.

⁷ Se prop. 1975:103 s. 327.

Skälen för förslaget: Ett förslag att en särskild granskare ska utses förutsätts ange vad granskningen ska avse, det s.k. granskningstemat. Lagen anger att granskningen kan avse antingen bolagets förvaltning och räkenskaper under en viss förfluten tid eller vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. Några närmare bestämmelser om vad som är ett tillåtet granskningstema eller om hur preciserat det ska vara finns inte.

Det är inte ovanligt att granskningstemat i förslaget (och i stämmoprotokoll, om det tas med där) är relativt omfattande och opreciserat. Från olika håll har mot den bakgrunden framförts synpunkten att lagen borde ge tydligare besked om vad som kan bli föremål för granskning.

Den tid som granskning avser

En övergripande avgränsning av tillåtna granskningsteman följer av att granskningen ska avse viss förfluten tid. När det gäller granskning av "vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget" torde granskning kunna komma till stånd beträffande varje åtgärd i förfluten tid i och för bolaget (vare sig den har företagits av styrelsen, verkställande direktör eller någon anställd) samt varje förhållande som har påverkat eller borde ha påverkat förvaltningen i bolaget. Granskningen kan inte avse åtgärder eller förhållanden som ligger utanför bolaget.

Den förhärskande uppfattningen är i dag att granskningen inte kan avse tid efter den bolagsstämma som behandlar frågan. Det finns dock exempel på granskningsuppdrag där gränsen i stället dragits vid tidpunkten för utseendet av granskare. Vid ett genomförande av förslaget att en minoritet ska kunna begära granskning inte bara vid stämma utan också direkt hos Bolagsverket bör gränsen generellt dras vid tidpunkten för utseende av granskare. Någon anledning att ha olika tidsgränser beroende på hur förslaget om granskning läggs fram finns inte. Med en sådan gränsdragning får man också en ordning där den särskilda granskarens uppdrag kan sträcka sig fram till den tidpunkt då en minoritetsrevisors uppdrag börjar, för de fall en sådan tillsätts samtidigt.

För att undvika oklarheter på denna punkt framöver bör saken uttryckligen regleras i lagen. Bestämmelserna om vilken tid gransk-

ningen får omfatta bör därvid ges den innebörd som förordas i det föregående. I lagen bör också tas in en uttrycklig bestämmelse om att den tid som granskningen ska avse ska anges i förslaget till granskning och i en ansökan till Bolagsverket om att granskare utses.

Granskningsintresset

En annan övergripande avgränsning av granskningstemat följer av syftet med granskningsinstitutet. Särskild granskning är en extraordinär åtgärd som är avsedd att komma i fråga när det föreligger eller kan misstänkas föreligga oegentligheter eller andra missförhållanden i bolaget, som bör utredas genom en specialundersökning.⁸ Till området oegentligheter och andra missförhållanden torde i första hand räknas att bolagets ställföreträdare eller aktieägare handlat i strid med aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen eller att bolagets ställföreträdare på annat sätt skadat bolaget. Det är däremot inte möjligt att få till stånd en granskning avseende exempelvis lämpligheten av bolagets organisationsstruktur, styrelsens eller verkställande direktörens kompetens eller bolagets affärsstrategier.

För att särskild granskning ska komma till stånd måste det också finnas ett objektivt intresse av att så sker, låt vara att detta intresse inte behöver vara särskilt starkt. Granskningstemat måste dessutom vara så pass preciserat att granskaren får åtminstone viss vägledning för sitt arbete.⁹

Vissa allmänna ramar för vad som är ett tillåtet granskningstema följer av lagbestämmelserna om vad särskild granskning kan avse och av de principer som har redogjorts för i det föregående. Med hänsyn till de vitt skilda förhållanden som det kan handla om när särskild granskning aktualiseras är det knappast möjligt att på ett meningsfullt sätt ytterligare precisera i lagtexten vad som kan bli föremål för granskning. Det har inte heller framkommit att det skulle råda någon besvärande rättsosäkerhet på denna punkt, låt

⁸ Jfr prop. 1975:103 s. 437.

⁹ Se Lindskog, a.a. s. 26 f.

vara att det kan förekomma enskilda ärenden där det finns olika meningar om tillåtligheten av ett föreslaget granskningstema.

Med hänsyn till det anförda föreslås inte några ytterligare preciseringar i lagtexten om vad som kan bli föremål för granskning. Det får liksom hittills överlämnas till rättstillämpningen att, utifrån det som redovisats ovan, avgöra om ett förslag till granskning ligger inom granskningsinstitutets ramar. För att skapa förutsättningar för en sådan bedömning och för att säkerställa att ramarna för granskningen blir någorlunda tydliga är det angeläget att granskningstemat och skälen för granskning framgår av ett förslag till eller en begäran om granskning. I vart fall när det gäller granskningstemat anses ett sådant krav visserligen gälla redan i dag. Likväl skulle en uttrycklig lagreglering kunna ha ett pedagogiskt värde och leda till att granskningstemat och skälen för granskning övervägs noggrannare än i dag inför att ett granskningsförslag läggs fram. Med en lagreglering skapas också en tydligare grund för den prövning som bolagsstämman – om frågan om granskning ska behandlas där – och Bolagsverket har att göra av förslag respektive ansökningar om granskning. Ett krav på att skälen anges kan också underlätta för granskaren att tolka det angivna temat, om det vid genomförandet av uppdraget uppkommer frågor om vad uppdraget närmare är tänkt att omfatta och om vad han eller hon bör fokusera på i sitt granskningsarbete.

Det bör därför införas krav på att det såväl i ett förslag om särskild granskning på bolagsstämma som i en begäran om granskare till Bolagsverket ska anges vad som ska granskas och de skäl som åberopas för granskning.

Bolagsverkets prövning av granskningstema m.m.

I avsnitt 2.3.2 har det konstaterats att det skulle finnas vissa fördelar med att låta ärenden om särskild granskning prövas i domstol men att övervägande skäl ändå talar för att uppgiften bör ligga kvar på Bolagsverket. Förslagen i det föregående innebär att Bolagsverket innan en granskare utses ska kontrollera att begäran innehåller bl.a. uppgift om tiden för granskningen, ett granskningstema och skälen för granskning samt att det som angetts i dessa avseenden ligger inom lagens ramar. Det ankommer också på verket att kontrollera

att sökanden är behörig, att förslaget biträts av en erforderlig andel av aktierna eller rösterna alternativt att sökanden eller sökandena innehar en tillräcklig andel av aktierna i bolaget. Den prövning som verket har att göra i enlighet med det sagda är i huvudsak av formell karaktär även om en viss materiell prövning förutsätts ske såtillvida att teman och skäl som uppenbart ligger utanför granskningsinstitutets ramar kan underkännas.

Frågan är om det därutöver bör ankomma på Bolagsverket att värdera om det är rimligt eller lämpligt att granskare utses. En sådan ordning föreslogs i förslaget till 1975 års aktiebolagslag. Enligt det förslaget skulle en framställan om förordnande av särskild granskare bifallas om de formella kraven var uppfyllda och länsstyrelsen (som tidigare hade uppgiften att förordna granskare) fann att rimliga skäl för granskningen anförts.¹⁰ Departementschefen ansåg det emellertid inte lämpligt att det skulle ankomma på länsstyrelserna att bedöma om en begäran om särskild granskning var grundad eller inte.¹¹

Det kan visserligen hävdas att förutsättningarna i detta hänseende är annorlunda sedan hanteringen av granskningsärenden centraliserats till Bolagsverket men inte heller Bolagsverket har, med nuvarande organisation, förutsättningar att mera ingående pröva om minoriteten har tillräckliga skäl för sin begäran. Starka skäl talar alltså för att verkets prövning bör vara begränsad till en kontroll av att begäran uppfyller lagens formella krav och i övrigt ligger inom ramen för vad lagen tillåter. Någon bestämmelse om att verket därutöver ska pröva lämpligheten av att granskning kommer till stånd föreslås därför inte.

2.3.4 Val av granskare

Förslag: Den som utses till särskild granskare ska vara oberoende i förhållande till bolaget och aktieägarna samt i övrigt lämplig för uppdraget.

¹⁰ Se SOU 1971:15 s. 36 och 273.

¹¹ Se prop. 1975:103 s. 438.

Skälen för förslaget: Bolagsverket beslutar vem som ska vara särskild granskare. Den som är underårig eller i konkurs eller som har näringsförbud eller har förvaltare enligt föräldrabalken får inte utses till särskild granskare. Vidare gäller att den som på grund av jäv inte kan vara revisor eller lekmannarevisor inte heller kan utses till särskild granskare. Sålunda kan t.ex. aktieägare eller styrelseledamot inte utses till särskild granskare.

Om förslaget om särskild granskning även innefattar förslag till granskare, utser Bolagsverket normalt den föreslagne personen, om denne är lämplig och det inte finns några särskilda skäl mot det. I praktiken utses så gott som uteslutande revisorer och advokater till granskare.

Det är angeläget att den som utses till särskild granskare har de kunskaper och erfarenheter som krävs för ett sådant uppdrag. För att tydliggöra detta bör det införas en uttrycklig bestämmelse om att den som utses till särskild granskare ska vara lämplig för uppdraget. Liknande bestämmelser finns redan i aktiebolagslagen när det gäller god man i inlösentvister och likvidator (se 22 kap. 9 § och 25 kap. 28 § tredje stycket).

Granskningsinstitutet kommer inte sällan till användning i situationer då det föreligger konflikter i bolaget mellan olika aktieägare eller grupper av aktieägare. I en sådan situation är det för institutets legitimitet och effektivitet av stor betydelse att det inte kan misstänkas att den särskilda granskaren har några särskilda bindningar till endera parten eller några förutfattade meningar i tvisten. Ett visst skydd mot detta följer av bestämmelserna om jäv men det kan finnas situationer då granskarens objektivitet kan ifrågasättas utan att det formellt föreligger något jäv. Det finns mot den bakgrunden skäl att utöver ett allmänt lämplighetskrav också föreskriva att den särskilda granskaren ska vara oberoende i förhållande till bolaget och dess aktieägare. En fördel med en sådan bestämmelse är också att den som begär att en särskild granskare utses i mindre utsträckning än i dag kommer att kunna räkna med att Bolagsverket utser just den person som han eller hon föreslår, vilket kan tänkas avhålla en och annan med mindre seriösa syften från att över huvud taget begära granskning.

2.3.5 Granskarens rätt till insyn

Förslag: Bestämmelserna i aktiebolagslagen om upplysnings-skyldighet m.m. gentemot revisor, lekmannarevisor och särskild granskare ändras så att skyldigheten att ge nödvändig hjälp primärt läggs på bolaget självt och inte endast vissa i lagen utpekade befattningshavare. Bestämmelserna om upplysnings-skyldighet m.m. i andra koncernföretag ändras så att de omfattar också andra dotterföretag än dotterbolag.

Skälen för förslaget: För att den särskilda granskaren ska kunna fullgöra sitt uppdrag på ett effektivt och ändamålsenligt sätt är det angeläget att han eller hon ges tillräcklig insyn i det granskade bolaget och får tillgång till handlingar i den utsträckning som behövs. Såvitt känt utgör detta i de allra flesta fall inte något problem. Bolagets styrelse har ofta mycket att vinna på att lojalt samarbeta med granskaren och tillhandahålla den information som begärs, inte minst i syfte att begränsa kostnaden för granskningen. Den omständigheten att upplysningsplikten inte efterlevs kan också ha betydelse för granskarens bedömningar och slutsatser¹², vilket skapar ytterligare incitament för bolaget och dess ledning att inte försvåra granskarens arbete. Lagen innehåller dessutom uttryckliga bestämmelser om att styrelsen och den verkställande direktören i bolaget ska ge den särskilda granskaren tillfälle att genomföra granskningen i den omfattning han eller hon anser nödvändig samt lämna de upplysningar och den hjälp som han eller hon begär. Även andra befattningshavare i bolaget anses ha en skyldighet att på begäran bistå den särskilda granskaren.¹³

De rättsliga och praktiska förutsättningarna för den särskilda granskaren att få erforderlig insyn och tillgång till handlingar får i grunden anses vara goda. Det hindrar inte att den särskilda granskaren i enskilda fall ändå kan hamna i en situation där bolagets ledning inte samarbetar. Problem av detta slag får i många fall ytterst hanteras genom att granskaren med stöd i allmänna processrättsliga regler vänder sig till domstol och begär att bolagets styrelseledamöter eller verkställande direktör föreläggs att lämna ut

¹² Se Lindskog, a.a. s. 94.

¹³ Se Lindskog, a.a. s. 93 f.

handlingar eller på annat sätt tillhandahålla den efterfrågade informationen. En särskild svårighet därvidlag är emellertid att ett sådant föreläggande, såsom lagtexten är utformad, riktas till den eller de individer som i egenskap av styrelseledamot eller verkställande direktör är skyldiga att biträda granskaren. För det bolag som inte vill medverka öppnar detta vissa möjligheter. Det har exempelvis förekommit att enskilda styrelseledamöter avgår eller hotar med att avgå för att undvika ett sådant föreläggande. Granskaren kan då tvingas att börja om från början och begära ett nytt föreläggande mot den som träder i styrelseledamotens ställe.

Även om sådant agerande som beskrivs i det föregående torde höra till ovanligheterna framstår det som otillfredsställande att bestämmelserna kan utnyttjas på detta sätt för att försvåra granskarens arbete. Från principiella utgångspunkter framstår det dessutom som lämpligt att skyldigheten att tillhandahålla hjälp och information till granskaren åvilar bolaget som sådant och inte enskilda individer i bolaget. Bestämmelserna bör därför ändras på det sättet. Vilka enskilda funktionärer inom bolaget som ska se till att skyldigheten fullgörs får sedan bedömas enligt allmänna principer om företräderskap samt de interna ordningar för delegation och ansvarsfördelning som gäller för bolaget i fråga.

Det som har sagts i det föregående om upplysningsskyldighet m.m. i förhållande till särskild granskare gör sig gällande också med avseende på motsvarande skyldigheter gentemot revisor och lekmannarevisor. Samma ändringar bör därför göras i de bestämmelser som reglerar detta.

Enligt nu gällande regler har styrelsen, den verkställande direktören, revisorn och lekmannarevisorn i ett dotterbolag samma upplysningsskyldighet gentemot en lekmannarevisor eller särskild granskare i moderbolaget som styrelseledamöter och verkställande direktör i moderbolaget. Enligt bestämmelsens ordalydelse har däremot revisorn i moderbolaget inte någon upplysningsskyldighet gentemot lekmannarevisorn eller granskaren och heller inte befattningshavare i andra dotterföretag än dotterbolag. Dessa begränsningar i bestämmelsernas tillämpningsområde framstår inte som motiverade och har knappast varit avsedda. Bestämmelserna bör därför ändras i dessa hänseenden.

2.3.6 Granskning i dotterföretag

Förslag: Den som utses till särskild granskare i ett moderbolag ska också ha rätt att granska förhållanden i dotterföretag.

Skälen för förslaget: Efter ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen år 2012¹⁴ har det framförts att det är oklart om en särskild granskare som har utsetts i moderbolaget även har rätt att granska förhållandena i ett dotterföretag eller om detta kräver att en särskild granskare utses även i dotterföretaget. Det har även gjorts gällande att granskarens rätt till insyn i bolaget kan vara beroende av storleken på moderbolagets andel i dotterföretaget eller av koncernstrukturen i övrigt.

Ett av de huvudsakliga argumenten för att en särskild granskare som har utsetts i moderbolaget även bör ha rätt att granska förhållandena i dotterföretag är att ledningen i det granskade moderbolaget annars har möjlighet att dölja förhållanden genom att förlägga dem i ett dotterföretag utom räckhåll för moderbolagsminoritetens granskningsrätt.¹⁵ Men också i fall där det inte är fråga om något illojalt agerande från det granskade bolagets sida kan det ofta finnas anledning att anlägga ett koncernperspektiv på granskningen och således inte begränsa sig endast till det som formellt hör till moderbolaget. Även om det inte uttryckligen framgår av lagtexten i dag att granskning kan omfatta dotterbolag synes lagstiftaren också ha förutsatt att en granskare i moderbolaget i viss utsträckning kan behöva ägna förhållanden i dotterbolag uppmärksamhet. Sålunda har styrelsen, den verkställande direktören, revisorn och lekmannarevisorn i ett dotterbolag en lagstadgad upplysningsskyldighet gentemot en granskare i moderbolaget (se 10 kap. 7 § aktiebolagslagen jfr med 22 § andra stycket i samma kapitel).

Man kan visserligen tänka sig enskilda fall där en granskningsrätt som omfattar även dotterbolag leder till diskutabla konsekvenser. Om det t.ex. handlar om ett publikt dotterbolag med spritt ägande kan det framstå som märkligt för aktieägarna i detta bolag att moderbolagets minoritetsaktieägare kan få till stånd en

¹⁴ HFD 2012 ref. 54

¹⁵ Se Lindskog, a.a. s. 38.

granskning av förhållandena i dotterbolaget utan att något önskemål om granskning finns bland dem som direkt äger aktier i dotterbolaget. Det kan också i enskilda fall inge betänkligheter att moderbolaget ska behöva bära kostnaderna för en sådan granskning, vilket blir konsekvensen om det ryms inom uppdraget för moderbolagets granskare att också granska dotterföretag.

Men skälen för att låta granskningsrätten omfatta dotterföretag är ändå så pass starka att de får anses väga över. Bestämmelserna bör därför ändras så att det tydligt framgår att den som utses till särskild granskning i ett moderbolag ska också ha rätt att granska förhållanden i dotterföretag, om det behövs för fullgörandet av granskningsuppdraget. Även i de delar som granskningen avser förhållanden i dotterföretag bör yttrandet över granskningen läggas fram på stämman i moderbolaget.

De skäl som talar för att en särskild granskare som har utsetts i moderbolaget även har rätt att granska förhållandena i dotterföretag gör sig gällande inte bara med avseende på helägda dotterföretag utan även med avseende på delägda sådana. Möjligheten till granskning av dotterföretag bör således gälla oberoende av hur stort inflytande moderbolaget har över dotterföretaget så länge som de kriterier som gäller för att klassificeras som dotterföretag uppfylls (se 1 kap. 11 § aktiebolagslagen).

2.3.7 Granskarens rätt till ersättning

Förslag: Bolaget ska betala skälig ersättning till den särskilda granskaren för hans eller hennes arbete och kostnader. På begäran av den särskilda granskaren ska bolaget vara skyldigt att ställa säkerhet för ersättningen.

Om granskningen har varit uppenbart obehövlig i någon del och de aktieägare som har begärt granskningen insett eller borde ha insett det, ska i ett privat aktiebolag dessa aktieägare vara solidariskt ersättningsskyldiga gentemot bolaget för bolagets kostnader för den särskilda granskningen i den delen. Om den särskilda granskaren bedömer att sådan betalningsskyldighet föreligger för någon eller några aktieägare, ska han eller hon i sitt yttrande uttala sig om detta.

Skälen för förslaget: Den särskilda granskarens rätt till ersättning för sitt arbete regleras inte i aktiebolagslagen. Enligt rådande praxis är det bolaget som ska betala. Detta bör vara utgångspunkten även framöver. För att skapa bättre klarhet finns det skäl att lagfästa denna regel. I lagen bör således anges att det är bolaget som står för ersättningen till den särskilda granskaren. För att den särskilda granskaren inte ska behöva bära risken för att bolaget inte kan betala bör det vidare införas en bestämmelse om att bolaget på begäran av den särskilda granskaren ska ställa säkerhet för hans eller hennes arvode och kostnader.

Frågan är om det bör finnas möjlighet att göra undantag från huvudregeln om bolagets kostnadsansvar. Det kan tyckas långtgående att bolaget behöver stå för kostnaden också i de fall där det står klart att det inte funnits skäl för granskning. En ordning där bolaget alltid står för kostnaden kan i enskilda fall också befaras leda till att missnöjda minoritetsaktieägare använder granskningsinstitutet på ett illojalt sätt. Det har i praktiken förekommit fall där upprepade framställningar om särskild granskare har förorsakat det granskade bolaget stora kostnader, samtidigt som granskningen inte varit till synbar nytta vare sig för minoritetsaktieägaren eller bolaget.

För att undvika missbruk av detta slag bör det i undantagsfall vara möjligt att låta kostnaden, helt eller delvis, bäras av minoritetsaktieägaren. En sådan ordning gäller i dag i exempelvis Finland. För att inte riskera att granskningsinstitutets syften förfelas är det emellertid angeläget att en sådan regel inte utformas på ett sådant sätt att den riskerar att leda till att seriösa minoritetsaktieägare avstår från att begära granskning också i de fall där de har ett befogat intresse av en sådan åtgärd. För att undantagsregeln ska vara tillämplig bör det därför krävas att det är uppenbart att granskningen varit obehövlig samt att det också går att slå fast att den eller de aktieägare som begärde granskning insåg eller borde ha insett detta. En bestämmelse av denna innebörd bör tas in i lagen.

En särskild fråga är om det bör vara de aktieägare som på bolagsstämma röstat för särskild granskning eller de som har ansökt hos Bolagsverket som ska kunna åläggas ett ersättningsansvar. Därvid kan det konstateras att en ordning där ett ställningsstagande vid omröstning på en bolagsstämma kan få konsekvenser i form av ersättningsansvar framstår som mycket långtgående. Till

detta kommer att det enligt vad som föreslås i denna promemoria inte alltid ska vara nödvändigt att frågan behandlas på stämma. Mot denna bakgrund föreslås att det är den eller de aktieägare som hos Bolagsverket ansöker om särskild granskning som i förekommande fall ska kunna åläggas ett kostnadsansvar.

För att inte den särskilda granskaren ska behöva stå risken för att de minoritetsaktieägare som slutligt ska stå kostnaden inte gör rätt för sig bör undantagsregeln om minoritetsaktieägarnas ersättningsansvar gälla i förhållandet mellan dessa aktieägare och bolaget. I förhållande till den särskilda granskaren bör bolaget däremot alltid bära det primära ersättningsansvaret.

Den som typiskt sett har bäst möjligheter att bedöma om en granskning har varit uppenbart obehövlig i någon del är den särskilda granskaren. Det bör därför föreskrivas att han eller hon i sitt yttrande ska ange om han eller hon bedömer att ersättnings-skyldighet föreligger för någon eller några aktieägare på den grunden. På så sätt ges bolaget en grund för att framställa ersättningsanspråk och för att, i förekommande fall, processa om saken i domstol.

Risken för missbruk av det slag som berörts i det föregående gör sig framför allt gällande i mindre bolag där det råder osämja mellan enskilda aktieägare. Det är således primärt i privata aktiebolag där det finns behov av en ersättningsregel av detta slag. Det har inte framkommit att missbruk av detta slag förekommer i publika aktiebolag i en sådan omfattning att det finns något starkt behov av att införa särskilda regler om ersättningsansvar för minoritetsaktieägare. När särskild granskning kommer till stånd i ett offentligt aktiebolag är det dessutom inte sällan ett stort antal aktieägare som är involverade i beslutsfattandet. I en sådan situation uppkommer svåra frågor – både praktiska och principiella – om hur ansvaret dem emellan i förekommande fall bör fördelas. Om det, i enlighet med vad som förordas ovan, endast ska vara den eller de som ansöker hos Bolagsverket som ska kunna bli ersättningsansvariga kan det medföra ett orimligt omfattande ansvar för dessa och innebära att beslut om särskild granskning på en stämma ofta inte leder till en ansökan. Å andra sidan gör sig de invändningar som tagits upp ovan mot en ordning som innebär att ansvaret bärs av de aktieägare som på stämman biträtt förslaget gällande med särskild styrka såvitt gäller de publika aktiebolagen. En ordning som innebär att

enskilda aktieägare ska bära en ersättningsrisk vid särskild granskning, skulle också kunna leda till att det i vissa fall blir ännu svårare än i dag att samla erforderligt stöd för en begäran om granskning i ett publikt aktiebolag. I förlängningen skulle detta kunna innebära en oönskad försvagning av institutet. Detta gäller även om regeln ges ett sådant snävt tillämpningsområde som föreslås här. Sammantaget talar övervägande skäl för att undantagsregelns tillämpningsområde bör vara begränsat till privata aktiebolag.

2.3.8 Minoritetsrevisor

Förslag: Den nuvarande beslutsordningen om hur en minoritetsrevisor utses kompletteras på det sättet att en minoritet som innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget ska kunna begära direkt hos Bolagsverket att en sådan revisor utses.

Skälen för förslaget: I 9 kap. 9 § aktiebolagslagen finns bestämmelser om minoritetsrevisor som deltar i revisionen tillsammans med övriga revisorer. Förslag om att en sådan revisor ska utses ska framställas på en bolagsstämma där revisorsval ska ske eller förslaget enligt kallelsen till bolagsstämman ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädde vid stämman och om någon aktieägare ansöker om det hos Bolagsverket, ska verket utse en revisor.

Förfarandet för utseende av en minoritetsrevisor är alltså i allt väsentligt detsamma som förfarandet för utseende av särskild granskare. De skäl som anförts ovan för att komplettera det senare förfarandet med en möjlighet för minoritetsaktieägare att vända sig direkt till Bolagsverket med en begäran om särskild granskning gör sig gällande på motsvarande sätt när det gäller minoritetsrevisor. Bestämmelserna om minoritetsrevisor bör således kompletteras på motsvarande sätt.

2.3.9 Tillämplighet på andra juridiska personer

Förslag: Motsvarande ändringar som de som föreslås i aktiebolagslagen när det gäller särskild granskning och minoritetsrevisor görs i lagen om ekonomiska föreningar men inte i lagen (1995:1570) om medlemsbanker.

Bedömning: Det bör inte göras några undantag från bestämmelsernas tillämpningsområde för finansiella företag.

Skälen för förslaget och bedömning: Bestämmelser om särskild granskning av i allt väsentligt samma innebörd som de bestämmelser som har redovisats ovan finns i 8 kap. 17 § lagen om ekonomiska föreningar. I 8 kap. 2 § i denna lag finns bestämmelser om minoritetsrevisor ("medrevisor") som i allt väsentligt överensstämmer med motsvarande bestämmelser i 9 kap. 9 § aktiebolagslagen.

De skäl som motiverar att bestämmelserna i aktiebolagslagen om särskild granskning och minoritetsrevisor ändras gör sig gällande även med avseende på ekonomiska föreningar. Systematiska skäl talar också för att bestämmelserna i dessa lagar bör ha likartad utformning. Motsvarande ändringar bör därför göras i lagen om ekonomiska föreningar.

När det gäller aktiebolag har bedömningen gjorts att det inte är lämpligt att låta aktieägare i publika aktiebolag under några förhållanden bära kostnaderna för särskild granskning. Samma bedömning bör göras med avseende på medlemmar i en ekonomisk förening. Inte heller dessa bör alltså behöva riskera att stå för kostnaderna för särskild granskning. Bestämmelserna om kostnaderna för särskild granskning i en ekonomisk förening bör utformas i enlighet härmed.

Bestämmelserna om särskild granskning i aktiebolagslagen respektive lagen om ekonomiska föreningar gäller också för finansiella företag av olika slag, bl.a. bankaktiebolag, försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. Det innebär att de ändringar som har föreslagits i det föregående såvitt gäller aktiebolag och ekonomiska föreningar får genomslag även beträffande finansiella företag av angivna slag, såvida det inte görs uttryckliga undantag i den finansiella lagstiftningen. Några skäl att införa sådana undantag har inte framkommit.

För medlemsbanker gäller särskilda associationsrättsliga bestämmelser. Bestämmelserna om särskild granskning i lagen om medlemsbanker överensstämmer i sak i allt väsentligt med motsvarande bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar. Med hänsyn till att det endast finns ett fåtal medlemsbanker och att de problem som ändringarna i denna promemoria syftar till att komma till rätta med knappast förekommer i dessa banker bedöms det inte motiverat att i detta sammanhang göra några ändringar i lagen om medlemsbanker.

3 Inlösen av minoritetsaktier

I samband med att 2005 års aktiebolagslag infördes fick bestämmelserna om inlösen av minoritetsaktier en annan utformning än vad de haft tidigare (se 22 kap. i den lagen). Härigenom klargjordes flera processuella och materiella frågor som dittills hade ansetts oklara (se prop. 2004/05:85 s. 437 ff.). Sedan de nya bestämmelserna har börjat tillämpas har ett antal frågor kring bestämmelsernas innebörd och ändamålsenlighet aktualiserats. Sveriges Aktiesparares Riksförbund har i en skrivelse till Justitiedepartementet framfört kritik mot regleringen och efterfrågat förändringar (ärende Ju 2011/8469/L1). Högsta domstolen har också i flera rättsfall prövat bestämmelsernas innebörd och belyst vissa ofullständigheter (se främst NJA 2011 s. 429, NJA 2011 s. 932, NJA 2013 s. 1032 och NJA 2013 s. 1203).

Det finns bl.a. mot denna bakgrund anledning att överväga vissa ändringar och klarlägganden i bestämmelserna.

3.1 Formen för prövning av inlösentvister

Förslag: Det införs en möjlighet att i bolagsordningen bestämma att en tvist om inlösen av minoritetsaktier ska prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande. Talan i sådana mål ska väckas vid tingsrätten i den ort där bolagets styrelse har sitt säte. Vidare införs en möjlighet för aktieägare att komma överens om att en skiljetvist om inlösen ska prövas av fler eller färre skiljemän än tre samt om att dessa skiljemän ska utses i en annan ordning än vad som föreskrivs i 22 kap. aktiebolagslagen.

Skälen för förslaget

Bör inlösentvister kunna prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande?

Enligt 22 kap. 5 § aktiebolagslagen prövas en tvist om huruvida det finns en rätt eller skyldighet till inlösen eller om lösenbeloppets storlek av tre skiljemän enligt bestämmelserna om ett sådant förfarande i aktiebolagslagen samt, om inte annat följer av dessa bestämmelser, i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

I förarbetena till aktiebolagslagen diskuterades, bl.a. med hänsyn till synpunkter som Lagrådet fört fram, om det borde vara möjligt att genom bestämmelser i bolagsordningen bestämma att en tvist ska prövas av allmän domstol i stället för av skiljenämnd (prop. 2004/05:85 s. 458 f.). Frågan besvarades i propositionen nekande med hänvisning främst till att ordningen med prövning i ett särskilt lagreglerat skiljeförfarande var väl inarbetad och att det typiskt sett är lättare att där uppbringa den specialistkompetens som krävs i inlösentvister än inom ramen för ett domstolsförfarande. Vidare ansågs att ett system med två parallella processvägar skulle ge upphov till ett svåröverskådligt processuellt regelverk.

I rättsfallet NJA 2011 s. 429 prövade Högsta domstolen frågan om i vilken utsträckning det är möjligt att genom avtal mellan aktieägarna göra avsteg från aktiebolagslagens bestämmelser om tvångsinlösen. Domstolen slog fast att det inte finns något utrymme att i aktieägaravtal, med verkan i ett tvångsinlösenförfarande, på förhand inskränka dessa bestämmelser.

Rättsläget i dag får mot denna bakgrund anses vara att det inte är möjligt för aktieägarna att, med bolagsrättslig verkan, bestämma att en tvist om inlösen av minoritetsaktier ska prövas i annan ordning än den som föreskrivs i 22 kap. aktiebolagslagen. Nu när bestämmelserna har varit i kraft en tid finns det anledning att på nytt överväga om detta är en lämplig ordning.

Det kan då konstateras att det förfarande som föreskrivs i aktiebolagslagen främst är avpassat för större bolag med ett spritt ägande och en kapitalstark majoritetsägare. I mindre bolag med ett fåtal aktieägare passar förfarandet många gånger sämre. Ett fullskaligt skiljeförfarande med tre skiljemän är kostsamt och kan, med hänsyn till de möjligheter som finns att föra talan mot såväl den slutliga skiljedomen som mot det eventuella särskilda skiljedomar

som meddelas under förfarandet, dra ut på tiden. I ett mindre bolag kan kostnaderna för att genomföra ett sådant förfarande i praktiken omöjliggöra genomförandet av ett inlösenförfarande även i de fall då det i sak vore motiverat. Kostnadsrisken skapar också möjligheter för minoriteten att använda hot om skiljeförfarande som ett otillbörligt påtryckningsmedel vid konflikter med majoritetsaktieägaren. Det kan i enskilda fall också finnas andra skäl som gör att aktieägarna vill få tvisten prövad i en annan ordning än den som föreskrivs i 22 kap.

Det finns således starka skäl som talar för att aktieägarna borde få välja en annan form för prövning. Det som därvid i första hand bör komma i fråga är prövning i allmän domstol. Finns det då några hinder mot detta? Till att börja med kan det konstateras att även om inlösenmål i vissa avseenden är speciella och kan fordra specialistkunskaper så är de knappast till sin karaktär så främmande från den typ av tvister som allmän domstol annars prövar att domstolsprövning är uteslutet. Eftersom det enligt gällande rätt är möjligt att få skiljedomar om inlösen överprövade på materiella grunder finns det dessutom redan i dag i de allmänna domstolarna erfarenheter av att pröva sådana tvister. Det har inte framkommit att det skulle ha förekommit några särskilda problem med domstolarnas hantering av dessa mål. Liksom i andra dispositiva mål ankommer det på parterna att föra fram det som är relevant i målet och att göra detta begripligt för domstolen. Vid behov kan sakkunnigbevisning åberopas och under särskilda förhållanden kan även domstolen självmant anlita sakkunnig (se 40 kap. rättegångsbalken). Några tungt vägande skäl mot att tillåta att inlösentvister prövas i allmän domstol har inte framkommit.

Mot denna bakgrund föreslås att det öppnas en möjlighet att få inlösentvister prövade i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande. Med hänsyn till att den nuvarande ordningen med skiljeförfarande är väl inarbetad och i huvudsak fungerar väl är det lämpligt att det förfarandet alltjämt ska vara huvudregeln och att prövning i domstol ska förutsätta att det har tagits in en bestämmelse i bolagsordningen om detta.

Det förtjänar att i detta sammanhang noteras att en bestämmelse i bolagsordningen om hur en inlösentvist ska prövas primärt berör relationen mellan aktieägare och inte relationen mellan bolaget och dess aktieägare. Sett i det ljuset kan det tyckas att det

är principiellt felaktigt att saken ska regleras i en bolagsordning, som ju främst är avsedd att reglera bolagsrättsliga förhållanden och inte förhållandet mellan aktieägarna. Med hänsyn till att inlösenbestämmelserna, trots det nyss sagda, anses vara aktiebolagsrättsliga till sin natur (se NJA 2011 s. 429) kan det emellertid inte anses finnas några principiella hinder mot att låta formen för prövning av en inlösentvist regleras i bolagsordningen, förutsatt att en sådan reglering ges uttryckligt stöd i lag.

Behörig domstol

En särskild fråga är om mål av detta slag ska kunna prövas i vilken tingsrätt som helst i landet eller om målen ska koncentreras till någon eller några domstolar. Mål i vilka talan förs mot en skiljedom i en inlösentvist prövas i dag av Stockholms tingsrätt. Detta kan tyckas tala för att även sådana mål om inlösen som anhängiggörs direkt i domstol bör prövas av denna tingsrätt. Som konstaterats ovan skiljer sig emellertid inlösenmål till sin karaktär inte på något avgörande sätt från den typ av tvister som allmän domstol annars prövar. Den ordning som föreslås här innebär dessutom att målen skulle anhängiggöras i tingsrätt på samma sätt som andra tvistemål och att de i väsentliga delar ska handläggas enligt rättegångsbalkens regler för dispositiva tvistemål (se vidare nedan). Det ska också beaktas att möjligheten att låta tvister prövas i allmän domstol i första hand kan antas komma till användning i mindre bolag, där intresset av att prövningen kan ske vid en domstol som geografiskt ligger i närheten av där bolaget hör hemma gör sig gällande med särskild styrka. Övervägande skäl talar därför för att alla tingsrätter ska kunna pröva mål av detta slag och att det införs en särskild forumregel som pekar ut tingsrätten i den ort där bolagets styrelse har sitt säte som behörig domstol.

Prövning i förenklat skiljeförfarande

Det kan övervägas om det också bör vara möjligt att i bolagsordningen ta in bestämmelser om ett annat slags skiljeförfarande än det som regleras i 22 kap. aktiebolagslagen. Det skulle t.ex. kunna handla om något slags förenklat förfarande eller om prövning av ett

utpekad skiljedomsinstitut. Här måste emellertid beaktas att bestämmelserna i 22 kap. är utformade med hänsyn till de särskilda intresseavvägningar som gör sig gällande i tvister av detta slag mellan majoritetsaktieägaren, å den ena sidan, och minoritetsaktieägarna, å den andra sidan. Förfarandereglerna är också utformade med beaktande av de krav som följer av Europakonventionens artikel 6 när det gäller rätt till domstolsprövning. Till saken hör vidare att det majoritetskrav som gäller för ändring av bolagsordningen innebär att den majoritetsaktieägare som har rätt till inlösen också har möjlighet att få till stånd ändringar av bolagsordningen. Om det överläts till aktieägarna att bestämma hur ett skiljeförfarande om inlösen ska genomföras, skulle majoritetsaktieägaren därför i praktiken förfoga över den frågan. En sådan ordning skulle kunna skapa en obalans mellan parterna och riskera att urholka det skydd för minoriteten som de gällande förfarandereglerna innefattar.

Det är mot denna bakgrund varken lämpligt eller möjligt att lämna det helt fritt till aktieägarna att bestämma formerna för ett skiljeförfarande om inlösen. I de fall då tvisten ska prövas i skiljeförfarande bör i stället de regler om förfarandet som finns i 22 kap. i väsentliga delar vara tvingande. För att öka flexibiliteten även i de fallen bör det dock vara möjligt att, om samtliga aktieägare är överens om det, bestämma att tvisten ska prövas av färre eller fler skiljemän än tre samt att dessa utses på ett enklare sätt än vad som i dag gäller (se 22 kap. 6–11 §§). På så sätt skapas möjligheter för framför allt fåmansföretag att få till stånd ett skiljeförfarande som passar i det enskilda fallet utan att för den skull de grundläggande ramarna för förfarandet sätts ur spel.

Tillämpningsområde

De skäl som talar för att det bör finnas alternativ till den ordning som i dag gäller för prövning av inlösentvister gör sig i första hand gällande beträffande mindre bolag med ett begränsat antal aktieägare. De förändringar som förordas i det föregående är således särskilt angelägna för de privata aktiebolagen. Även i en del publika aktiebolag kan det emellertid finnas skäl som gör att aktieägarna vill välja att låta inlösentvister prövas direkt i allmän domstol eller

vill ha ökad flexibilitet när det gäller antalet skiljemän och förfarandet för hur dessa utses. Det finns heller inte några starka skäl för att i lagen begränsa de publika aktiebolagens valfrihet i detta avseende. Detsamma gäller med avseende på de bolag på det finansiella området som tillämpar aktiebolagslagens bestämmelser (se främst 10 kap. 1 § lagen [2004:297] om bank- och finansieringsrörelse och 11 kap. 1 § försäkringsrörelselagen [2010:2043]).

De nya möjligheterna till alternativa former för prövning av inlösentvister bör således gälla för samtliga aktiebolag.

3.2 Tillämpliga förfaranderegler

Förslag: De särskilda förfaranderegler som gäller i skiljeförfaranden om inlösen görs, med erforderliga anpassningar, tillämpliga också vid prövning i domstol som sker med stöd av en bestämmelse om detta i bolagsordningen.

Det klargörs i aktiebolagslagen att lagen (1999:116) om skiljeförfarande i dess helhet gäller subsidiärt vid skiljeförfaranden om inlösen.

Skälen för förslaget

Vilka processuella bestämmelser ska gälla när en inlösentvist prövas i domstol?

Med en sådan ordning som föreslås ovan uppkommer frågan om vad som närmare bör gälla vid en prövning av inlösentvist som sker i allmän domstol med stöd av en bestämmelse om detta i bolagsordningen. En given utgångspunkt är att mål av detta slag i huvudsak bör handläggas enligt de bestämmelser i rättegångsbalken som i allmänhet gäller för dispositiva tvistemål. Det kan vidare konstateras att flertalet av de särskilda processuella regler som enligt 22 kap. aktiebolagslagen i dag gäller för prövning av inlösentvister i allmän domstol när talan förs mot en skiljedom också bör kunna tillämpas i de fall då talan väcks direkt i allmän domstol. Sålunda får reglerna om förhandstillträde (22 kap. 12 § aktiebolagslagen), återkallelse av talan (16-19 §§), nedsättning av fastställt lösenbelopp (21 §) och utfärdande av aktiebrev (22 §) anses vara väl ägnade att tillämpas också i de fallen. Detsamma gäller

reglerna om mellandom (15 § första stycket), deldom (15 § andra stycket) och verkningar av en skiljedom (20 §), som emellertid behöver formuleras om något för att också kunna tillämpas vid en sådan domstolsprövning som diskuteras här.

Även när talan förs i domstol finns det ett behov av att de minoritetsaktieägare som inte väljer att själva föra sin talan får sina intressen bevakade. Detta kan lämpligen ske på motsvarande sätt som i ett skiljeförfarande enligt 22 kap. aktiebolagslagen, nämligen genom att en god man förordnas för att bevaka frånvarande minoritetsaktieägares rätt (se 22 kap. 8–10 §§). De regler som gäller i detta avseende i skiljeförfaranden bör därför, med erforderliga anpassningar, göras tillämpliga också vid prövning i domstol.

När det gäller rättegångskostnader är det naturligt att samma bestämmelser gäller oavsett om talan anhängiggörs i domstol eller inför skiljenämnd. Det som föreskrivs i 22 kap. 23 § aktiebolagslagen om fördelning av rättegångskostnadsansvar m.m. i en skiljevist om inlösen bör således göras tillämpligt också när tvisten prövas i domstol med stöd av en bestämmelse i bolagsordningen. Om tingsrättens dom i ett sådant mål överklagas bör i högre rätt det samma gälla som det som gäller enligt 25 § när talan förs i domstol mot en skiljedom i ett inlösenmål. Frågan om vad som därvid bör gälla i fråga om den gode mannens rätt till ersättning kommer att behandlas särskilt i avsnitt 3.5.

I vilken utsträckning bör lagen om skiljeförfarande vara tillämplig i ett skiljeförfarande om inlösen?

I 22 kap. 5 § aktiebolagslagen föreskrivs att, om inte något annat följer av bestämmelserna i 22 kap. aktiebolagslagen, gäller i fråga om skiljemännen och förfarandet inför dem i tillämpliga delar vad som föreskrivs i lagen om skiljeförfarande. I NJA 2013 s 1032 prövade Högsta domstolen om denna bestämmelse utesluter att en skiljedom upphävs enligt 34 § 6 lagen om skiljeförfarande när det förekommit något fel i handläggningen som inverkat på utgången. Frågan besvarades nekande av domstolens majoritet, som ansåg att ifall de bestämmelser i skiljeförfarandelagen om skiljemännen och förfarandet som enligt 22 kap. 5 § första stycket aktiebolagslagen gäller i en inlösentvist har åsidosatts, så ska den förfördelade parten ha rätt till de rättsmedel som föreskrivs i lagen om skiljeförfarande.

Två justitieråd var skiljaktiga och ansåg att 22 kap. 5 § aktiebolagslagen inte lämnar något utrymme för att en skiljedom som meddelats i en inlösentvist skulle kunna upphävas med tillämpning av 34 § lagen om skiljeförfarande. Enligt dessa justitieråd framgår det att bestämmelserna i 22 kap. aktiebolagslagen exklusivt reglerar frågan om domstols prövning av skiljedomen och att lagen om skiljeförfarande endast gäller i fråga om skiljemännen och förfarandet inför dem (7–26 §§ i den lagen).

I sak finns det starka skäl för att i vart fall vissa andra bestämmelser i lagen om skiljeförfarande än de som återfinns under rubrikerna ”Skiljemännen” och ”Förfarandet” ska kunna tillämpas på ett skiljeförfarande om inlösen, när frågan inte regleras i 22 kap. aktiebolagslagen. Uttalanden i förarbetena till aktiebolagslagen talar också närmast för att någon åtskillnad i detta avseende inte var avsedd (se prop. 2004/05:85 s. 459). Även om frågan kan sägas vara utagerad genom Högsta domstolens avgörande får det anses vara lämpligt att nu ändra lagtexten så att den tydligare ger uttryck för vad som bör gälla. Lagtexten bör därför ändras så att det tydligt framgår att också andra delar i lagen om skiljeförfarande än de som finns under nämnda rubriker i den lagen kan tillämpas i ett skiljeförfarande om inlösen.

Det finns i detta sammanhang anledning att särskilt överväga den konkreta fråga som prövades i det nämnda avgörandet från Högsta domstolen, nämligen vad som bör gälla i fråga om de rättsmedel som aktiebolagslagen respektive lagen om skiljeförfarande tillhandahåller. Rättsläget efter Högsta domstolens avgörande är att tingsrätten i ett mål där talan förs mot en skiljedom om inlösen enligt 22 kap. aktiebolagslagen, utöver att ändra domen i materiellt hänseende, kan upphäva skiljedomen med stöd av 34 § 6 lagen om skiljeförfarande om det har förekommit handläggningsfel i skiljeförfarandet. Frågan är om det är en ändamålsenlig ordning eller om lagen bör ändras.

Med hänsyn till att en part i ett skiljeförfarande om inlösen, till skillnad från vad som gäller i skiljeförfaranden i allmänhet, kan få skiljenämndens avgörande överprövat av domstol på materiella grunder kan det hävdas att den förfördelade partens intresse av en möjlighet att få skiljedomen upphävd på formell grund inte är lika starkt som annars. Bl.a. med hänsyn till de skillnader som finns i möjligheterna att få rättegångskostnader ersatta i skiljeförfaranden

om inlösen respektive i inlösenmål som, efter talan mot en skiljedom, prövas i domstol är det emellertid ofta ett bättre alternativ för en förfördelad minoritetsaktieägare att få till stånd ett nytt skiljeförfarande, efter upphävande av den ursprungliga skiljedomen, än att få en materiell överprövning i domstol (se vidare om detta i Högsta domstolens avgörande, främst p. 17), låt vara att den praktiska betydelsen av detta minskar om bestämmelserna om ersättning till god man ändras på det sätt som förordas i denna promemoria. Ett annat skäl för att skiljedomar om inlösen bör kunna upphävas vid handläggningsfel är att det är önskvärt att tyngdpunkten i prövningen av inlösenmål ligger i skiljenämnd (om inte annan prövningsform har valts i bolagsordningen) och att det därmed bör finnas en möjlighet att i sådana situationer få tvisten prövad i ett nytt skiljeförfarande efter att den felaktiga domen undanröjts. Såsom det konstateras i Högsta domstolens avgörande skulle detta innebära att allvarliga handläggningsfel i ett tvångsinlösenförfarande behandlas enligt samma principer som gäller för sådana fel i tvistemål vid allmän domstol (jfr 50 kap. 28 § och 55 kap. 15 § andra stycket rättegångsbalken). De ändamålsskäl som talar för att en underrättsdom i vissa situationer ska undanröjas gör sig gällande med än större styrka beträffande handläggningsfel i ett inlösenförfarande.

Det finns således goda skäl för att även bestämmelserna i lagen om skiljeförfaranden om upphävande av skiljedom p.g.a. handläggningsfel ska kunna tillämpas i ett mål om inlösen enligt 22 kap. aktiebolagslagen. Lagen om skiljeförfarande bör därför i sin helhet göras subsidiärt tillämplig i skiljeförfaranden om inlösen. Liksom hittills bör lagen om skiljeförfarande emellertid endast gälla ”i tillämpliga delar”. På så sätt utesluts sådana bestämmelser i lagen som inte låter sig tillämpas på ett inlösenförfarande med hänsyn till de särskilda förutsättningar som gäller för en sådan process. Det får sedan överlämnas till rättstillämpningen att i det enskilda fallet avgöra vilka bestämmelser i den lagen som kan tillämpas och under vilka förutsättningar.

3.3 Förhandstillträde och deldom

Förslag: Beslut under förfarandet om betalning av visst medgivet belopp ska under vissa förutsättningar få meddelas i samma dom som den där frågan om förhandstillträde behandlas.

Det klargörs i lagtexten att en deldom på medgivet belopp också ska kunna omfatta ränta på beloppet.

Skälen för förslaget: Enligt 22 kap. 15 § andra stycket aktiebolagslagen får skiljenämnden, på yrkande av part eller den gode mannen, meddela en särskild skiljedom över belopp som har medgetts av majoritetsaktieägaren. En förutsättning för deldom om betalning av medgivet belopp är att avgörandet om förhandstillträde har vunnit laga kraft (se vidare prop. 2004/05:85 s. 469 och 823).

I inlösenmål aktualiseras ofta frågan om det trots lagrummets utformning är möjligt att beslut om betalning av visst medgivet belopp meddelas i samma dom som den där frågan om förhandstillträde behandlas. Inte sällan är parterna överens om detta och det finns då starka praktiska skäl för en sådan lösning.

Genom lagens krav på att domen om förhandstillträde ska ha vunnit laga kraft innan deldom över medgivet belopp meddelas skyddas en majoritetsaktieägare mot att tvingas betala för aktier innan han eller hon blivit – eller det är klart att han eller hon kommer att bli – ägare till aktierna i fråga. Om det redan innan domen har vunnit laga kraft finns omständigheter som säkerställer att domen blir bestående, kan syftet med kravet därför anses tillgodosett även om beslutet om betalning av medgivet belopp meddelas innan domen om förhandstillträde har vunnit laga kraft. Sådana omständigheter föreligger regelmässigt i de fall då skiljenämnden med stöd av att 22 kap. 24 § tredje stycket aktiebolagslagen beslutar att skiljedomen om förhandstillträde gäller även om den inte har vunnit laga kraft. Ett sådant beslut får endast avse aktier vilkas ägare har medgett att förhandstillträde sker.

I de fall då skiljenämnden förordnar att en skiljedom om förhandstillträde gäller även om den inte har vunnit laga kraft är risken för att beslutet om förhandstillträde kommer att överklagas och upphävas närmast försumbar. Det finns i ett sådant läge inte några tungt vägande skäl mot att tillåta att beslutet om betalning av

visst belopp meddelas i samma dom som den där frågan om förhandstillträde behandlas. Detta är också så som bestämmelserna i praktiken har kommit att tillämpas av många skiljenämnder. Det finns nu skäl att i lagtexten klargöra att detta är en godtagbar ordning.

I skiljemannapraxis förekommer det att medgivet belopp döms ut innan avgörandet om förhandstillträde har vunnit laga kraft också i andra situationer än när det meddelas beslut om omedelbar giltighet av förhandstillträdet, t.ex. när parterna har utfäst sig att inte överklaga förhandstillträdet eller samtliga parter har medgett förhandstillträde. Även om den typen av omständigheter i enskilda fall med tillräcklig styrka kan tala för att domen blir bestående är det svårt att överblicka konsekvenserna av att i lagtexten öppna upp för ytterligare möjligheter att döma ut medgivna belopp innan förhandstillträdet har vunnit laga kraft än vad som föreslås ovan. Några ytterligare ändringar i de aktuella bestämmelserna föreslås därför inte.

I skiljemannapraxis döms regelmässigt ränta ut på belopp som omfattas av deldom, även om det av lagtexten inte uttryckligen framgår att deldomen får omfatta också ränta. Den ordning som sålunda har kommit att gälla i skiljemannapraxis framstår som rimlig. För att undvika oklarheter på denna punkt framöver bör det i lagtexten uttryckligen anges att en deldom även får omfatta ränta.

3.4 Lösenbeloppets storlek

Förslag: Den s.k. särregeln om fastställande av lösenbelopp vid inlösen som föregåtts av ett offentligt uppköpserbudande ska kunna tillämpas även när erbjudandet inte har omfattat samtliga aktier som budgivaren inte innehar under förutsättning att erbjudandet riktat sig till en vidare krets.

Bedömning: I övrigt bör bestämmelserna om lösenbeloppets storlek inte ändras för närvarande.

Skälen för förslaget och bedömningen: I en inlösentvist ska lösenbeloppet bestämmas så att det motsvarar det pris för aktien som kan påräknas vid en försäljning under normala förhållanden (22 kap. 2 § andra stycket aktiebolagslagen). För en aktie som är

föremål för handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför EES ska lösenbeloppet motsvara det noterade värdet, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

Om ett yrkande om inlösen av aktier har föregåtts av ett offentligt erbjudande att förvärva samtliga aktier som budgivaren inte redan innehar och har detta erbjudande antagits av ägare till mer än nio tiondelar av de aktier som erbjudandet avser, ska lösenbeloppet motsvara det erbjudna vederlaget, om inte särskilda skäl motiverar annat (22 kap. 2 § fjärde stycket aktiebolagslagen, den s.k. särregeln).

I NJA 2011 s. 932 har Högsta domstolen bedömt att vid tillämpningen av särregeln ska ett erbjudande anses omfatta samtliga aktier även om vissa jurisdiktioner har undantagits i syfte att där gällande lagstiftning för värdepappersmarknaden inte skulle bli tillämplig. Två justitieråd var skiljaktiga och ansåg, i likhet med skiljenämnden, att särregeln skulle tolkas så att kravet på att uppköpserbjudandet ska avse samtliga aktier inte är uppfyllt om vissa jurisdiktioner är undantagna från erbjudandet.

Särregeln har motiverats med att om en överväldigande majoritet av de aktieägare till vilka ett erbjudande har riktats har ansett att det erbjudna vederlaget bör accepteras så är det i normala fall naturligt att betrakta detta vederlag som representativt för aktiernas verkliga värde. De skäl som sålunda ligger bakom regeln gör sig gällande även i de fall då erbjudandet inte har omfattat samtliga utestående aktier så länge som den krets som omfattas av erbjudandet är tillräckligt vid för att dess ställningstagande till erbjudandet ska kunna tjäna som måttstock på aktiens verkliga värde. För att bestämmelsen ska vara tillämplig bör det därför vara tillräckligt att erbjudandet har riktat sig till en vidare krets, vilket stämmer med hur lagtexten var formulerad innan 2005 års aktiebolagslag trädde i kraft. Särregeln bör ändras i enlighet med det sagda.

Utformningen av bestämmelserna om lösenbeloppets storlek har även i andra avseenden varit föremål för diskussion och kritik. En vanlig synpunkt av övergripande karaktär är att bestämmelserna inte ger tillräcklig vägledning och att det finns behov av preciseringar. En annan invändning är att börskursen – som enligt nuvarande bestämmelser ofta ska ligga till grund för bestämmandet av lösenbeloppet – inte är en bra måttstock på aktiernas verkliga

värde.¹⁶ I doktrinen har det också ifrågasatts om det, såsom huvudregeln i 22 kap. 2 § aktiebolagslagen numera är utformad och har kommit att tillämpas i praxis, i dag över huvud taget finns behov av en särregel.¹⁷

Det råder ingen tvekan om att det finns åtskilligt som kan diskuteras när det gäller hur lösenbeloppet bör fastställas vid inlösen, både från teoretiska och praktiska utgångspunkter. Den ordning som gäller i dag är emellertid resultatet av en mångårig utveckling i praxis och ett omfattande utredningsarbete. De grundläggande förutsättningarna har inte ändrats sedan bestämmelserna kom till och de svårigheter som då fanns när det gäller att i lagtexten ge uttryck för den komplexitet som värderingsfrågorna innefattar består. Det bör också tas i beaktande att lagtexten i dag ger utrymme för flexibilitet vid tillämpningen genom att det är möjligt att avvika från lagens huvudregler både när det gäller tidpunkt och metod för värdering. Slutligen bör också vägas in behovet av stabilitet och förutsebarhet när det gäller dessa bestämmelser, som är av stor betydelse på aktiemarknaden och marknaden för företagsförvärv.

Det finns mot den beskrivna bakgrunden starka skäl som talar mot att nu ändra i de grundläggande bestämmelserna om hur lösenbeloppet bestäms vid inlösen av minoritetsaktier. Sådana förändringar bör under alla förhållanden inte genomföras utan att föregås av en mer omfattande utredning och mer djupgående konsekvensanalys än vad som har varit möjligt inom ramen för framtagandet av denna promemoria. Några förslag till sådana förändringar lämnas således inte här.

¹⁶ Den synpunkten har förts fram av Sveriges Aktiesparares Riksförbund i en skrivelse till Justitiedepartementet, ärende Ju 2011/8469/L1. Se beträffande en särskilt aspekt av detta regeringens uttalanden i prop. 2009/10:162 s. 72 med anledning av synpunkter som Lagrådet fört fram i det lagstiftningsärende där expropriationslagens ersättningsbestämmelser ändrats på så sätt att det numera ska göras ett schablonpåslag på expropriationsersättningen med 25 procent av fastighetens marknadsvärde.

¹⁷ Se Danielsson, Karl-Erik, Vad är det för särskilt med särregeln? i Aktie, aktiebolag, aktiemarknad – en vänbok till Johan Munck, red. Marianne Lundius, Ragnar Boman och Rolf Skog, 2012

3.5 Ersättning till den gode mannen

Förslag: Majoritetsaktieägaren ska stå för ersättningen till den gode mannen också när det är den gode mannen som för talan mot en skiljedom eller dom om inlösen.

Skälen för förslaget: En annan del av regelsystemet som har kritiserats handlar om den gode mannens rätt till ersättning för kostnader i allmän domstol.¹⁸ Den nuvarande ordningen innebär att majoritetsaktieägaren ska svara för ersättningen till den gode mannen i skiljeförfarandet oavsett utgången där. Också i allmän domstol svarar majoritetsaktieägaren alltid för den gode mannens ersättning, om det är majoritetsaktieägaren som har väckt talan där. Den gode mannen kan däremot inte påräkna ersättning från majoritetsaktieägaren i de fall då den gode mannen för talan mot en skiljedom eller dom om inlösen, i vart fall inte om han eller hon förlorar målet.¹⁹

Som skäl för den gällande ordningen kan anföras att en ordning som innebär att majoritetsaktieägaren alltid ska stå för kostnaderna för den gode mannen vid talan mot skiljedomar om inlösen eller överklagande av domar från allmän domstol skulle kunna skapa oönskade incitament för den gode mannen att föra talan också mot avgöranden som på goda grunder kan antas vara materiellt riktiga. Det kan också hävdas att en ordning som innebär att ena parten inte står någon kostnadsrisk för processer i domstol sätter den balans som skapas av rättegångsbalkens bestämmelser om fördelning av ansvaret för rättegångskostnader ur spel. Det finns i förlängningen en risk för att det blir dyrare och mer tidsödande för majoritetsaktieägare att genomföra tvångsinlösenförfaranden.

¹⁸ Den gällande ordningen har kritiserats av bl.a. Sveriges Aktiesparares Riksförbund (se skrivelse i ärende Ju 2011/8469/L1). Se även Schöldström, Patrik, Liten tuva stjälpes stort lass – Europakonventionen och gode mannens ersättning vid prövning av inlösen-skiljedom, Juridisk tidskrift 2006/07 s. 114 ff.

¹⁹ Se 22 kap. 25 § aktiebolagslagen och 18 kap. rättegångsbalken, jfr prop. 2004/05:85 s. 475 ff. och 829 f. och Schöldström, a.a.. En delvis annan uppfattning om rättsläget redovisas i Aktiespararnas framställan till Justitiedepartementet (ärende Ju 2011/8469/L1). Där anföras att om den gode mannen vinner ett mål, så kommer domstolen förmodligen att ålägga majoritetsaktieägare att betala hans eller hennes kostnader.

Mot det sagda ska vägas de skäl som talar för att den gode mannen ska ha rätt till ersättning också när det är han eller hon som för talan mot en skiljedom eller dom om inlösen. Det kan då konstateras att den ordning som gäller i dag kan antas leda till att den gode mannen är mer restriktiv med att föra talan mot skiljedomar än vad som skulle ha varit fallet om han eller hon kunde påräkna ersättning från majoritetsaktieägaren. Detta kan innebära en risk för att den gode mannen avstår från att processa om exempelvis principiella frågor där utgången är osäker. Detta gäller i synnerhet som den gode mannen sannolikt inte heller har någon på lag grundad rätt att få sina kostnader ersatta av minoritetsaktieägarna.²⁰ I ett rättsutvecklingsperspektiv är den rådande ordningen problematisk. Det kan heller inte uteslutas att den i enskilda fall innebär risker för rättsförluster för minoritetsaktieägare. I doktrinen har det ifrågasatts om bestämmelserna är förenliga med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.²¹ Sveriges Aktiesparares Riksförbund har i sin framställan till Justitiedepartementet hävdad att regelsystemet kan leda till konsekvenser som strider mot bestämmelserna om egendomsskydd i regeringsformen.

Sammantaget får de skäl som talar för att majoritetsaktieägaren som regel ska stå för ersättningen till den gode mannen också när den gode mannen för talan mot en skiljedom eller dom om inlösen anses väga tungt. I sammanhanget ska också beaktas att endast den som är lämplig för uppdraget får utses till god man (se 22 kap. 9 § aktiebolagslagen) och att det därmed får förutsättas att gode män i allmänhet agerar på ett ansvarsfullt sätt och inte driver processer i onödan. Tveksamheter kring hur en viss god man har agerat i det avseendet tidigare bör kunna vägas in vid bedömningen av om personen är lämplig för nya uppdrag.

Mot denna bakgrund bör bestämmelserna ändras på så sätt att den gode mannen har rätt till ersättning från majoritetsaktieägaren också i den situation som diskuteras här. I likhet med vad som i dag gäller beträffande kostnaderna för den gode mannen i skilje-

²⁰ Se Schöldström, a.a., jfr NJA 2013 s. 1203. En delvis annan uppfattning om rättsläget redovisas i Aktiespararnas framställan till Justitiedepartementet (ärende Ju 2011/8469/L1). Där anförts att om den gode mannen förlorar ett mål, så kommer ersättningen förmodligen att tas från lösenbeloppet.

²¹ Se Schöldström, a.a.

förfarande om inlösen bör den gode mannens rätt till ersättning vara begränsad till kostnader som varit skäligen påkallade för tillvaratagandet av minoritetsaktieägarnas rätt. På så sätt riskerar majoritetsaktieägaren inte att behöva ersätta den gode mannen för arbete som varit uppenbart onödigt i processen.

4 Konsekvenser

Bedömning: De nya bestämmelserna om särskild granskning skapar bättre förutsättningar för en ändamålsenlig användning av granskningsinstitutet och ett rationellt resursutnyttjande. De nya bestämmelserna om inlösen av minoritetsaktier skapar förutsättningar för en effektivare, billigare och snabbare handläggning av tvister om inlösen, både i skiljenämnd och i allmän domstol.

Förslagen i denna promemoria berör Bolagsverket och de allmänna domstolarna men bedöms inte medföra behov av resurstillskott dit. Inte heller i övrigt bedöms förslagen medföra några statsfinansiella konsekvenser.

Skälen för bedömningen: De nya bestämmelser om särskild granskning som föreslås kan väntas leda till att onödiga granskningsuppdrag kan undvikas i högre utsträckning än i dag, att ramarna för de granskningar som genomförs blir tydligare och att det i vissa fall går snabbare att få granskning till stånd. Det blir också svårare för majoritetsaktieägare och bolagsledningar att förvägra minoritetsaktieägare granskning i fall då detta är befogat samt att undanhålla information i koncernförhållanden. Sammantaget skapar de nya bestämmelserna bättre förutsättningar för en ändamålsenlig användning av granskningsinstitutet och ett rationellt resursutnyttjande.

Förändringarna kan inte väntas leda till att antalet granskningsärenden som handläggs av Bolagsverket påverkas i någon nämnvärd grad. Några beaktansvärda effekter förväntas inte heller i fråga om den tid som verket i genomsnitt måste lägga på varje ärende.

De nya bestämmelserna innebär att det i undantagsfall kan uppkomma tvister mellan bolaget och minoritetsaktieägare om vem

som ska stå för kostnaderna för en genomförd granskning. Sådana tvister kan komma att anhängiggöras i allmän domstol. Antalet sådana tvister väntas dock bli mycket litet och föranleder inte behov av att ytterligare resurser tillskjuts till domstolarna.

De nya bestämmelserna om inlösen av minoritetsaktier innefattar ett antal förenklingar och förtydliganden i förfarandereglererna. Dessa förändringar skapar förutsättningar för en effektivare, billigare och snabbare handläggning av sådana mål, både i skiljenämnd och i allmän domstol.

Förslaget att det ska vara möjligt att i bolagsordningen föreskriva att tvister om inlösen ska kunna prövas i allmän domstol innebär att tingsrätterna kommer att få handlägga en ny måltyp. Materiellt skiljer sig denna måltyp emellertid inte på något avgörande sätt från andra typer av tvistemål som i dag prövas i tingsrätterna. För Stockholms tingsrätt finns dessutom sedan tidigare erfarenheter av att tillämpa de materiella regler som det är fråga om inom ramen för mål där talan förs mot skiljedomar om inlösen.

Antalet tvister av detta slag som hamnar i domstol kan väntas bli litet. Några exakta uppgifter om hur ofta skiljeförfaranden om inlösen förekommer i dag finns inte. En indikation ges av att antalet ärenden hos Bolagsverket om förordnande av god man i sådana tvister ligger i genomsnitt på omkring 10 årligen. Därutöver kan det antas förekomma i vart fall några tvister där det inte blir aktuellt att förordna god man, eftersom aktieägarna är överens om skiljeman. Uppskattningsvis rör det sig sammanlagt om färre än 20 tvister årligen, varav flertalet även fortsättningsvis kan antas komma att handläggas enligt lagens huvudregel om skiljeförfarande. En rimlig bedömning är därför att det endast kommer att röra sig om en handfull inlösentvister årligen som kommer att anhängiggöras vid tingsrätt. Det kan dessutom antas att åtminstone några av dessa skulle ha kommit att prövas av tingsrätt ändå, efter att talan väckts där mot skiljenämndens avgörande. De ekonomiska konsekvenserna för domstolarna av denna förändring får därför anses vara försumbara och inte motivera några särskilda resurstillskott. Samma bedömning görs med avseende på det något ökade antalet mål vid Stockholms tingsrätt om talan mot skiljedomar om inlösen som kan antas bli följden av förslaget om att den gode mannen i högre utsträckning än hittills kan få sina kostnader ersatta i sådana mål.

Förslagen bedöms inte heller i övrigt medföra några statsfinansiella effekter.

Förslagen bedöms sakna betydelse i ett jämställdhetsperspektiv och bedöms inte påverka konkurrensförhållandena mellan företag.

5 Författningskommentar

5.1 Förslaget till ändring i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar

8 kap. Revision och särskild granskning

2 § Varje röstberättigad har rätt att föreslå att det hos Bolagsverket begärs att en revisor (medrevisor) utses att delta i revisionen tillsammans med de övriga revisorerna. Förslaget ska framställas på en föreningsstämma där revisorsval ska ske eller där förslaget enligt kallelsen till stämman ska behandlas. Om förslaget *biträds* av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de närvarande röstberättigade, ska *Bolagsverket efter ansökan av styrelsen eller, om styrelsen inte har gett in en sådan ansökan inom en vecka från stämman, av någon röstberättigad utse en medrevisor. Även om förslaget inte har framställts på föreningsstämma ska Bolagsverket utse en medrevisor om ansökan görs av röstberättigade som tillsammans utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade i föreningen.* Medrevisorn ska tjänstgöra för tiden till och med ordinarie föreningsstämma under nästa räkenskapsår.

Innehavare av förlagsandelar kan begära hos styrelsen att en medrevisor utses. Om detta begärs av innehavare som företräder förlagsinsatser till ett sammanlagt belopp motsvarande minst en tiondel av det totalt inbetalda insatskapitalet, ska styrelsen inom två månader ansöka hos Bolagsverket om att en medrevisor utses. Om styrelsen försummar detta, får varje innehavare av en förlagsandel göra en sådan ansökan.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur en medrevisor utses i en ekonomisk förening. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.8 och 2.3.9.

I *första stycket* föreskrivs liksom hittills att ett förslag om medrevisor ska läggas fram på föreningsstämma. Om förslaget biträds av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av

de närvarande röstberättigade ska styrelsen därefter ansöka hos Bolagsverket om att en medrevisor utses. Även detta överensstämmer med den hittillsvarande ordningen, liksom att varje röstberättigad kan göra en sådan ansökan om inte styrelsen inom en vecka från stämman har gett in en ansökan. Det som i sak är nytt i första stycket är att det öppnas en möjlighet för röstberättigade att vända sig direkt till Bolagsverket med en begäran om medrevisor utan att förslaget lagts fram på föreningsstämma. För att Bolagsverket i en sådan situation ska utse en revisor krävs att sökandena tillsammans utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade. Det ankommer på de röstberättigade att visa att de tillsammans utgör en tillräcklig andel av kollektivet av röstberättigade, vilket normalt ska framgå av medlemsförteckningen. Till skillnad från vad som gäller i fråga om aktieboken i ett aktiebolag är emellertid införandet i medlemsförteckningen inte någon förutsättning för att personen i fråga ska kunna utöva rättigheter i föreningen.

Ett behov av att vända sig direkt till Bolagsverket kan uppkomma om det finns skäl att befara att majoriteten av medlemmarna eller stämмоordföranden kommer att agera så att en begäran om medrevisor inte kommer att underställas stämmans ställningstagande i rimlig tid trots en begäran om detta. Man kan därutöver tänka sig fall där frågan om medrevisor brådskar och det därför finns anledning att vända sig direkt till Bolagsverket utan föregående stämmobehandling. Medlemmarna behöver inte redovisa anledningen till att frågan inte har tagits upp på föreningsstämma och det finns heller inte något krav på att de ska ha begärt hos styrelsen att få saken behandlad på stämma innan de ansöker hos Bolagsverket.

11 § *Föreningen ska ge revisorerna tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning som revisorerna anser är nödvändig. Föreningen ska lämna de upplysningar och den hjälp som revisorerna begär.*

Samma skyldighet *har ett dotterföretag* och revisorerna i ett *sådant företag* gentemot revisorerna i en moderförening.

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillhandahållande av upplysningar till en revisor. Av 17 b § första stycket i förevarande

kapitel följer att den även är tillämplig såvitt gäller särskild granskare. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.5 och 2.3.9.

Första stycket ändras så att skyldigheten att ge revisorerna tillfälle att utföra sitt uppdrag samt tillhandahålla upplysningar och hjälp läggs på föreningen själv. Vilka enskilda funktionärer inom föreningen som ska se till att skyldigheten fullgörs följer av allmänna principer om företräderskap samt de interna ordningar för delegation och ansvarsfördelning som gäller för föreningen i fråga. Ytterst ansvarar styrelsen och, i förekommande fall, den verkställande direktören för fullgörandet.

Samma skyldigheter gäller för dotterföretag samt revisor i ett sådant företag gentemot en revisor i moderföreningen (*andra stycket*).

17 § Varje röstberättigad kan *väcka förslag om granskning genom en särskild granskare. En sådan granskning kan avse*

1. föreningens eller ett dotterföretags förvaltning och räkenskaper, eller

2. vissa åtgärder eller förhållanden i föreningen eller ett dotterföretag.

I ett förslag om särskild granskning ska det anges vad som ska granskas, skälen för granskning och den tidsperiod som granskningen ska omfatta.

Granskningen får inte omfatta tid efter det att den särskilda granskaren har utsetts.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att röstberättigade kan väcka förslag om särskild granskning. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.3, 2.3.6 och 2.3.9.

Det *första stycket* ändras på så sätt att särskild granskning i en moderförening också kan omfatta dotterföretag. Det handlar inte om att det på moderföreningens stämma utses en granskare i ett dotterföretag – en sådan granskning måste liksom hittills initieras i dotterföretaget – utan om att den som utses till särskild granskare i en moderförening också har rätt att granska förhållanden i dotterföretag, om det behövs för fullgörandet av granskningsuppdraget. Förutsatt att det ryms inom granskningstemat och syftet med granskningen ligger det alltså inom granskarens behörighet att granska också andra delar av en koncern än moderföreningen. Granskning i dotterföretag kan bli aktuell såväl när det uttryckligen

framgår av granskningstemat att vissa förhållanden i dotterföretag ska granskas som när det för att fullgöra uppdraget om granskning av t.ex. vissa förhållanden i moderföreningen visar sig vara nödvändigt att också se till vad som har förekommit i dotterföretag.

Vad som är ett dotterföretag framgår av 1 kap. 4 § i förevarande lag. En vanlig typ av dotterföretag är ett aktiebolag i vilket moderföreningen innehar röstmajoriteten. Något krav på att dotterföretaget ska vara helägt uppställs inte.

Om granskningen kommer att omfatta ett dotterföretag, har granskaren samma rättigheter och skyldigheter med avseende på dotterföretaget som han eller hon har i förhållande till moderföreningen. Av 11 § i förevarande kapitel, till vilken det hänvisas i 17 b § första stycket, framgår att dotterföretaget har samma upplysningsplikt gentemot granskaren som moderföreningen har.

Även i de delar som granskningen avser förhållanden i dotterföretag ska yttrandet över granskningen läggas fram på en stämma i moderföreningen och det är moderföreningen som bär kostnaderna för granskningen (jfr 17 b § andra stycket och 17 c § i förevarande kapitel).

Det *andra stycket* är nytt. Där införs ett krav på att ett förslag om särskild granskning ska innehålla uppgift om vad som ska granskas, de skäl som åberopas för granskning och den tidsperiod som granskningen ska omfatta.

Kravet på att det ska anges vad som granskas innebär att det s.k. granskningstemat ska anges. Temat måste ligga inom de ramar som anges i första stycket och således antingen avse föreningens eller ett dotterföretags förvaltning och räkenskaper eller vissa åtgärder eller förhållanden i föreningen eller i ett dotterföretag. Om förslaget avser vissa åtgärder eller förhållanden måste det av förslaget framgå vilka åtgärder eller förhållanden som avses. Det ligger i sakens natur att de åtgärder och förhållanden som anges också ska vara sådana som kan bli föremål för granskning. Till området som granskningsinstitutet omfattar anses i första hand höra oegentligheter och andra missförhållanden i föreningen såsom att föreningens ställföreträdare har handlat i strid med lagen eller stadgarna eller att de på annat sätt skadat föreningen. Det är däremot inte möjligt att få till stånd en granskning avseende exempelvis lämpligheten av föreningens organisationsstruktur, styrelsens eller den

verkställande direktörens kompetens eller föreningens affärsstrategier.

Om förslagsställaren önskar få förhållanden eller åtgärder i ett dotterföretag särskilt granskade bör det anges vilket eller vilka dotterföretag som avses. Även om detta inte har angetts specifikt i förslaget finns det emellertid inget som hindrar att granskaren, inom ramen för ett mer övergripande granskningstema, ägnar förhållanden i dotterföretag uppmärksamhet (jfr ovan).

Förslaget måste vara så pass preciserat att granskaren får någorlunda tydliga ramar för sitt uppdrag och åtminstone viss vägledning för sitt arbete (jfr Lindskog, Särskild granskning enligt aktiebolagslagen, 3 uppl., s. 26). När det gäller granskning av förvaltning och räkenskaper kan en mera allmänt utformad begäran godtas än när det gäller vissa särskilda förhållanden eller åtgärder i föreningen men det är givetvis önskvärt att förslagsställaren även i de förra fallen preciserar sig i den mån det är möjligt.

Därutöver ska skälen för granskning anges. För att särskild granskning ska komma till stånd anses att det måste finnas ett objektiva intresse av att så sker, låt vara att detta intresse inte behöver vara särskilt starkt (jfr Lindskog, a.a. s. 26 f.). Det är med denna måttstock som de angivna skälen ska prövas. De subjektiva bevekelsegrunder av strategisk eller annan art som må ligga bakom ett förslag är inte relevanta i sammanhanget. Även om det rent faktiskt är motiv av det slaget som driver medlemmarna så måste de alltså kunna presentera objektiva relevanta skäl för varför det finns ett intresse av att granskning kommer till stånd.

Skälen för granskning kan ha betydelse om det under granskningssuppdragets genomförande uppkommer frågor om uppdragets avsedda omfattning och inriktning. Det är naturligt att det angivna temat tolkas i ljuset av de skäl som åberopats för granskning. I vissa fall bör det kunna accepteras att granskaren gör de mindre anpassningar av temat som den fortsatta granskningen kan föranleda, så länge som dessa håller sig inom de ramar som kan anses följa av de angivna skälen för granskningen.

Vidare ska den tid som granskningen är tänkt av avse anges. Denna tid ska ligga i det förflutna, vilket överensstämmer med den innebörd som bestämmelserna hittills har ansetts ha. I *tredje stycket* har det klargjorts att det är tidpunkten för när den särskilda granskaren utses som är avgörande i det avseendet. Det gäller

oavsett om frågan dessförinnan har behandlats på föreningsstämma eller om begäran har gjorts direkt hos Bolagsverket. Det är inte möjligt att i något fall låta den särskilda granskarens uppdrag omfatta en tidsperiod som ligger efter det att han eller hon utsågs.

17 a § Ett förslag enligt 17 § ska framställas på en ordinarie föreningsstämma eller på en stämma där ärendet enligt kallelsen ska behandlas. Om förslaget biträds av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de närvarande röstberättigade, ska Bolagsverket efter ansökan av styrelsen eller, om styrelsen inte har gett in en sådan ansökan inom en vecka från stämman, av någon röstberättigad utse en eller flera särskilda granskare. Även om förslaget inte har framställts på föreningsstämma ska Bolagsverket utse en eller flera särskilda granskare om ansökan görs av röstberättigade som tillsammans utgör minst en tiondel av samtliga röstberättigade i föreningen. En ansökan om särskild granskning ska innehålla de uppgifter som anges i 17 § andra stycket. Om ansökan görs av annan än styrelsen, ska Bolagsverket ge föreningens styrelse tillfälle att yttra sig innan någon särskild granskare utses.

Innehavare av förlagsandelar kan begära hos styrelsen att granskare utses. Om detta begärs av innehavare som företräder förlagsinsatser till ett sammanlagt belopp motsvarande minst en tiondel av det totalt inbetalda insatskapitalet, ska styrelsen inom två månader ansöka hos Bolagsverket om att granskare utses. Om styrelsen försummar detta, får varje innehavare av en förlagsandel göra en sådan ansökan. Bolagsverket får utse en eller flera granskare.

Den som utses till särskild granskare ska vara oberoende i förhållande till de röstberättigade och föreningen samt i övrigt lämplig för uppdraget.

I paragrafen finns bestämmelser om bl.a. hur en särskild granskare utses. Paragrafen är ny men dess innehåll överensstämmer i stora delar med de bestämmelser som hittills har funnits i 17 § andra och tredje styckena. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.2–2.3.4 och 2.3.9.

I första stycket föreskrivs liksom hittills att ett förslag om särskild granskare ska läggas fram på föreningsstämma. Om förslaget biträds av minst en tiondel av samtliga röstberättigade eller en tredjedel av de närvarande röstberättigade ska styrelsen därefter ansöka hos Bolagsverket om att en särskild granskare utses. Även detta överensstämmer med den hittillsvarande ordningen, liksom att varje röstberättigad kan göra en sådan ansökan om inte styrelsen inom en vecka från stämman har gett in en ansökan. Det som i

sak är nytt i första stycket är att det öppnas en möjlighet för röstberättigade att vända sig direkt till Bolagsverket med en begäran om särskild granskare utan att förslaget lagts fram på föreningsstämma. En motsvarande ändring görs i 8 kap. 2 § i förevarande lag såvitt gäller utseende av en medrevisor. För en kommentar hänvisas till författningskommentaren till den paragrafen.

Oavsett om en ansökan om särskild granskare görs direkt till Bolagsverket eller efter att frågan har behandlats på stämma ska ansökan innehålla uppgift om granskningstema, skälen för granskning och granskningsperioden. Detta följer av hänvisningen till bestämmelsen i 17 § andra stycket i förevarande kapitel. När det gäller vilka krav som kan ställas i dessa avseenden hänvisas till kommentaren till den bestämmelsen. Om ansökan inte innehåller dessa uppgifter eller om de uppgifter som lämnas är otillräckliga ska, efter att de röstberättigade har fått möjlighet att avhjälpa bristerna, begäran om särskild granskare avvisas eller avslås. Bolagsverkets prövning är tänkt att i huvudsak vara av formell karaktär. Endast i mer uppenbara fall torde det kunna bli aktuellt att en begäran om särskild granskning avslås på den grunden att granskningstemat eller skälen inte ligger inom granskningsinstitutets ramar. Så kan vara fallet om temat tydligt ligger utanför vad som enligt lagen eller vedertagna principer kan bli föremål för granskning eller om det står alldeles klart att de skäl som har angetts inte innefattar något objektivt granskningsintresse.

Om Bolagsverket finner att granskningstemat endast delvis är godtagbart finns det anledning att skilja på det fallet att frågan om granskning har behandlats på stämma och de fall då sökandena vänt sig direkt till Bolagsverket. I det senare fallet kan det finnas utrymme att bereda sökandena möjlighet att justera temat så att det kan accepteras i sin helhet. Om det går att tydligt skilja mellan olika delar kan man också tänka sig att ansökan bifalls i viss del men avslås i en annan del. När det gäller de fall då frågan om granskning har behandlats på stämma är utrymmet för att göra ändringar, tillägg eller inskränkningar i granskningstemat mindre. Utgångspunkten måste vara att det är det granskningstema som de röstberättigade har tagit ställning till på stämman som ansökan omfattar. Mindre redaktionella ändringar eller förtydliganden bör kunna accepteras, under förutsättning att det kan antas att de ligger

inom ramen för vad de röstberättigade som på stämman ställt sig bakom förslaget har velat åstadkomma med granskningen. Om det i det förslag till granskning som stämman behandlat ges uttryck för flexibilitet vad gäller formuleringen av temat kan det i ett enskilt fall finnas utrymme även för något mer omfattande omarbetningar.

En annan nyhet i paragrafen är bestämmelsen om att Bolagsverket ska ge föreningens styrelse tillfälle att yttra sig innan någon särskild granskare utses om ansökan görs av annan än styrelsen. En motsvarande bestämmelse finns sedan tidigare i 10 kap. 22 § första stycket aktiebolagslagen (2005:551).

Bestämmelserna i *andra stycket* motsvarar de bestämmelser som hittills har funnits i 17 § tredje stycket.

Av hänvisningen i 17 b § första stycket i förevarande kapitel till 7 § i samma kapitel följer att den som är jävig inte får utses till granskare. I det nya *tredje stycket* föreskrivs därutöver att den som utses till särskild granskare ska vara oberoende i förhållande till de röstberättigade i föreningen och själva föreningen samt i övrigt lämplig för uppdraget. Det innebär att det inte ska föreligga några omständigheter som kan ge befogad anledning att ifrågasätta granskarens integritet eller självständighet i förhållande till föreningen eller någon röstberättigad eller grupp av röstberättigade. Det kan handla både om yrkesmässiga bindningar, såsom att personen innehar eller har innehaft en befattning inom föreningen, eller om släkt- eller familjeband. Också affärsmässiga eller andra ekonomiska kopplingar kan medföra befogat tvivel kring oberoendet. Även om det inte uppställs något generellt förbud mot att till granskare utse en person som föreslagits av de sökande röstberättigade eller av föreningen kan det ofta vara lämpligt att Bolagsverket inte låter sådana förslag vara styrande.

17 b § Det som sägs i 3 § första och tredje styckena, 4, 7, 11, 15 och 16 §§ samt 13 kap. 2 och 4–6 §§ om revisor ska tillämpas även i fråga om granskare.

Ett yttrande över granskningen ska avges till föreningsstämman. Yttrandet ska hållas tillgängligt för och sändas till medlemmar och andra röstberättigade enligt 7 kap. 8 § fjärde stycket samt läggas fram på stämman. På samma sätt ska yttrandet dessutom hållas tillgängligt för och sändas till innehavare av förlagsandelar, om granskaren har utsetts på begäran av en sådan innehavare.

Paragrafen är ny men dess innehåll motsvarar de bestämmelser som hittills har funnits i 17 § fjärde och femte styckena.

17 c § Föreningen ska betala skälig ersättning till den särskilda granskaren för granskarens arbete och kostnader. På begäran av den särskilda granskaren är föreningen skyldig att ställa säkerhet för ersättningen.

Paragrafen är ny. Den innehåller bestämmelser om ersättning till den särskilda granskaren. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.7 och 2.3.9.

Första stycket innebär att den särskilda granskaren har rätt till skälig ersättning från föreningen för sitt arbete och sina kostnader. Föreningen bär kostnadsansvaret även när granskningen avser förhållanden i dotterföretag, om förslaget om granskning har initierats i moderföreningen.

Bedömningen av vad som är ett skäligt arvode och vilka kostnader som är ersättningsgilla får göras från samma utgångspunkter som liknande prövningar i andra sammanhang, t.ex. när det gäller ersättning till ett ombud eller en sakkunnig enligt rättegångsbalken. När det gäller vilken arvodesnivå som är skälig får en bedömning göras av uppdragets komplexitet, omfattning m.m. En faktor vid bedömningen av ersättningsnivån är den tid som den särskilda granskaren har lagt ned på uppdraget men även andra faktorer, som granskarens skicklighet, måste vägas in. För bedömningen kan ledning sökas i vad som i liknande sammanhang är en marknadsmissig ersättningsnivå. Är det t.ex. fråga om en advokat som innehaft uppdraget är det naturligt att bedöma arvodesnivå utifrån de normer som gäller för bedömning av arvodesnivåer för advokater vid andra uppdrag av liknande omfattning och svårighetsgrad. Om den särskilda granskaren har misskött sitt uppdrag eller lagt ned mer arbete på uppdraget än vad som har varit motiverat, bör detta påverka ersättningsnivån.

När det gäller ersättning för kostnader ska sådana kostnader som har varit motiverade för uppdragets utförande ersättas. Även om utgångspunkten är att den som utses till särskild granskare ska ha den kompetens som krävs för att utföra uppdraget kan det i enskilda fall vara motiverat att granskaren i sin tur anlitar någon konsult eller expert för att utreda eller analysera en viss avgränsad fråga som aktualiseras under granskningen och som kräver särskil-

da expertkunskaer. Om detta framstaar som foersvarligt, har granskaren raett till ersaettning foer detta.

Foersta stycket innehaeller ocksaa en ny bestaemmelse om att den saerskilda granskaren kan begaera att foereningen staeffer saekerhet foer kommande ersaettningsanspraek. Om granskaren goer en saadan begaeran, aar foereningen skyldig att efterkomma den. Vad som aar en rimlig storlek pa saekerheten faar bedoemas i det enskilda fallet med haensyn till arbetets foerwaentade omfattning och svaerighetsgrad. Den saerskilda granskaren har inte raett att avbryta sitt uppdrag pa den grunden att foereningen inte har staefft begaerd saekerhet. I en saadan situation kan den saerskilda granskaren i staeftet vaeenda sig till domstol med sitt krav. Av allmaenna principer faar anses foelja att den saerskilda granskaren daeremot inte aar skyldig att fullfoelja sitt uppdrag om det staar klart eller finns en oeverhaengande risk foer att foereningen inte kommer att ha foermaa ga att betala ersaettning till honom eller henne. Om de roestberaettigade som har begaert granskningen i en saadan situation vill saekerstaeffa att granskningen fullfoeljs, staar det dem fritt att sjaelva staeffa saekerhet foer den saerskilda granskarens ersaettning (jfr Lindskog Saerskild granskning enligt aktiebolagslagen, 3 uppl., s. 143).

Ikrafttraedande- och oevergaangsbestaemmelser

1. Denna lag traeder i kraft den 1 januari 2017.

2. Om ett foerslag om saerskild granskning har framstaellts pa en foereningsstaemman foere ikrafttraedandet eller om en ansokaan om saerskild granskning har getts in till Bolagsverket foere den tidpunkten, gaeller aeldre bestaemmelser.

De nya bestaemmelserna foereslaas traeda i kraft den 1 januari 2017. De tillaempas pa alla arenden om saerskild granskning som initieras pa staemman eller, om naagon staemmobehandling av fraagan inte har foerkommit, hos Bolagsverket den dagen eller daerefter.

5.2 Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (2005:551)

9 kap. Revision

Tillhandahållande av upplysningar m.m.

7 § *Bolaget ska ge revisorn tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning revisorn anser är nödvändig. Bolaget ska lämna de upplysningar och den hjälp som revisorn begär.*

Samma skyldigheter har *ett dotterföretag* och revisorn i *ett sådant företag* gentemot en revisor i moderbolaget.

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillhandahållande av upplysningar till en revisor. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.5.

Första stycket ändras så att skyldigheten att ge revisor tillfälle att utföra sitt uppdrag samt tillhandahålla upplysningar och hjälp läggs på bolaget självt. En motsvarande ändring görs i 8 kap. 11 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. För en kommentar hänvisas till kommentaren till den bestämmelsen.

I *andra stycket* föreskrivs att samma skyldigheter gäller för dotterföretag och revisor i ett sådant företag gentemot en revisor i moderbolaget. Genom att ordet "dotterföretag" ersätter ordet "dotterbolag" klargörs att upplysningsskyldigheten gäller också med avseende på dotterföretag som inte är aktiebolag.

Minoritetsrevisor

9 § En aktieägare får föreslå att en revisor som utses av Bolagsverket ska delta i revisionen tillsammans med övriga revisorer.

Förslaget ska framställas på en bolagsstämma där revisorsval ska ske eller förslaget enligt kallelsen till bolagsstämman ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädde vid stämman och om någon aktieägare ansöker om det hos Bolagsverket, ska Bolagsverket utse en revisor. *Även om förslaget inte har framställts på bolagsstämma ska Bolagsverket utse en revisor om ansökan görs av aktieägare som innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget.*

Bolagsverket ska ge bolagets styrelse tillfälle att yttra sig innan verket utser en revisor. Beslutet ska avse tiden till och med nästa årsstämma.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur en minoritetsrevisor utses. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.8.

I *andra stycket* föreskrivs liksom hittills att ett förslag om minoritetsrevisor ska läggas fram på bolagsstämman och att Bolagsverket på ansökan av aktieägare ska utse en sådan om förslaget på stämman biträtts av ägare som representerar en viss andel av aktierna i bolaget eller de aktier som varit företrädna vid bolagsstämman. Därutöver öppnas en möjlighet för aktieägare att vända sig direkt till Bolagsverket med en begäran om minoritetsrevisor utan att förslaget lagts fram på bolagsstämman. För att Bolagsverket i en sådan situation ska utse en revisor krävs att aktieägare som innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget står bakom ansökan. Det ankommer på aktieägarna att visa att de tillsammans har en tillräckligt stor andel av aktierna, vilket ska framgå av aktieboken.

För ytterligare kommentarer hänvisas till kommentaren till 8 kap. 2 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar där motsvarande ändring görs.

10 kap. Allmän och särskild granskning

Allmän granskning

Tillhandahållande av upplysningar m.m.

7 § *Bolaget ska ge lekmannarevisorn tillfälle att genomföra granskningen i den omfattning lekmannarevisorn anser är nödvändig. Bolaget och revisorn ska lämna de upplysningar och den hjälp som lekmannarevisorn begär.*

Samma skyldigheter har *ett dotterföretag samt revisorn och lekmannarevisorn i ett sådant företag gentemot en lekmannarevisor i moderbolaget.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillhandahållande av upplysningar till en lekmannarevisor. Av 23 § första stycket i förevarande kapitel följer att den även är tillämplig såvitt gäller särskild granskare. Övervägandena finns i 2.3.5.

I *första stycket* läggs till att även revisorn är skyldig att lämna upplysningar och hjälp till lekmannarevisorn och den särskilda granskaren. De ändringar som i övrigt görs i paragrafen är av

samma slag som de ändringar som görs i 9 kap. 7 § i förevarande lag och 8 kap. 11 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. För kommentarer hänvisas till författningskommentarerna till de paragraferna.

Särskild granskning

21 § En aktieägare kan väcka förslag om granskning genom en särskild granskare. En sådan granskning kan avse

1. bolagets *eller ett dotterföretags* förvaltning och räkenskaper, eller

2. vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget *eller ett dotterföretag*.

I ett förslag om särskild granskning ska det anges vad som ska granskas, skälen för granskning och den tidsperiod som granskningen ska omfatta.

Granskningen får inte omfatta tid efter det att den särskilda granskaren har utsetts.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att aktieägare kan väcka förslag om särskild granskning. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.3 och 2.3.6.

Paragrafen har en motsvarighet i 8 kap. 17 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar. För kommentarer hänvisas till författningskommentaren till den paragrafen.

22 § Ett förslag enligt 21 § ska framställas på en ordinarie bolagsstämma eller på den bolagsstämma där ärendet enligt kallelsen till bolagsstämman ska behandlas. Om förslaget biträds av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädade vid bolagsstämman ska Bolagsverket efter ansökan av en aktieägare utse en eller flera särskilda granskare. *Även om förslaget inte har framställts på bolagsstämma ska Bolagsverket utse en särskild granskare om ansökan görs av aktieägare som innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget. En ansökan om särskild granskning ska innehålla de uppgifter som anges i 21 § andra stycket.* Bolagsverket ska ge bolagets styrelse tillfälle att yttra sig innan någon särskild granskare utses.

Den som utses till särskild granskare ska vara oberoende i förhållande till aktieägarna och bolaget samt i övrigt lämplig för uppdraget.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. hur en särskild granskare utses. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.2–2.3.4.

I *första stycket* föreskrivs liksom hittills att ett förslag om särskild granskning ska läggas fram på bolagsstämma och att Bolagsverket på ansökan av aktieägare ska utse en särskild granskare om förslaget på stämman biträtts av ägare som representerar en viss andel av aktierna i bolaget eller de aktier som varit företrädna vid bolagsstämman. Därutöver öppnas en ny möjlighet för aktieägare att vända sig direkt till Bolagsverket med en begäran om särskild granskning utan att förslaget lagts fram på bolagsstämma. För kommentarer i den delen hänvisas till författningskommentaren till 9 kap. 9 § i förevarande lag och 8 kap. 2 § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar där ändringar av samma slag görs.

Oavsett om en ansökan om särskild granskare görs direkt till Bolagsverket eller efter att frågan har behandlats på stämma ska ansökan innehålla uppgift om granskningstema, skälen för granskning och granskningsperioden. Detta följer av hänvisningen till bestämmelsen i 21 § andra stycket i förevarande kapitel. När det gäller innebörden av detta krav hänvisas till kommentaren till 8 kap. 17 a § lagen om ekonomiska föreningar som har samma innebörd i detta avseende.

Av hänvisningen i 23 § första stycket i förevarande kapitel till bestämmelserna i 10 och 11 §§ i samma kapitel följer att den som är jävig inte får utses till särskild granskare. I den nya bestämmelsen i *andra stycket* föreskrivs därutöver att den som utses som särskild granskare ska vara oberoende i förhållande till aktieägarna och bolaget samt i övrigt lämplig för uppdraget. Viss ledning för bedömningen av oberoendet kan sökas i de kriterier för oberoende som anges i Svensk kod för bolagsstyrning (se punkterna 4.4 och 4.5). För ytterligare kommentarer hänvisas till författningskommentaren till motsvarande bestämmelse i 8 kap. 17 a § lagen om ekonomiska föreningar.

De bestämmelser som hittills har funnits i andra stycket flyttas till 23 § första stycket.

23 § *Följande bestämmelser ska tillämpas på en särskild granskare:*
7 § om tillhandhållande av upplysningar m.m.,
9 § om obehörighetsgrunder,
10 och 11 §§ om jäv,

*15 § om närvaro vid bolagsstämma,
16 § om tystnadsplikt,
17 och 18 §§ om upplysningsplikt samt
9 kap. 19 § om revisionsbolag.*

Den särskilda granskaren *ska* avge ett yttrande över sin granskning. Yttrandet *ska* hållas tillgängligt för och sändas till aktieägarna på det sätt som anges i 7 kap. 25 § samt läggs fram på en bolagsstämma.

Samma rätt som en aktieägare har att ta del av yttrandet har den som inte längre är aktieägare men var upptagen i röstlängden för den bolagsstämma där frågan om utseende av särskild granskare behandlades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om bl.a. genomförandet av ett uppdrag om särskild granskning. Det *första stycket* motsvarar det hittillsvarande andra stycket i 23 § i förevarande kapitel. *Andra och tredje styckena* motsvarar de hittillsvarande första och andra styckena i förevarande paragraf.

24 § Bolaget ska betala skälig ersättning till den särskilda granskaren för granskarens arbete och kostnader. På begäran av den särskilda granskaren är bolaget skyldigt att ställa säkerhet för ersättningen.

Om den särskilda granskningen har varit uppenbart obehövlig i någon del och de aktieägare som har ansökt om granskningen insett eller borde ha insett det, ska dessa aktieägare solidariskt ersätta bolaget för bolagets kostnader för granskningen i den delen. Om den särskilda granskaren bedömer att det finns en sådan ersättningskyldighet för någon eller några aktieägare, ska han eller hon i sitt yttrande uttala sig om detta.

Andra stycket gäller inte i fråga om publika aktiebolag.

Paragrafen är ny. Den innehåller bestämmelser om ersättning till den särskilda granskaren. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.7.

Första stycket innebär att den särskilda granskaren har rätt till skälig ersättning från bolaget för sitt arbete och sina kostnader. För en kommentar hänvisas till kommentaren till den motsvarande bestämmelsen i 8 kap. 17 c § lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Andra stycket innehåller ett undantag från huvudregeln i första stycket om att bolaget står för kostnaderna för den särskilda granskningen. Bestämmelserna, som endast är tillämpliga på privata aktiebolag (se tredje stycket), innebär att bolaget i vissa fall kan

vända sig mot den eller de aktieägare som har initierat granskningen för att få sina kostnader för granskningen ersatta. I förhållandet till den särskilda granskaren är det emellertid även i dessa fall bolaget som är betalningsskyldigt. Det handlar alltså om ett slags regressanspråk mot aktieägare som har vållat bolaget onödiga kostnader för granskning.

Det är endast de aktieägare som hos Bolagsverket har ansökt om att granskare utses som kan bli ersättningsskyldiga. Det saknar betydelse om det också är dessa aktieägare som, i förekommande fall, har tagit initiativ till att saken behandlats på bolagsstämma. Och omvänt så kan en aktieägare som har lagt fram förslag till granskning på en bolagsstämma eller som har röstat för ett sådant förslag på stämman inte bli ersättningsansvarig såvida han eller hon inte också har gett in ansökan till Bolagsverket.

För att undantagsbestämmelsen ska bli tillämplig krävs till en början att granskningen har varit uppenbart obehövlig i någon del. Rekviritet ”uppenbart” markerar att bestämmelsen endast kan tillämpas i de fall då det är tydligt att det inte har funnits objektiva skäl för granskningen. Därutöver krävs att det står klart att aktieägarna insett att så har varit fallet eller att de borde ha insett det.

De fall som bestämmelsen i första hand är avsedd att fånga in är rena missbruk av institutet där en aktieägarminoritet begär särskild granskning i syfte att orsaka bolaget kostnader och olägenheter snarare än för att faktiskt reda ut några misstänkta missförhållanden eller oklarheter kring hur bolaget förvaltas e.d. En indikation på att en sådan missbrukssituation är för handen kan vara att särskild granskning har begärts flera gånger tidigare utan att ha resulterat i några särskilda upptäckter från granskarens sida. En annan situation då en tillämpning av bestämmelsen kan bli aktuell är när bolaget redan före granskningen har lämnat de upplysningar och de underlag som aktieägarna efterfrågat och det inte har funnits anledning att ifrågasätta riktigheten eller fullständigheten i det som bolaget har tillhandahållit.

Bestämmelsen kan bli tillämplig både i den situationen att granskningen som helhet har varit obehövlig och den situationen att den har varit obehövlig i viss del. I det senare fallet får en bedömning göras av hur stor del av de totala kostnaderna för granskningen som belöper på den obehövliga delen.

Om den särskilda granskaren själv anser att granskningen, helt eller delvis, har varit uppenbart obehövlig och att övriga förutsättningar för tillämpningen av bestämmelsen är uppfyllda, ska han eller hon i sitt yttrande uttala sig om detta. Ett sådant uttalande medför inte i sig något ersättningsansvar för aktieägarna men kan ligga till grund för betalningskrav som bolaget sedermera riktar mot dessa. Med hänsyn till att den särskilda granskaren som regel har mycket goda förutsättningar att bedöma saken är det naturligt att ett sådant uttalande tillmäts stor betydelse. Om aktieägarna bestrider ett betalningskrav som bolaget har framställt under åberopande av den särskilda granskarens uttalanden i kostnadsfrågan, får frågan ytterst prövas i domstol. Förevarande lag innehåller inte några särskilda bestämmelser om en sådan prövning. Det innebär att tvisten får prövas i allmän domstol enligt rättegångsbalkens bestämmelser om dispositiva tvistemål, såvida inte parterna kommer överens om en prövning i skiljeförfarande.

Det är endast i de fall då den särskilda granskaren anser att det föreligger en ersättningsskyldighet för någon aktieägare, som granskaren är skyldig att uttala sig i frågan. I tveksamma fall kan det emellertid vara lämpligt att granskaren redovisar sina överväganden, även om han eller hon landar i slutsatsen att något ersättningsansvar inte föreligger.

Aktieägarnas ersättningsansvar gentemot bolaget är solidariskt. Det innebär att bolaget kan kräva vem som helst av de ansvariga aktieägarna på det fulla beloppet. Den aktieägare som har betalat till bolaget kan sedan regressvis framställa anspråk mot de aktieägare som inte har betalat på deras respektive andelar.

I *tredje stycket* begränsas tillämpningsområdet för bestämmelserna i andra stycket om minoritetsaktieägarnas ersättningsskyldighet. Sålunda gäller dessa bestämmelser inte för publika aktiebolag. I sådana bolag svarar alltså bolaget alltid för granskningskostnaderna.

14 kap. Emission av teckningsoptioner med åtföljande teckning av nya aktier

Aktieteckning med utnyttjande av optionsrätt

Hur aktier ska tecknas

32 § Teckning av nya aktier med utnyttjande av optionsrätt *ska* ske på en teckningslista som innehåller emissionsbeslutet. Följande handlingar *ska* vara fogade till teckningslistan eller hållas tillgängliga för aktietecknare på en plats som anges i listan:

1. en kopia av bolagsordningen,
2. en kopia av den årsredovisning som innehåller de senast fastställda balans- och resultaträkningarna, försedd med anteckning om bolagsstämmans beslut om bolagets vinst eller förlust,
3. en kopia av revisionsberättelsen för det år årsredovisningen avser,
4. en redogörelse, undertecknad av styrelsen, för händelser av väsentlig betydelse för bolagets ställning, vilka har inträffat efter det att årsredovisningen lämnades, och
4. ett yttrande över den redogörelse som avses i 4, undertecknat av bolagets revisor.

I emissionsbeslutet får det bestämmas att teckning i fråga om hela eller en viss del av emissionen i stället *ska* ske genom betalning. I så fall *ska* de handlingar som anges i första stycket hållas tillgängliga för tecknarna hos bolaget.

Paragrafen behandlar teckning av nya aktier med utnyttjande av optionsrätt. Ändringen i *andra stycket* innebär att teckning genom betalning blir möjlig i alla aktiebolag. Enligt hittillsvarande ordning är detta tillåtet endast i avstämningsbolag. Motsvarande ändring har redan tidigare gjorts såvitt gäller teckning av aktier inom ramen för en nyemission av aktier samt teckning av teckningsoptioner och konvertibler (se 13 kap. 13 §, 14 kap 15 § och 15 kap. 15 §, jfr prop. 2013/14:86 s. 68 och 94 f.).

22 kap. Inlösen av minoritetsaktier

Lösenbeloppets storlek

2 § Om frågan om lösenbeloppet för en aktie som *ska* lösas in enligt detta kapitel är tvistig, *ska* lösenbeloppet bestämmas med tillämpning av andra–fjärde styckena.

Lösenbeloppet för en aktie *ska* bestämmas så att det motsvarar det pris för aktien som kan påräknas vid en försäljning under normala förhållanden. För en aktie som är föremål för handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet *ska* lösenbeloppet motsvara det noterade värdet, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

Lösenbeloppet *ska* bestämmas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då prövning av skiljemän påkallades *eller talan väcktes i domstol med stöd av en bestämmelse i bolagsordningen. Om majoritetsaktieägaren har väckt talan vid domstol enligt 6 §, ska beloppet dock bestämmas med hänsyn till förhållandena vid den tidpunkt då bolagets styrelse underrättades om lösningsanspråket enligt samma paragraf.* Om det finns skäl för det, får beloppet i stället bestämmas med hänsyn till förhållandena vid en tidpunkt som infaller tidigare *än de tidpunkter som nu har angetts.*

Har ett yrkande om inlösen av aktie enligt detta kapitel föregåtts av ett offentligt erbjudande till en vidare krets och har detta erbjudande antagits av ägare till mer än nio tiondelar av de aktier som erbjudandet avser, *ska* lösenbeloppet motsvara det erbjudna vederlaget, om inte särskilda skäl motiverar något annat.

Paragrafen innehåller bestämmelser om lösenbeloppets storlek vid inlösen av minoritetsaktier. Övervägandena finns i avsnitt 3.4.

Tredje stycket anger den relevanta värderingstidpunkten vid fastställande av lösenbelopp. Om prövningen har initierats genom påkallande av skiljeförfarande är huvudregeln, liksom hittills, att lösenbeloppet ska fastställas med hänsyn till förhållandena på påkallandedagen. Om frågan om lösenbeloppets storlek prövas i allmän domstol med stöd av en bestämmelse om detta i bolagsordningen gäller olika värderingstidpunkter beroende på vem som initierar talan. Om talan initieras av majoritetsaktieägaren är det förhållandena vid den tidpunkt då majoritetsaktieägaren underrättade bolaget om lösningsanspråket enligt 6 § i förevarande kapitel som är avgörande medan det är dagen för talans väckande som utgör den relevanta tidpunkten om talan väcks av en eller flera minoritetsaktieägare. Oavsett vilken av dessa tidpunkter som gäller enligt huvudregeln får skiljenämnden eller domstolen tillämpa en tidigare värderingstidpunkt, om det finns skäl för det (se vidare om detta prop. 2004/05:85 s. 812 f.).

I fjärde stycket finns den s.k. särregeln som ska tillämpas i de fall då ett yrkande om inlösen av aktie har föregåtts av ett offentligt

erbjudande att förvärva aktier i det bolag som yrkandet om inlösen avser. En förutsättning för att särregeln ska kunna tillämpas är att erbjudandet har riktat sig till en vidare krets. Det hittillsvarande kravet på att erbjudandet ska omfatta samtliga aktier som majoritetsaktieägaren inte innehar sedan tidigare tas bort. I kravet på att erbjudandet ska ha riktat sig till en vidare krets ligger emellertid att erbjudandet ska ha haft en sådan spridning att en accept av en överväldigande majoritet av dem som omfattas kan ses som en stark indikation på att det erbjudna vederlaget är representativt för aktiens verkliga värde. Så får normalt anses vara fallet i den vanligt förekommande situationen att vissa jurisdiktioner undantas från ett erbjudande i syfte att där gällande lagstiftning för värdepappersmarknaden inte ska bli tillämplig (jfr NJA 2011 s. 932). Om den andel aktier som undantas är betydande kan det i ett enskilt fall finnas skäl för en annan bedömning.

Ränta på lösenbeloppet

3 § En aktieägare har rätt till ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635) på lösenbeloppet från den dag någon av parterna begärde att tvisten skulle prövas av skiljemän *eller talan väcktes i domstol* till dess att den dom, där lösenbeloppet har fastställts, har vunnit laga kraft. För tiden därefter fram till dess att lösenbeloppet betalas har aktieägaren rätt till ränta enligt 6 § samma lag. I fråga om bolag som inte är avstämningsbolag *ska* dock sådan ränta inte betalas för tiden innan aktiebrev med anteckning om överlåtelse eller lösenbevis har överlämnats till majoritetsaktieägaren.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ränta på lösenbeloppet. Den ändras som en konsekvens av att det införs en möjlighet att låta inlösentvister prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande. I de situationerna ska ränta löpa från den dag då talan väcktes i domstol. Detta gäller även när majoritetsaktieägaren innan talan väcktes underrättade bolaget om lösningsanspråket enligt 6 § första stycket i förevarande kapitel.

Talan i inlösentvist

5 § En tvist om huruvida det finns en rätt eller skyldighet till inlösen eller om lösenbeloppets storlek ska prövas av tre skiljemän, om det inte i bolagsordningen anges att en sådan tvist ska prövas i allmän domstol. Om samtliga aktieägare är överens om det, får tvisten prövas av ett annat antal skiljemän än tre eller utses på annat sätt än vad som föreskrivs i 6–10 §§. Om inte något annat följer av detta kapitel, gäller i fråga om ett skiljeförfarande enligt denna paragraf i tillämpliga delar vad som föreskrivs i lagen (1999:116) om skiljeförfarande.

Talan i en inlösentvist får tas upp till prövning om den avser

1. fastställelse av rätt eller skyldighet till inlösen,
2. fastställelse av lösenbeloppets storlek, eller
3. förpliktelse för majoritetsaktieägaren att betala fastställt lösenbelopp till aktieägare vars aktier löses in.

Bestämmelser om talan mot *en skiljedom om inlösen* finns i 24 §.

Bestämmelserna i denna paragraf hindrar inte att talan mot en utländsk majoritetsaktieägare väcks vid en utländsk domstol.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur en tvist om inlösen av minoritetsaktier prövas. Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.2.

Genom ändringarna i *första stycket* öppnas möjligheter att få tvister om inlösen av minoritetsaktier prövade i annan ordning än i ett sådant skiljeförfarande som hittills har varit obligatoriskt. Sålunda kan det i bolagsordningen tas in bestämmelser om att en inlösentvist ska prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande. Om bolagsordningen innehåller en sådan bestämmelse ska talan väckas i tingsrätt i den ordning som gäller för dispositiva tvistemål. Handläggningen av målet kommer att följa rättegångsbalkens bestämmelser om dispositiva tvistemål med de särskilda avsteg och tillägg som följer av de processuella bestämmelserna i förevarande kapitel.

Ett beslut att ta in en bestämmelse i bolagsordningen om formen för prövning av en inlösentvist fattas av bolagsstämman och ska biträdas av aktieägare med minst två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de aktier som är företrädade vid stämman (se 7 kap. 42 § i förevarande lag).

Om formen för prövning av inlösentvister inte regleras i bolagsordningen, gäller lagens huvudregel om prövning i ett sådant skiljeförfarande som regleras i förevarande kapitel. Det är inte

möjligt att i bolagsordningen välja någon annan form av skiljeförfarande än den eller att avvika från bestämmelserna om hur talan mot skiljedomen får föras. Om samtliga aktieägare är överens om det, kan dessa emellertid välja att låta tvisten prövas av ett annat antal skiljemän än tre. Aktieägarna kan alltså t.ex. välja att låta en ensam skiljeman pröva tvisten, vilket förutsätter att de kan enas om skiljeman eller om hur denne ska utses. Oavsett hur många skiljemän som ska pröva tvisten, kan aktieägarna också enas om en annan ordning för hur skiljemännen ska utses än den som föreskrivs i 6–10 § i detta kapitel. I ett bolag som består endast av två aktieägare kan de t.ex. välja att utse varsin skiljeman och låta dessa i sin tur utse en tredje skiljeman. De kan också välja att överlåta åt ett skiljedomsinstitut eller en annan organisation att utse skiljenämnd.

Eftersom möjligheten att avvika från lagens bestämmelser om antal skiljemän och om hur dessa utses endast står till buds om samtliga aktieägare är överens om det, är det främst i mindre privata aktiebolag där möjligheten får praktisk betydelse. Det är vid tidpunkten då prövning av tvisten initieras som parterna ska vara överens för att avsteg från dessa bestämmelser ska kunna göras. Det kan vara lämpligt att detta dokumenteras i en skriftlig handling. Inget hindrar förstås heller att aktieägarna i ett aktieägaravtal på förhand kommer överens om hur en skiljenämnd ska utses vid en eventuell tvist om inlösen. Ett sådant aktieägaravtal torde emellertid inte i sig kunna ligga till grund för ett avsteg från lagens bestämmelser utan det krävs att aktieägarna i bolagsrättsligt hänseende är överens när prövning av tvisten påkallas (jfr NJA 2011 s. 429). En annan sak är att den aktieägare som bryter mot en överenskommelse i ett aktieägaravtal genom att motsätta sig en sådan prövning som har bestämts i avtalet kan drabbas av avtalsrättsliga sanktioner.

I skiljeförfaranden om inlösen gäller i första hand de särskilda bestämmelser som finns i förevarande kapitel. I den mån en fråga inte regleras i dessa bestämmelser tillämpas lagen om skiljeförfarande. Det har tidigare varit oklart vilka delar av den lagen som kan tillämpas (jfr NJA 2013 s 1032). Hänvisningen till den lagen i första styckets sista mening är i dess nya lydelse generell. På så sätt klargörs att lagen om skiljeförfarande i dess helhet är subsidiärt tillämplig. De är således inte avgörande under vilken rubrik i den

lagen som en viss bestämmelse återfinns. Lagen gäller emellertid liksom hittills endast ”i tillämpliga delar”, vilket innebär att det i det enskilda fallet måste göras en bedömning av om en viss bestämmelse i lagen om skiljeförfarande kan tillämpas i den särskilda kontext som en tvist om inlösen av minoritetsaktier utgör.

Särskilda bestämmelser när majoritetsaktieägaren har begärt prövning av en tvist om inlösen

Begäran om prövning av en tvist om inlösen

6 § Om en majoritetsaktieägare vill lösa in aktier i ett bolag enligt 1 § och det inte kan träffas en överenskommelse om detta, *ska* han eller hon hos bolagets styrelse skriftligen begära att tvisten avgörs av skiljemän och uppge sin skiljeman *eller, om det anges i bolagsordningen, väcka talan i allmän domstol. Om majoritetsaktieägaren avser att väcka talan i domstol, ska han eller hon skriftligen underrätta bolagets styrelse om detta. Talan får inte väckas förrän aktieägarna underrättats enligt 7 § och antingen samtliga aktieägare har meddelat att de önskar föra sin egen talan eller en god man har utsetts enligt 8 §.*

En talan vid domstol enligt första stycket ska väckas i tingsrätten i den ort där bolagets styrelse har sitt säte.

Paragrafen reglerar hur en majoritetsägare ska gå till väga om han eller hon vill begära prövning av en tvist om inlösen. Ändringarna i paragrafen hänger samman med den nya möjligheten att i bolagsordningen ange att tvister om inlösen ska prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande (se 5 § i förevarande kapitel). Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.2.

Om bolagsordningen innehåller en bestämmelse om domstolsprövning av inlösen tvister och det uppkommer en sådan tvist, ska majoritetsaktieägaren väcka talan i allmän domstol (se *första stycket*). Utöver den forumbestämmelse som finns i andra stycket finns det i förevarande kapitel inte några bestämmelser om hur en sådan talan väcks. Det innebär att allmänna bestämmelser i rättegångsbalken om hur talan väcks i dispositiva tvistemål gäller. Således väcks talan genom att en ansökan om stämning ges in till den behöriga tingsrätten (se 13 kap. 4 § rättegångsbalken). I

33 kap. 1 § och 42 kap. 2 § rättegångsbalken finns bestämmelser om vad en sådan ansökan ska innehålla (se även nedan).

Innan talan väcks ska majoritetsaktieägaren underrätta bolaget om den förestående talan. Bolagets styrelse ska i sin tur underrätta minoritetsaktieägarna (se närmare 7 § i förevarande kapitel). På så sätt ges minoritetsaktieägarna möjlighet att i förväg ta ställning till om de själva önska föra sin talan i målet eller om de vill låta sig företrädas av en god man. Talan får sedan inte väckas förrän antingen samtliga aktieägare har meddelat att de önskar föra sin egen talan eller, om sådana besked inte har inkommit från samtliga berörda aktieägare inom den svarsfrist som de har getts, en god man har utsetts att företräda de aktieägare som inte önskar föra sin egen talan. På så sätt säkerställs att frågan om vem eller vilka domstolen ska kommunicera med på svarandesidan är löst när målet väl anhängiggörs vid domstolen. I ett bolag med spridd ägarkrets kan det i normala fall antas handla om ungefär en månad från det att majoritetsaktieägaren underrättar styrelsen till dess att talan tidigast får väckas.

Att majoritetsaktieägaren i förväg underrättat bolaget är en processförutsättning. De ankommer på majoritetsaktieägaren att på lämpligt sätt visa för domstolen att denna processförutsättning är uppfylld. Om han eller hon inte förmår göra det ska talan avvisas.

Om en god man har utsetts ska ansökan om stämning innehålla uppgift om vem det är (jfr 33 kap. 1§ första stycket rättegångsbalken). Vidare ska ansökan i förekommande fall innehålla uppgift om vilka aktieägare som önskar föra sin egen talan (se samma lagrum). För att majoritetsaktieägaren ska kunna lämna de uppgifter om motparterna som domstolen behöver är det således nödvändigt att han eller hon från bolaget inhämtar upplysningar om vilka minoritetsaktieägare som har meddelat att de önskar föra sin egen talan och om vem som i förekommande fall har utsetts till god man.

Lagen innehåller inte några bestämmelser om hur lång tid majoritetsaktieägaren kan vänta med att väcka talan efter att underrättelse lämnats enligt förevarande paragraf. Med hänsyn till att aktieägarkretsen kan förändras över tid är det rimligt att förvänta sig en ny underrättelse från majoritetsaktieägarens sida om inte talan väcks i någorlunda nära anslutning till att svarsfristen för den ursprungliga underrättelsen har löpt ut. Om aktieägarkretsen är så

pass begränsad att majoritetsaktieägaren har en löpande dialog med de minoritetsaktieägare som berörs av lösningsanspråket finns det emellertid som regel inte skäl att göra en ny formell underrättelse även om majoritetsaktieägaren, t.ex. på grund av pågående förhandlingar med minoritetsaktieägarna, dröjer med att väcka talan.

Majoritetsaktieägaren är inte skyldig att väcka talan efter att han eller hon har lämnat en underrättelse enligt förevarande paragraf. Om han eller hon beslutar sig för att avstå är det lämpligt att informera minoritetsaktieägarna om detta. Med hänsyn till vad som anförts ovan om att talan som regel bör väckas i nära anslutning till att svarsfristen löper ut får det emellertid förutsättas att majoritetsaktieägaren när han eller hon underrättar styrelsen om en förestående talan är tämligen säker på att talan ska väckas och att erforderliga förberedelseåtgärder för en sådan talan har vidtagits.

Om majoritetsaktieägaren väljer att inte väcka talan trots att han eller hon har lämnat en underrättelse enligt förevarande paragraf, står det minoritetsaktieägarna fritt att för egen del väcka en sådan talan. I de fallen gäller inga särskilda krav på underrättelse i förväg e.d. Den primärt relevanta tidpunkten för värdering av aktierna blir i ett sådant fall tidpunkten då talan väcktes (se 2 § tredje stycket i förevarande kapitel) och således inte tidpunkten för majoritetsaktieägarens underrättelse. Det förhållandet att majoritetsaktieägaren innan talan väcktes av minoriteten framställde ett lösningsanspråk för egen del, kan emellertid utgöra ett skäl att välja en annan värderingstidpunkt än vad som följer av huvudregeln.

I de fall då inlösentvisten ska prövas i skiljeförfarande gäller samma ordning som hittills, dvs. att majoritetsaktieägaren hos bolagets styrelse skriftligen ska begära att tvisten avgörs av skiljemän och uppge sin skiljeman. Av de nya bestämmelserna i 5 § i förevarande kapitel följer emellertid att aktieägarna, om de är överens om det, kan bestämma en annan ordning för hur skiljemännen utses (se vidare kommentaren till den paragrafen).

Andra stycket innehåller en forumbestämmelse, som anger att en talan enligt första stycket ska väckas i tingsrätten i den ort där bolagets styrelse har sitt säte. Vilken ort detta är ska framgå av bolagsordningen (se 3 kap. 1 § första stycket punkten 2 i förevarande lag).

Bolagets underrättelse till minoritetsaktieägarna

7 § Styrelsen ska genast efter det att den har mottagit en begäran om skiljeförfarande eller en underrättelse enligt 6 § skriftligen underrätta de aktieägare, som lösningsanspråket riktas mot, om begäran eller underrättelsen. I underrättelsen ska aktieägarna ges tillfälle att inom två veckor skriftligen till bolaget anmäla om de önskar föra sin egen talan och, om skiljeförfarande har begärts, uppge sin skiljeman.

Paragrafen reglerar styrelsens skyldighet att underrätta om lösningsanspråk. Övervägandena finns i avsnitt 3.1 och 3.2.

Paragrafen ändras med anledning av den nya möjligheten att i bolagsordningen ange att tvister om inlösen ska prövas i allmän domstol i stället för i ett skiljeförfarande. Även i de fall då talan ska prövas i allmän domstol ska minoritetsaktieägarna underrättas. Bestämmelsen om att de ska beredas tillfälle att uppge sin skiljeman, som i sak är oförändrad, blir av naturliga skäl inte tillämplig i de fallen. Bestämmelsen om att minoritetsaktieägarna ska anmäla om de själva önskar föra sin talan gäller däremot både i de fall då tvisten ska prövas i skiljeförfarande och de fall då den ska prövas i allmän domstol. Att minoritetsaktieägarna bereds tillfälle att anmäla detta i det här skedet av skiljeprocessen är en nyhet. Hittills har detta i stället hanterats av skiljemännen, efter att dessa har utsetts (se hittillsvarande 11 § som upphävs).

De minoritetsaktieägare som inte anmäler att de önskar föra sin egen talan kommer att företrädas av en god man i domstols- eller skiljeprocessen (se 8 § i förevarande kapitel). Inget hindrar emellertid att en aktieägare, som inledningsvis företräds av den gode mannen, vid en senare tidpunkt meddelar att han eller hon önskar föra sin egen talan (jfr prop. 2004/05:85 s. 819) eller, omvänt, att en aktieägare som först för sin egen talan senare vill låta sig företrädas av den gode mannen. Det kan i det senare fallet handla t.ex. om att aktieägaren ser skäl att ändra sitt ställningstagande när det står klart att det ändå ska utses en god man och det är bestämt vem denna person är. Ibland kan det därför finnas skäl att på lämpligt sätt ta upp frågan om huruvida minoritetsaktieägare vill föra sin egen talan eller låta sig företrädas av den gode mannen på nytt efter det att god man utsetts och, i förekommande fall, skiljenämnden har konstituerats. Lagen uppställer dock inget krav på att så ska ske

utan det blir en fråga för i första hand nämndens eller rättens ordförande att ta ställning till inom ramen för sin processledande funktion.

En aktieägare som först har företrätts av god man men sedan övergår till att föra sin egen talan är i princip bunden av de processhandlingar som den gode mannen har företagit tidigare (se prop. 2004/05:85 s. 819). I den motsatta situationen, när en aktieägare som först för sin egen talan övergår till att låta sig företrädas av den gode mannen, blir de särskilda ståndpunkter som aktieägaren eventuellt har intagit medan han förde sin egen talan utan betydelse i den fortsatta processen.

Det hittillsvarande andra stycket i paragrafen upphävs. Det innehåller bestämmelser om att underrättelsen ska kungöras på visst sätt. Det har ansetts att en sådan kungörelse inte är nödvändig i alla bolag. Det är i stället, som huvudregel, tillräckligt att styrelsen skriftligen underrättar aktieägarna i enlighet med de rutiner som bolaget normalt tillämpar för kommunikation med aktieägarna. När det gäller publika aktiebolag finns det emellertid i 28 § särskilda bestämmelser om hur underrättelse och annonsering ska ske.

Ansökan om god man

8 § Om inte samtliga i aktieboken införda aktieägare, som lösningsanspråket riktas mot, inom den tid som anges i underrättelsen enligt 7 § har uppgett en gemensam skiljeman *eller, om tvisten ska prövas i allmän domstol, anmält att de önskar föra sin egen talan*, ska styrelsen hos Bolagsverket ansöka om att en god man utses.

En sådan ansökan ska prövas skyndsamt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om styrelsens ansökan om att god man utses. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

När det gäller de fall då en inlösentvist ska prövas i skiljeförfarande innebär paragrafens nya lydelse ingen ändring. Liksom hittills gäller således att styrelsen ska ansöka om att en god man utses om inte samtliga de minoritetsaktieägare som lösningsanspråket riktas mot har uppgett en gemensam skiljeman inom den tid som anges i underrättelsen enligt 7 §. Detta gäller oavsett vilka besked mino-

ritetsaktieägarna har lämnat när det gäller om de önskar föra sin egen talan eller inte. I de fall då en inlösentvist ska prövas i allmän domstol är det däremot minoritetsaktieägarnas besked i den frågan som är avgörande för om det ska ansökas om god man eller inte. Sålunda ska en sådan ansökan göras, om inte samtliga berörda minoritetsaktieägare inom svarsfristen har anmält att de önskar föra sin egen talan.

Den gode mannens uppgifter

10 § Den gode mannen ska i tvisten bevaka frånvarande aktieägars rätt. Om skiljeförfarande har begärts, ska den gode mannen utse en gemensam skiljeman för minoritetsaktieägarna och snarast underrätta bolagets styrelse om valet av skiljeman.

Utöver vad som anges i denna lag, gäller om den gode mannens behörighet vad som föreskrivs i 12 kap. 14 § första stycket 2–6 rättegångsbalken. Den gode mannen är vidare behörig att framställa yrkande om fullgörelse enligt 5 § andra stycket 3.

I paragrafen regleras den gode mannens uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 3.2.

Liksom hittills är den gode mannens grundläggande uppgift att i tvisten bevaka frånvarande aktieägars rätt. Detta gäller oavsett om tvisten prövas i skiljeförfarande eller domstol. I de fall då inlösentvisten ska prövas i skiljeförfarande ingår det därutöver i den gode mannens uppdrag att utse en skiljeman och att underrätta bolaget om sitt val. Också detta stämmer med vad som hittills har gällt.

Om samtliga minoritetsaktieägare har anmält att de önskar föra sin egen talan i skiljeförfarandet, blir den gode mannens uppgift begränsad till att utse skiljeman. I motsvarande situation i domstolsfallet kommer en god man över huvud taget inte att utses (se 8 § i förevarande kapitel).

Det *andra stycket* innehåller bestämmelser om den gode mannens behörighet. Bestämmelserna motsvarar de bestämmelser som hittills har funnits i paragrafens tredje stycke, som upphävs. I sak är bestämmelserna oförändrade. Den gode mannen har samma behörighet oavsett om inlösentvisten prövas i förfarande inför domstol eller skiljenämnd.

Förhandstillträde

12 § Innan frågan om lösenbeloppet slutligt har prövats, får skiljemännen eller domstolen på yrkande av majoritetsaktieägaren i en särskild dom besluta om förhandstillträde för majoritetsaktieägaren.

Ett avgörande enligt första stycket får meddelas endast om

1. parterna är ense om att det finns lösningsrätt eller lösningskyldighet eller det annars står klart att en sådan rätt eller skyldighet finns, och

2. majoritetsaktieägaren har ställt säkerhet för kommande lösenbelopp och ränta och säkerheten har godkänts av skiljemännen eller domstolen.

Om beslut om förhandstillträde har meddelats, får majoritetsaktieägaren utöva de rättigheter som aktierna ger från den tidpunkt då domen om förhandstillträde *får* laga kraft eller, om skiljemännen eller domstolen har beslutat enligt 24 § tredje stycket, från tidpunkten för det beslutet. Vid denna tidpunkt inträder också de rättsverkningar som anges i 13 och 14 §§.

Paragrafen reglerar förhandstillträde till aktier i en tvist om inlösen. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.

I 5 § i förevarande kapitel införs en möjlighet att i bolagsordningen ange att en tvist om inlösen ska prövas av allmän domstol i stället för i ett skiljeförfarande. Förevarande paragraf blir tillämplig också i ett sådant domstolsförfarande. Ändringarna i paragrafen hänger samman med detta. Förutsättningarna för förhandstillträde är desamma oavsett om tvisten prövas i domstol eller i skiljeförfarande.

Särskild dom i inlösentvist

15 § Är frågan om majoritetsaktieägarens rätt eller skyldighet till inlösen tvistig, får skiljemännen eller domstolen på yrkande av part eller den gode mannen avgöra frågan genom en särskild *dom*.

Om ett avgörande om förhandstillträde enligt 12 § har *fått* laga kraft, får skiljemännen eller domstolen på yrkande av part eller den gode mannen meddela en särskild dom över belopp som har medgetts av majoritetsaktieägaren och ränta på det beloppet enligt 3 §. Om skiljemännen eller domstolen beslutar att ett avgörande om förhandstillträde enligt 12 § gäller även om det inte har fått laga kraft,

får de döma över sådant belopp och sådan ränta som avses i detta stycke även om avgörandet inte har fått laga kraft.

Paragrafen innehåller bestämmelser om särskilda domar i inlösenmål. Övervägandena finns i avsnitt 3.3.

Första stycket reglerar möjligheten att meddela mellandom över majoritetsaktieägarens rätt eller skyldighet till inlösen. I förtydligande syfte läggs till att sådan mellandom kan meddelas även när domstol prövar tvisten.

Andra stycket innehåller bestämmelser om deldom över medgivet belopp. Även de bestämmelserna gäller oavsett om tvisten prövas av skiljenämnd eller domstol. Av bestämmelsernas nya lydelse framgår att skiljenämnden eller domstolen kan döma ut medgivet belopp även om avgörandet om förhandstillträde inte har fått laga kraft, under förutsättning att avgörandet gäller oberoende av laga kraft. Det blir därmed möjligt att under den förutsättningen döma över medgivet belopp i samma dom som den där förhandstillträdet medges.

I skiljemannapraxis förekommer det att medgivet belopp döms ut utan hinder av att avgörandet om förhandstillträde inte har fått laga kraft även i andra situationer än den som regleras i paragrafen. Lagändringen är inte avsedd att utesluta detta. Det har överlåtit till rättstillämpningen att avgöra om och under vilka förutsättningar detta bör vara möjligt.

I bestämmelsen klargörs också att en deldom på medgivet belopp kan omfatta ränta.

Återkallelse av talan m.m.

Majoritetsaktieägarens skyldighet att fullfölja talan

17 § Om majoritetsaktieägarens lösningsrätt enligt 1 § har bortfallit på grund av majoritetsaktieägarens eller dennes dotterföretags överlåtelser av aktier, är majoritetsaktieägaren ändå på yrkande skyldig att lösa in motpartens aktier. Yrkande om inlösen får dock i så fall framställas endast beträffande aktie som ägdes av någon annan än majoritetsaktieägaren eller dotterföretag till denne den dag majoritetsaktieägaren begärde att tvisten skulle avgöras av skiljemän *eller talan väcktes i domstol enligt 6 §*. Med dotterföretag likställs en sådan juridisk person som avses i 1 § tredje stycket.

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om majoritetsaktieägarens skyldighet att i vissa situationer fullfölja talan, ändras som en konsekvens av att det införs en möjlighet att låta inlösentvister prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande.

Skyldighet för annan än majoritetsaktieägaren att fullfölja talan

19 § Har någon annan än majoritetsaktieägaren lämnat tvisten för avgörande av skiljemän *eller domstol* och återkallar han eller hon sin talan, *ska* tvisten ändå prövas om majoritetsaktieägaren yrkar det.

Paragrafen, som innehåller bestämmelser om majoritetsaktieägarens rätt att i vissa situationer begära att en tvist prövas efter återkallelse, ändras som en konsekvens av att det införs en möjlighet att låta inlösentvister prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande.

Talan mot skiljedom

24 § Part eller god man som är missnöjd med en skiljedom i en inlösentvist har rätt att väcka talan vid Stockholms tingsrätt inom sextio dagar från det att han eller hon fick del av skiljedomen i original eller bestyrkt kopia.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till hovrätten.

Paragrafen reglerar talan mot skiljedom i ett inlösenmål. Det hittillsvarande tredje stycket, som innehåller bestämmelser om omedelbar giltighet av en skiljedom om förhandstillträde, upphävs. En motsvarande bestämmelse förs i stället in i den nya 24 a §, som görs tillämplig både när ett sådant mål prövas i allmän domstol och när det prövas i skiljeförfarande.

Beslut om omedelbar giltighet

24 a § *Skiljemännen eller domstolen får besluta att en dom om förhandstillträde enligt 12 § gäller även om den inte har fått laga kraft. Ett sådant beslut får endast avse aktier vars ägare har medgett att förhandstillträde sker. Beslutet får meddelas även efter det att domen om förhandstillträde har meddelats.*

Paragrafen är ny men innehållet motsvarar de bestämmelser som hittills funnits i 24 § tredje stycket. Bestämmelserna innebär att ett avgörande om förhandstillträde under vissa förutsättningar kan bli gällande omedelbart utan hinder av att det inte har fått laga kraft. Paragrafen är tillämplig både när ett inlösenmål prövas i allmän domstol och när det prövas i skiljeförfarande

Rättegångskostnader i allmän domstol

25 § Om en inlösentvist prövas av allmän domstol med stöd av en sådan bestämmelse i bolagsordningen som avses i 5 § första stycket, gäller 23 § i fråga om rättegångskostnader i tingsrätten. Det som sägs i den paragrafen om att skiljemännen kan ålägga aktieägare vissa skyldigheter ska därvid avse tingsrätten.

Om en inlösentvist prövas av allmän domstol efter en talan enligt 24 § eller efter ett överklagande, gäller det som sägs i 23 § beträffande ersättningen till den gode mannen. Det som sägs i den paragrafen om att skiljemännen kan ålägga aktieägare vissa skyldigheter ska därvid avse allmän domstol. I övrigt gäller vad som sägs i 18 kap. rättegångsbalken om skyldigheten att svara för kostnader i högre rätt. Majoritetsaktieägaren svarar dock alltid för sina egna kostnader och för kostnader som har uppkommit för motpart genom att majoritetsaktieägaren har väckt talan eller överklagat, om inte annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Om minoritetsaktieägarna helt eller delvis ska svara för rättegångskostnader, ska dessa fördelas efter det antal aktier som var och en innehar. Om det finns särskilda skäl, får domstolen besluta om en annan fördelning. Bestämmelserna i 18 kap. 9 § rättegångsbalken ska inte tillämpas.

Paragrafen reglerar ansvaret för kostnader i inlösentvister som prövas i allmän domstol. Övervägandena finns i avsnitt 3.2 och 3.5.

Första stycket innehåller bestämmelser om rättegångskostnadsansvaret för det fall att inlösentvisten prövas av allmän domstol med stöd av en bestämmelse om detta i bolagsordningen (se 5 och 6 §§ i förevarande kapitel). I sådana fall gäller samma bestämmelser om ansvaret för rättegångskostnaderna som när tvisten prövas i skiljeförfarande. Det innebär att majoritetsaktieägaren står för sina egna kostnader samt kostnaderna för den gode mannen och de minoritetsaktieägare som för egen talan. Detta gäller oavsett vem som har initierat prövningen och oavsett utgången i målet. Majoritets-

aktieägarens skyldighet att ersätta den gode mannen och minoritetsaktieägare är dock begränsad till kostnader som har varit skäligen påkallade för tillvaratagandet av partens rätt.

Andra stycket reglerar den situationen att allmän domstol prövar en inlösentvist efter överklagande eller efter att talan väcks mot en skiljedom med stöd av 24 §. En nyhet är att majoritetsaktieägaren i dessa situationer är skyldig att ersätta den gode mannens kostnader i samma utsträckning och under samma förutsättningar som när tvisten prövas i skiljenämnd eller i tingsrätt efter att talan väckts där med stöd av en bestämmelse i bolagsordningen. Majoritetsaktieägaren är således som regel skyldig att ersätta den gode mannen för dennes kostnader oavsett vem som har initierat överprövningen och oavsett utgången av denna (se vidare kommentaren till det föregående stycket). Det förhållandet att den gode mannen kan begära överprövning utan att vare sig den gode mannen själv eller minoritetsaktieägarna bär någon omedelbar kostnadsrisk ställer särskilda krav på den gode mannens ansvarstagande och omdöme. Det är inte acceptabelt att detta förhållande leder till att den gode mannen begär överprövning – med de kostnader och den tidsutdräkt som det innebär – om det inte finns goda skäl i sak för det. Det kan finnas anledning för domstolen att ha detta i åtanke vid prövning av den gode mannens ersättningsanspråk. Tveksamheter kring hur en viss god man har hanterat detta vid tidigare uppdrag är också något som kan vägas in av Bolagsverket vid sin bedömning av om denna person är lämplig för nya uppdrag som god man (jfr 9 § i förevarande kapitel).

I övrigt är bestämmelserna i andra stycket i sak oförändrade i förhållande till vad som hittills har gällt. Det innebär att majoritetsaktieägaren även står för sina egna kostnader och kostnaderna för sådana minoritetsaktieägare som för egen talan i de fall då det är majoritetsaktieägaren som har överklagat eller för talan mot skiljedom. Om det är en minoritetsaktieägare som har fullföljt talan gäller däremot i förhållandet mellan majoritetsaktieägaren och minoritetsaktieägaren rättegångsbalkens regler om fördelning av ansvaret för rättegångskostnader. Det blir således i de fallen i första hand utgången i målet som styr vem som bär ansvaret för de egna och motpartens kostnader.

Tredje stycket motsvarar det hittillsvarande andra stycket.

Inlösen av teckningsoptioner och konvertibler

26 § En majoritetsaktieägare som utnyttjar sin rätt enligt 1 § att lösa in återstående aktier i bolaget har rätt att också lösa in teckningsoptioner och konvertibler som bolaget har gett ut. En innehavare av en sådan teckningsoption eller konvertibel har rätt att få denna inlöst av majoritetsaktieägaren, även om denne inte utnyttjar sin rätt till inlösen av aktier.

Har majoritetsaktieägaren enligt 6 § begärt att en tvist om inlösen *ska* avgöras av skiljemän *eller domstol*, får teckningsoptionerna eller konvertiblerna inte utnyttjas för teckning eller konvertering förrän inlösentvisten har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har *fått* laga kraft. Om den tid inom vilken optionsrätten får utnyttjas eller konvertering får ske löper ut dessförinnan eller inom tre månader därefter, har innehavaren av teckningsoptionen eller konvertibeln ändå rätt att utnyttja optionen eller konvertibeln under tre månader efter det att avgörandet *fick* laga kraft.

Paragrafen innehåller bestämmelser om inlösen av teckningsoptioner och konvertibler. Den ändras som en konsekvens av att det införs en möjlighet att låta inlösentvister prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande.

27 § Har majoritetsaktieägaren *enligt 6 §* begärt att såväl en tvist om inlösen av aktier som en tvist om inlösen av teckningsoptioner eller konvertibler *ska* avgöras av skiljemän *eller domstol*, *ska* tvisterna handläggas i samma skiljeförfarande *eller mål*.

I en tvist om inlösen av teckningsoptioner eller konvertibler *ska* 1–10 §§ och 15–25 §§ tillämpas.

Om en tvist om inlösen avser såväl aktier som teckningsoptioner eller konvertibler och god man enligt 8 § har utsetts, är denne också behörig att företräda frånvarande innehavare av teckningsoptioner eller konvertibler.

Paragrafen innehåller bestämmelser om inlösen av teckningsoptioner och konvertibler. Den ändras som en konsekvens av att det införs en möjlighet att låta inlösentvister prövas i allmän domstol i stället för i skiljeförfarande.

Paragrafen innebär bl.a. att om både frågan om inlösen av aktier och frågan om inlösen av teckningsoptioner eller konvertibler är tvistiga så ska de prövas i samma förfarande. Det är alltså inte

möjligt att låta den ena saken prövas i domstol och den andra i skiljenämnd.

Särskilda bestämmelser för publika aktiebolag

28 § I fråga om publika aktiebolag ska en underrättelse enligt 7 § *sändas med brev till varje aktieägare som lösningsanspråket riktar sig till och vars postadress är känd för bolaget samt annonseras* i enlighet med 7 kap. 56 eller 56 a §.

Paragrafen reglerar hur styrelsens underrättelse till aktieägarna om framställt lösningsanspråk ska ske i publika aktiebolag. Paragrafen ändras som en följd av att bestämmelserna om sådan underrättelse i 7 § i förevarande kapitel upphävs. I sak innebär detta ingen förändring för de publika aktiebolagen.

Eftersom de bestämmelser om skiljenämndens underrättelse som hittills funnits i 11 § upphävs, utgår hänvisningen till de bestämmelserna i förevarande paragraf.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2017.
2. Om ett förslag om särskild granskning har framställts på en bolagsstämma före ikraftträdandet eller om en ansökan om särskild granskning har getts in till Bolagsverket före den tidpunkten, gäller äldre bestämmelser.
3. Om inlösen av aktier har påkallats före ikraftträdandet, gäller äldre bestämmelser om bestämmande av lösenbelopp och om förfarandet.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 januari 2017. De tillämpas på alla ärenden om särskild granskning och alla inlösenförfaranden som initieras den dagen eller därefter.

Uppdrag att se över reglerna om särskild granskning i aktiebolagslagen

Sammanfattning av uppdraget

En sakkunnig person ges i uppdrag att överväga huruvida reglerna om särskild granskning i aktiebolagslagen kan göras mer ändamålsenliga, och i så fall lämna förslag till ändringar. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2014.

Bakgrund

Enligt aktiebolagslagen (2005:551) är det möjligt att utse personer med uppgift att göra särskild granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget (10 kap. 21–23 §§). Särskild granskning är en åtgärd av extraordinär natur, avsedd att användas för att undersöka mera avgränsade förhållanden. Åtgärden torde ha särskild betydelse för skyddet av minoritetsaktieägarnas rätt. Se vidare prop. 1997/98:99 s. 184 f.

Under senare år har det ifrågasatts om reglerna om särskild granskning är fullt ändamålsenliga. Det har sålunda gjorts gällande att reglerna ibland missbrukas av minoritetsaktieägare när det finns en konflikt med majoriteten. Om särskilda granskare utses vid upprepade tillfällen utan att det finns sakliga skäl för det, kan enligt de kritiska rösterna bolagets verksamhet bli lidande eller rentav i praktiken lamslås av minoritetsaktieägarna, vars agerande i realiteten ytterst kan syfta till att avveckla sitt ägande i bolaget.

Från motsatt utgångspunkt har det hävdats att reglerna gör det möjligt för majoritetsaktieägare att i viss utsträckning förvägra minoriteten berättigade krav på insyn och granskning, t.ex. genom att granskaren förvägras att få del av bolagets handlingar eller genom att bolagets ledning inte låter granskaren få del av information om andra bolag i koncernen.

Uppdraget

En sakkunnig person (i det följande utredaren) bör, mot den beskrivna bakgrunden, överväga huruvida reglerna om särskild granskning kan utformas på ett mer ändamålsenligt sätt, och i så fall lämna förslag till ändringar. Utredaren ska därvid, i ljuset bl.a. av hur särskild granskning regleras i övriga nordiska länder, diskutera åtminstone följande frågor.

Den särskilda granskarens rätt till ersättning

Den särskilda granskarens rätt till ersättning för sitt arbete regleras inte i aktiebolagslagen. Enligt rådande praxis är det bolaget som ska betala. Detta bör vara utgångspunkten även framöver.

Det lär dock finnas exempel på fall där upprepade framställningar om särskild granskare har förorsakat det granskade bolaget stora kostnader, samtidigt som granskningen varken varit till nytta för minoritetsaktieägaren eller bolaget. Utredaren ska därför överväga om det i lagen uttryckligen bör slås fast att den särskilda granskaren ska få sitt arvode av bolaget, men att det i undantagsfall ska vara möjligt att låta kostnaden, helt eller delvis, stanna på minoritetsaktieägaren. Utredaren ska i så fall ta ställning till när undantaget bör tillämpas och i vilken ordning kostnadsfördelningen bör prövas.

Den särskilda granskarens rätt till insyn i det granskade bolaget

En annan fråga som inte regleras i lagen är den särskilda granskarens rätt till insyn i det granskade bolaget, inbegripet hans eller hennes rätt att få del av bolagets handlingar. Såvitt känt utgör

detta i de allra flesta fall inte något problem. Bolagets styrelse har ofta mycket att vinna på att lojalt samarbeta med granskaren och tillhandahålla den information som begärs, inte minst i syfte att begränsa kostnaden för granskningen.

Om bolagets ledning däremot inte samarbetar med den särskilda granskaren, kan det i praktiken försätta granskaren i en svår situation. Ett alternativ är att han eller hon vänder sig till domstol och begär att bolagets styrelse föreläggs att lämna ut handlingar eller på annat sätt tillhandahålla den efterfrågade informationen. Även om det alltså finns rättsmedel att tillgripa, kan bolagets ledning försvåra och fördyra granskningen genom att inte tillmötesgå granskaren. Utredaren ska därför överväga om granskaren bör ges en lagreglerad rätt till insyn i bolaget.

Ett förenklat förfarande för att utse en särskild granskare

Ett förslag om granskning av en särskild granskare ska framställas av en aktieägare på en bolagsstämma och vid omröstning biträdas av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till minst en tredjedel av de aktier som är företrädade vid bolagsstämman. Därefter måste aktieägaren vända sig till Bolagsverket och begära att verket utser en särskild granskare.

Om en aktieägare på förhand vet att han eller hon, ensam eller tillsammans med andra aktieägare, uppfyller kravet på att inneha en tiondel av aktierna i bolag kan det uppfattas som en onödig omgång att gå via bolagsstämman. Utredaren ska därför överväga om det i syfte att förenkla förfarandet bör vara möjligt att hos Bolagsverket begära att en granskare utses, utan att frågan dessförinnan har behandlats på stämman. Det kan även finnas skäl att överväga utformningen av kraven på aktieinnehav och om det bör göras skillnad mellan publika och privata aktiebolag.

Granskning i dotterbolag

Efter ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen år 2012 (HFD 2012 ref. 54) har det framförts att det är oklart huruvida en särskild granskare som har utsetts i moderbolaget även har rätt att granska förhållandena i dotterbolaget, eller om detta kräver att en

särskild granskare utses även i dotterbolaget. Det har även gjorts gällande att granskarens rätt till insyn i bolaget kan vara beroende av storleken på moderbolagets andel i dotterbolaget eller av koncernstrukturen i övrigt. Utredaren ska därför överväga om reglerna om granskningens omfattning bör förtydligas i detta avseende.

Att beakta i övrigt

Utredaren ska lämna förslag till de författningsändringar som är påkallade. I den omfattning som han finner det påkallat ska han i sitt arbete samråda med berörda myndigheter och organisationer. Han ska även hålla sig underrättad om det arbete som bedrivs inom Regeringskansliet och inom utredningsväsendet och som har relevans för detta uppdrag.

Utredaren ska i första hand ta upp de frågor som anges i denna promemoria. Han får dock även ta upp andra näraliggande frågor om ett ändamålsenligt minoritetsskydd som aktualiseras under arbetet, om det bedöms motiverat och det finns utrymme för det inom den angivna tiden.

Utredaren ska redovisa konsekvenserna för näringslivet och för det allmänna av de förslag som läggs fram.

Utredaren ska redovisa uppdraget **senast den 31 december 2014**.

Departementsserien 2015

Kronologisk förteckning

1. Gälldenärens möjligheter att överklaga utmättningsbeslut. Ju.
2. Värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument. Fi.
3. Trossamfundens sociala insatser. En preliminär undersökning. S.
4. Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys. Ju.
5. Uppbörd av böter. Ju.
6. En jämnare och mer aktuell utveckling av inkomstpensionerna. S.
7. Rätten till försvarare, m.m. Ju.
8. Ytterligare en månad inom föräldrapenningen reserveras för vardera föräldern. S.
9. Ett reformerat bilstöd. S.
10. Återlämnande av olagligt utförda kulturföremål. Ku.
11. Res lätt med biljett. N.
12. Missbruk av svenska pass. Omfattning och åtgärdsförslag. Ju.
13. Ändringar i lagen om kontroll av skyddade beteckningar på jordbruksprodukter och livsmedel. N.
14. Statliga utställningsgarantier. En översyn. Ku.
15. Sanktionsavgifter för andra aktörer på fiskets område än yrkesfiskare. N.
16. Avlägsnande av vrak. Ju.
17. Avskaffande av den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen. S.
18. Patientrörlighet inom EES – vissa kompletterande förslag. S.
19. Det kommunala vårdnadsbidraget avskaffas. S.
20. Kostnadsansvar för smittskyddsläkemedel. S.
21. Offentliggörande av uppgifter om ekologiska aktörer. N.
22. Barnombudsmannens anmälningskyldighet. S.
23. Höjt avgiftstak för avgift enligt socialtjänstlagen (2001:453) 8 kap. 5 §. S.
24. Ett effektivare förbud vid bristande kreditprövning. Ju.
25. Ett ändamålsenligt minoritetsskydd. Ju.

Departementsserien 2015

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Värdepapperscentraler och kontoföring av finansiella instrument. [2]

Justitiedepartementet

Gäldenärens möjligheter att överklaga utmättningsbeslut. [1]

Brottmålsprocessen – en konsekvensanalys. [4]

Uppbörd av böter. [5]

Rätten till försvarare, m.m. [7]

Missbruk av svenska pass. Omfattning och åtgärdsförslag. [12]

Avlägsnande av vrak. [16]

Ett effektivare förbud vid bristande kreditprövning. [24]

Ett ändamålsenligt minoritetsskydd. [25]

Kulturdepartementet

Återlämnande av olagligt utförda kulturföremål. [10]

Statliga utställningsgarantier. En översyn. [14]

Näringsdepartementet

Res lätt med biljett. [11]

Ändringar i lagen om kontroll av skyddade beteckningar på jordbruksprodukter och livsmedel. [13]

Sanktionsavgifter för andra aktörer på fiskets område än yrkesfiskare. [15]

Offentliggörande av uppgifter om ekologiska aktörer. [21]

Socialdepartementet

Trossamfundens sociala insatser. En preliminär undersökning. [3]

En jämnare och mer aktuell utveckling av inkomstpensionerna. [6]

Ytterligare en månad inom föräldrapenningen reserveras för vardera föräldern. [8]

Ett reformerat bilstöd. [9]

Avskaffande av den borte tidsgränsen i sjukförsäkringen. [17]

Patientrörlighet inom EES – vissa kompletterande förslag. [18]

Det kommunala vårdnadsbidraget avskaffas. [19]

Kostnadsansvar för smittskyddsläkemedel. [20]

Barnombudsmannens anmälnings-skyldighet. [22]

Höjt avgiftstak för avgift enligt socialtjänstlagen (2001:453) 8 kap. 5 §. [23]